ALİ HASAN GALUM

TEVRAT VE KUR'AN IŞIĞINDA

ESBÂT

HAZIRLAYAN VE EDİTÖR:
ZEHRA BETÜL GÜNEY

MİR YAYINLARI

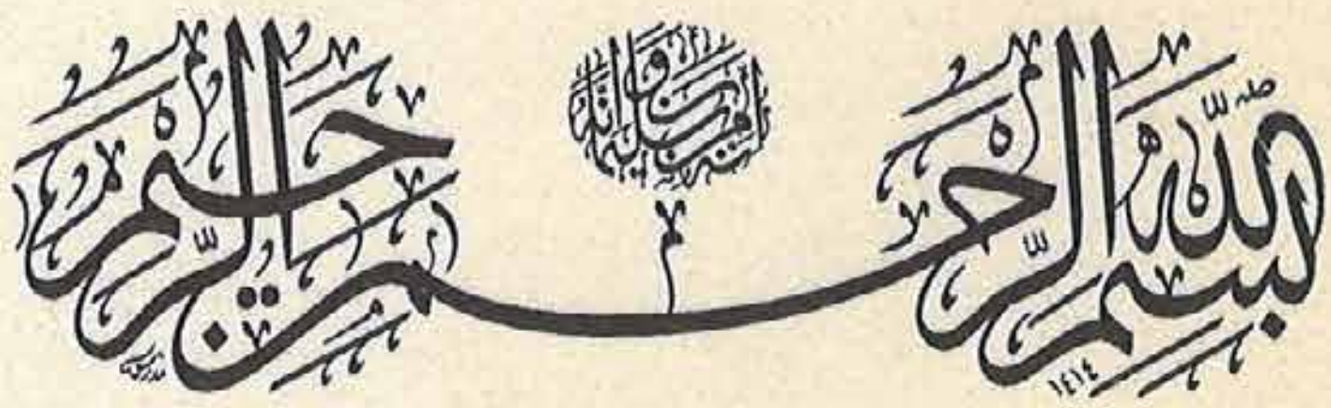

"Ben sizin aranızda iki değerli emanet bırakıyorum; onlara sarıldığınız sürece benden sonra asla sapıklığa düşmezsiniz. Onlar Allah'ın Kitab'ı ve benim itretim Ehl-i Beyt'imdir. Bu ikisi, Kevser Havuzu başında bana tekrar dönünceye kadar asla birbirlerinden ayrılmazlar. Bakın, görün; benden sonra onlara nasıl davranacaksınız?

Resul-i Ekrem (s.a.a)

TEVRAT VE KUR'AN IŞIĞINDA ESBÂT

ALİ HASAN GALUM

Hazırlayan & Editör:

Zehra Betül Güney

MİR YAYINLARI

MİR YAYINLARI: 038

Kitabın Orijinal Adı:

Lugzu'l-Esbât (Esbât Bilmecesi)

Yazarı:

Ali Hasan Galum

Çevirmen:

Zehra Betül Güney

Hazırlayan & Editör:

Zehra Betül Güney

Kapak & Mizanpaj:

neva

ISBN: 978-605-06837-4-5

1. Baskı: Eylül 2020

KİMMAD
Matbaa Sertifika No: 47616
www.kimmad.com
Tel: 0212 501 76 15

İsteme Adresi

Mir Yayınları
Karakuş Kırtasiye
Halkalı Merkez Mh. Zeynebiye Cd.
Serenity Sitesi C Blok No: 1/2B
Küçük Çekmece-İstanbul
Tel: 0212 495 23 59
GSM: 0533 625 15 81

İÇİNDEKİLER

MUKADDİME 7
ÖNSÖZ 15
GİRİŞ 19
ESBÂT'IN LUGAT ANLAMI 25
TEVRAT'TA ESBÂT 33
KUR'AN'DA ESBÂT 51
SÜNNİ KAYNAKLARDA ESBÂT 61
Hadislerde Esbât 62
Tefsirlerde Esbât 69
Şİİ KAYNAKLARDA ESBÂT 75
Hadislerde Esbât 76
Tefsirlerde Esbât 78
ESBÂT KAVRAMINA YENİ BİR YORUM 99
Tevrat'ın Tahrif Olması Hususu 110
Yahudilikte Kadınların Peygamberliği 130
SONUÇ 145
KAYNAKÇA 153

MUKADDİME

Lügatteki anlamı *oğullar* ve *torunlar* olan *Esbât* kavramı, Arapçada Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak'tan gelen soya verilen isimdir. Hz. İbrahim'in diğer oğlu Hz. İsmail'den gelen soy için ise *Kabile* ismi kullanılmaktadır. Tevrat'ın Arapça versiyonlarında İsrail kabilelerinin hayatlarıyla ilgili bölümlerinde *Esbât* kavramı sıklıkla geçerken, Kur'an'da bu kelime beş ayrı yerde Peygamberler bahsiyle birlikte zikredilmiştir. Hadislerde ise *Esbât* kelimesi sadece Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılmış, onlar hakkında Peygamber efendimiz *"Hasan ve Hüseyin Esbât-'tan bir Sıbtî'dir"* ifadesini kullanmıştır. Sünni literatüre rücu edildiğinde *Esbât*'ın Hz. Yakup'un on iki oğlu olduğu (Hz. Yusuf ve kardeşleri) ve hepsinin Peygamberler olduğu dışında bir detay bulunmamasının yanı sıra, Peygamber efendimizin bu kelimeyi neden torunları için kullandığına dair de bir cevaba ulaşılamamıştır. Buna ilave-

ten, Tevrat'taki *Esbât* ile Kur'an'daki *Esbât* kelimesi arasında da bir bağ olup olmadığı üzerine bir yorum ya da açıklamaya rastlanmamıştır.

Şii literatürde *Esbât* kelimesi üzerine oldukça detaylı yorumlar ve açıklamalar yapılmıştır. *Esbât* kelimesinin hadiste Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılmasından ötürü, Kur'an'daki *Esbât*'ın Hz. Yusuf'a bin bir eziyet ve entrika düzenleyen kardeşleri olmadığı, bunların Hz. Yakup'un soyundan gelen başka kişiler olacağı üzerinde Şii alimler ittifak etmişlerdir. Zira onlara göre Hz. Muhammed, hiçbir cümleyi hedefsiz sarf etmeyen ve her bir kelimesinde bir mesaj iletmeye gayret gösteren bir Peygamberdir. Bu yüzden Peygamberin *Esbât* kelimesinin Kur'an'da geçtiğini bilmesine rağmen, bu kelimeyi ilk defa ve sadece torunları için kullanması tesadüf değildir. Şii ekole göre, Peygamber efendimiz torunları için *Esbât* yakıştırmasını yaparken, Kur'an'daki *Esbât*'a dikkatleri çekmiş ve torunlarının onlar gibi olduğunu ifade etmiştir. Torunları Peygamber olmadıkları için bazı Şii alimler Esbât'ın Peygamber olmadıklarını ifade ederek, onların Peygamberler arası yaşamış ve Peygamberlerin tebliğ, yöneticilik ve irşat görevini yerine getiren vasîleri ve halefleri olduklarını savunmuşlardır.

Şii düşünceyi Kur'an'da zikri geçen *Esbât*'ın Peygamberler olmadıklarına sevk eden en önem-

li neden sadece bu değildir. Onlara göre ayetlerde geçen *Esbât* her ne kadar Hz. Yakup'un soyundan gelen oğullarına ve onlardan ortaya çıkan İsrailoğulları kabilelerine verilen isim olsa da bu kişilerin Hz. Yusuf'un kardeşleri olma ihtimali, işledikleri büyük günahlar yüzünden mümkün değildir. Sünni ekol genel olarak, Hz. Yusuf'un on bir kardeşinin tövbe ettikleri için Peygamber olmalarına mümkün gözüyle bakarken, Şii ekol Peygamberlerin hepsinin çocuk öldürmeye teşebbüs gibi yüz kızartıcı, büyük günahlardan münezzeh oldukları için, *Esbât*'ın Hz. Yusuf'un kardeşleri olamayacağını savunarak iki görüş belirtmişlerdir. *Esbât*, ya Hz. Yakup'un soyundan gelen başka Peygamberlerdi, ya da bunlar aslında Peygamber de değillerdi, ancak Peygamberler arası yaşamış vasîler ve veliler olabilirlerdi.

Ayetlerde geçen *Esbât* ifadesini, Hz. Muhammed'in sadece Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanması elinizde bulunan kitabın yazarı Şeyh Ali Hasan Galum'un dikkatini çekmiş, yıllarca bu husus üzerine detaylı araştırma yapmıştır. Hz. Muhammed'in, Hz. Hasan ve Hüseyin için kullandığı *Esbât* ifadesini Sünni ekolün "*torun ya da kabile*" olarak tefsir etmesinin, hedefsiz ve anlamsız olduğunu savunmuştur. Ona göre Peygamber, gayesi olmayan hiçbir kelimeyi boşuna sarf etmediği için Kur'an'da geçen *Esbât*

ifadesinin aynısını bu hadisinde de hedefsiz ve amaçsız bir şekilde kullanmamıştır. Hz. Hüseyin'in torunu olduğu herkes tarafından bilinen genetik bir gerçek iken, bunun üzerinde anlamsızca durarak vurgu yapması her bir cümlesi destur olarak kabul edilen Peygamberin tutumu ile örtüşmemektedir. Peygamberin bu sözlerini daha önemli bir hususa işaret etmek için söylediğini düşünerek yıllar süren bir araştırma yapmış ve elinizde bulunan bu kitabı ortaya koymuştur.

Bu araştırmasını yapmasına iten en önemli etken, *Esbât*'ın ayetlerde Hz. Yakup ve Hz. Musa ile yan yana zikredilmesi olmuş, bu da onu, Tevrat'taki Hz. Yakup ve Hz. Musa kıssalarını incelemeye sevk etmiştir. Çalışmaları esnasında, Tevrat'ta, Hz. Musa'dan sonraki bölümlerde yer alan ve sayıları on iki olan *Hakimler* ile Şii itikadında önemli bir yere sahip olan ve Hz. Muhammed'in soyunu ve İlahi görevini idame ettiren *On İki İmam*'ın hayatının ve misyonlarının benzerliği dikkatini çekmiştir. İbranice dilinde Tevrat araştırması yaptığında *Hakimler* bölümünün Arapçadaki *Esbât* kelimesiyle birebir örtüşen İbranice bir kelime ile adlandırıldığını, ancak Tevrat'ın başka dillere çevrilirken bu kelimenin dışına çıkılarak *Hakimler* olarak çevrildiğini ve anlam kaydırması yapıldığını fark etmiştir.

İlk defa bu eserle Tevrat'taki *Hakimler* kavramının Kur'an'daki *Esbât* ile birebir örtüştüğünü ortaya atan Şeyh Galum, Peygamber efendimizin Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında söylediği hadisinden de yola çıkarak *Esbât* kavramına *On İki İmam* kavramını izafe etmiştir. Adeta Tevrat-Kur'an-Şii inancı arasında bir köprü kurarak Kur'an'daki *Esbât'ın* Tevrat'taki *Hakimlerin* ta kendileri olduklarına ilk defa değinerek, *Esbât* kelimesinin geçtiği ayetlere farklı bir yorum getirmiştir. *On İki İmam*'ın Hz. Muhammed'in ardından Vasîsi ve Velisi olması gibi Kur'an'daki *Esbât*'ın da Tevrat'taki *Hakimler* olduklarına, bu *Hakimlerin* Hz. Musa'dan sonraki süreçte onun Vasileri ve İmamları olarak toplumda adaleti sağlamakla mükellef dini ve siyasi liderler olduklarına işaret etmiştir. Bu benzerliğin en ilginç yanı ise, Tevrat'taki on iki *Hâkimin* arasında sadece bir kadının olmasıdır ki, Şeyh Galum bunun Hz. Fatıma'ya tekabül ettiğini savunmaktadır.

Şeyh Galum'un bu kitabını okuduktan sonra bu araştırmasını, öncelikle bir makale ile akademi dünyasına kazandırmak istedim.[1] Ardından, kitabını Türk okurlarına aktarmaya karar

---

1-Zehra Betül Güney, "Mefhûmu'l-Esbât inde'ş-şeyh Ali Hasan Galum", (Şeyh Ali Hasan Galum'a Göre Esbât Kavramı), *Amasya İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Haziran 2020, Vol.14, s. 325-347.

verdiğimde kitabının adeta Şii okurları muhatap alınarak yazıldığını ve birçok hususa açıklık getirilmesi gerektiğini fark ettim. Özellikle de Tevrat çalışmalarına ve birçok dini kavramlara hâkim olmayan Türk okurlarının, *On İki İmam* inancı ile bağdaştırılmaya çalışılan *Esbât* kavramını anlamakta zorlanacağını düşünerek bu kitaba birçok detay ve açıklama eklemeye karar verdim. Ayrıca birçok bölümün yerlerini değiştirerek kitabı kronik şekilde düzenlemeye özen gösterdim. Şeyh Galum'un da muvafakatını aldıktan sonra, kimi yerde dip not ya da paragraflar şeklinde, kimi yerde de alt bölümler ve başlıklar halinde, kitaba birçok eklemeler yaparak son halini verdim. Kitap içinde yaptığım bu eklemeler (edt.) kısaltmasıyla dip notlarda belirtilmiştir. Kitaba eklediğim bölümlerin başında; Giriş bölümünün tamamı, Sonuç bölümünün büyük bir kısmı, Esbât'ın Lugat Anlamı bölümünün ilk iki paragrafı ve Tevrat'ta Esbât bölümünün ilk beş paragrafı, Kur'an'da Esbât bölümünün son altı paragrafı gelmektedir. Ayrıca, Sünni Kaynaklarda Esbât ve Şii Kaynaklarda Esbât bölümlerine de birçok eklemeler yapma gerekliliği duydum. Bütün bu ekleme girişimlerime, detaylandırmalarıma ve gerek gördüğüm bazı başlıkları değiştirerek daha uygun başlık atma ve bazı bölümleri öne alıp bazılarını da sona alma çalışmalarıma kitabında izin verdiği için Şeyh Galum'a şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Kitap, öncelikle *Esbât* kavramının lügat ve kelime anlamını açıklayan bölüm ile başlamaktadır. Daha sonra bu kelimenin Tevrat'ta kimler için kullanıldığına değindikten sonra, Kur'an'da geçtiği ayetlere ve ardından Hz. Muhammed'den rivayet edilen *Esbât* hadislerine yer verecektir. Ardından bu kavramın Sünni tefsirlerde ve Şii tefsirlerde hangi yaklaşımlarla ele alındığına detaylarıyla değindikten sonra, Şeyh Galum'un ilk defa ortaya attığı *Hakimler* ile Kur'an'daki *Esbât* kavramları arasındaki birebir ilişkiyi ele alacak, ardından bu kavramın *On İki İmam* ile olan benzerlikleri üzerinde duracaktır.

Şeyh Galum'un yaptığı bu titiz çalışmayı akademi ve düşünce dünyasına önce Arapça bir makale olarak kazandırmanın yanı sıra, ayrıca bu çalışma ile; Şii düşüncesindeki birtakım zenginliklerin ve farklılıkların mezhepler arası tekârüp ve kardeşlik düşüncesine bir köprü oluşturmasıyla birlikte, Tevrat ve Şii çalışmalarına katkı sağlamasını temenni etmekteyim.

Tevfik Allah'tandır; bize düşen görev, tahkik ve mütalaa ederek farklı görüşleri fikir dünyasına kazandırmaktır.

Dr. Zehra Betül Güney

Sakarya, 2020

ÖNSÖZ

Peygamber efendimizin "*Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir*" hadisi ufak farklılıklarla hadis kaynaklarında birçok yerde geçmektedir. Alimlerin bu hadisi şerifi açıklamalarına baktığımda şimdiye kadar ikna edici ya da Peygamberin bu cümleyi söylerken hangi bilgiyi ulaştırmak istediğini anlatan yeterli bir bilgiye ulaşamadım. Bu husus, belki bir ipucu bulurum ümidiyle beni Ehli Kitab kaynaklarını araştırmaya sevk etti. Bir gün 1439 yılının (2017) Muharrem ayının Cuma hutbesine bu konuyu sunmak için yıllardır üzerinde çalıştığım Tevrat ve İncil'in yanı sıra, Arapça, İngilizce, İbranice kaynaklardan mütalaamı yaptığım esnada Rabbimin inayeti ve fazlı sayesinde uzun süredir aradığım sorunun cevabını buldum.

Bulduğum bu yanıtların tamamı *Tevrat ve Kur'an Işığında Esbât*[2] adlı bu kitapta kaleme alacağım hususların başında gelmektedir. Uzun

---

2-Kitabın orijinal adı *Esbât Bilmecesi* (Lugzu'l-Esbât)'dır. (ed.)

süredir aradığım ve bulduğum cevaba beni götüren en önemli ipucu şuydu: Hz. Musa'yı Hz. Muhammed'in karşısına koydum. Tevrat'ta geçen Yeşu bin Nun'u da Hz. Ali'nin karşısına koydum. Tevrat'taki sıralamaya baktığımda ise Yeşu bölümünden sonra gelen Hakimler bölümünün bir önceki bölüm ile yani Yeşu ile alakalı olması gerektiğini gözlemledim, zira bütün bölümler Tevrat'ta tarihsel sırasına göre dizilmişti. Bunların hepsinden yola çıkarak, Hakimler bölümünün Peygamberin Esbât hadisiyle hatta *On İki İmam*'ın tamamı ile birebir ilişkisi olması gerektiği kanaatine ulaştım.[3] Bundan ötürü, hadiste zikri geçen Esbât hakkında Hakimler bölümünde bir şeyler yazması gerektiğini düşünerek araştırmama devam ettim.[4]

Tevrat'ta Yeşu Bölümü'nden sonra gelen ve bahsi geçen bu Hakimlerin kimler olduğunu araştırmaya karar verdim. Neden Hakimler bu ad ile adlandırılmışlardı? Sayıları kaçtı? Peygamberin hadiste belirttiği Esbât ile muhtemel ilişkileri ne boyuttaydı? Onlara tevdî edilen görev ve top-

---

3-Çünkü Şii inancında Hz. Muhammed'den sonra ümmetin yöneticiliğini On İki İmam'ın üstlenmesi gerekmektedir. Yazar bu geleneğin, Hz. Musa'dan sonra gelen Hakimler döneminde de yaşandığını savunmaktadır. (ed.)

4-Arapça yazılmış birçok İncil ve Tevratlarda *Hakimler Bölümü*'nün Arapçadaki karşılığı *Esbât* olarak yazılmıştır. (ed.)

lumsal rolün, Peygamberin Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında söylediği hadis ile ilişkisi ne idi? Bu sorular, bu araştırmayı yapmama ve bulduğum cevapları ilk defa 2 Muharrem ve 16 Muharrem 1439 tarihinde (23 Eylül-6 Ekim 2017) Kuveyt'te bulunan Seyyid Haşim Behbâhî Camisinde Cuma hutbesinde vermeme vesile oldu. Bu hutbem aynı zamanda caminin Youtube kanalında da yayımlandı.

Bu kitap, bu sorulara ilmi cevaplar vermeye çalışarak *Esbât* hakkındaki sırrı ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Elbette ki, daha önce bu meseleyi kimse ele almamıştır yönünde bir iddiam yoktur. Ancak yıllardır bu araştırmayı yaparken, daha önce bu hususu ele almış bir esere ya da araştırmaya da rastlamadığımı belirtmek isterim.

Son olarak şunu belirtmek isterim ki, bu ilmi çalışmanın başarılı bir şekilde bitmesine yüce Rabbim vesile olmuştur. Her yıl Kadir gecesinde ve her yıl Hacc'da Arafat'ta bu konu hakkında cevaplara ulaşmam için bana yardım etmesi hususunda yaptığım duayı Rabbimin kabul ettiğini düşünüyorum. İlmin kapılarını bana açması için, daha çok bilgiye sahip olmam için ve dini meselelerde henüz gizli ve muğlak kalan hususları açığa çıkarmam hususunda bana yardım etmesi için Rabbime uzun yıllar dua ettim. O, şüphesiz büyük lütuf sahibidir. Rabbimden bu eseri kabul etmesini ve rızasına nail olmayı niyaz ediyorum.

Bu eserin, İslamî kaynaklara ulaşmada ve imanî hususlarda aydınlatıcı olmada yol göstericilerden olmasını temenni ediyorum. Bu araştırmamda başarılı olduysam eğer Yüce Mevla'ya şükürler olsun. Hatalarım olduysa şayet, Rabbimden mağfiret diliyorum. Şüphesiz O, başarı yolundaki yegâne yaren ve dosttur.

Ali Hasan Galum Ali

Kuveyt

18 Muharrem 1439/ 8 Ekim 2017

GİRİŞ

Tevrat'ta ve Kur'an'da geçen *Esbât* kelimesi, *Sıbt* kelimesinin çoğuludur. Yahudi kabileleri için *Esbât* kelimesi kullanılırken, Arap kabileleri için sadece *Kabile* ismi kullanılmaktadır. Başka bir deyişle, Arap dilinde Hz. İbrahim'in oğlu olan Hz. İshak'ın soyundan gelenlere *Esbât* kullanılırken, diğer oğlu olan Hz. İsmail'in soyundan gelenlere de *Kabile* kelimesi kullanılmaktadır.

Bu kelime Kur'an'da beş ayrı yerde geçmektedir. Dört yerde Arapça'da belirli isimler için kullanılan elif-lam (ال) artikeliyle kullanılırken, sadece bir yerde elif-lam artikeli olmaksızın kullanılmıştır. Dört ayrı ayette geçen artikelli Esbât kelimelerinin tamamı vahiy indirilen Peygamberlerin adı zikredilirken Hz. Yakup'un adının ardından zikredilmiştir. Bu yüzden alimler Esbât'ın vahiy indirilen Peygamberlerden olduklarını savunmuşlardır. Sünni alimler bu Peygamberlerin Hz. Yakup'un on iki oğlu olduğunu

savunurken, Şii alimlere göre Peygamberler günahsız oldukları için ve küçük yaşlarından itibaren yüz kızartıcı suçlardan münezzeh oldukları için bunların Hz. Yusuf'un kardeşleri olmalarına ihtimal vermemişlerdir. Sünni alimler Hz. Yusuf'un kardeşlerinin tövbe ettikleri için daha sonra Peygamber oldukları ihtimalini savunmuşlardır.

Şii alimler her ne kadar Esbât'ın Hz. Yakup'un oğulları olmadığı hususunda hem fikir olsalar da bu kişilerin kim olduğu hususunda ikiye ayrılmışlardır. Bir gurup onları Hz. Yakup'un soyundan gelen başka Peygamberler olarak görürken, diğer gurup bu kişilerin Peygamber olmadıklarını, Peygamberler arası dönemde yaşamış Peygamberlerin Vasîleri ve İmamları olduklarını savunmuşlardır. Onları buna iten neden, Peygamber efendimizin Esbât kelimesini torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Hz. Muhammed'in kendi torunları için *"Hasan ve Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir"* sözünü Sünni alimler Peygamberin "torun" kavramına vurgu yaptığını savunurken, Şii alimler zaten torunları olduğu aşikâr olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e "torun" vurgusunun yapılmasının yersiz ve gereksiz olduğunu savunmuşlardır. Kur'an'da belirli yerlerde kullanılan bu kelimeyi Peygamberin torunları için de kullanmasının başka nedenleri olduğu

üzerine oldukça geniş yorumlar getirmişlerdir. Kur'an'da kullanılan Esbât kelimesinin hadislerde torunları için kullanılması dikkatlerini çekmiş, Peygamber efendimizin torunlarının Kur'an'daki Esbât gibi olduklarına dikkat çekmek için bu kelimeyi kullandığını düşünmüşlerdir. Aslında daha çok hadis üzerinden Kur'an'daki Esbât'a yorum getirmeye çalışmışlar, Esbât'ın Peygamberler arası yaşamış Peygamberlerin Vasîleri olduklarını savunmuşlardır. Zira Şii inancına göre On İki İmam; Hz. Ali, onun çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile Hz. Hüseyin'in soyundan gelen dokuz imamlardır. Bu imamlar, Hz. Muhammed'den sonra İslam toplumlarını yönetmek ve Peygamberin liderlik gövrini onun ardından ifa etmek için Allah tarafından seçilmiş siyasi ve dini liderlerdir.

Ayetlerde geçen Esbât kelimesinin Hz. Yakup ve Hz. Musa ile birlikte zikredilmesi Kuveytli Şii alim Şeyh Ali Hasan Galum'un dikkatini çekmiş, bu iki Peygamberin hayatını incelemeye başlamıştır. Uzun yıllar İbranice dahil birçok dilde Tevrat çalışması yapan Şeyh Galum, Esbât hakkında çarpıcı bilgiler elde etmiş ve Peygamber efendimizin neden torunları hakkında Esbât kelimesini kullandığı sorusuna cevap bularak bu kavrama daha farklı bir yorum getirmiştir. Ona göre Tevrat'ta başlı başına bir bölüm adı altında geçen ve Hz. Musa'dan sonra İsrailoğullarına

Allah tarafından gönderilen Hakimler, tıpkı On İki İmam gibi Hz. Musa'dan sonra onun yerine geçen ve toplumda dini ve siyasi düzeni sağlayan Hz. Musa'nın Vasîleridir. Hakimlerin İbranice'de Esbât kelimesine tekabül eden bir kelime ile kullanılması ve sayılarının on iki olması Şeyh Galum'a göre tesadüf değildir. Elinizdeki bu kitap Esbât hakkında birçok detaylı ve çarpıcı bilgiyi sunmasının yanı sıra, Tevrat-Kur'an ve Şiilik inancı arasında köprü kurarak Esbât kavramına farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Kitapta öncelikle Esbât'ın kelime olarak anlamı, hangi kökten geldiği ve hangi anlamları içerdiği üzerinde durulduktan sonra bu kelimenin Tevrat'ta kimler için kullanıldığına değinilecektir. Ardından Esbât'ın Kur'an'da yer aldığı ayetler belirtildikten sonra, Peygamber efendimizin bu kelimeyi, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullandığı hadisler ele alınacaktır. Sünni alimlerin Esbât'ın geçtiği ayetlere yaptığı yorumları değerlendirildikten sonra, Şii alimlerin bu kavrama getirdiği farklı yorumlara açıklık getirilecektir. Son olarak, Kur'an'daki Esbât ile Tevrat'taki Hakimler arasındaki benzerliği On İki İmam inancıyla çözümlemeye çalışarak, Şii inancı ile Yahudilik inancı arasında sentezlemeye gidilecektir.

Bu kitabın Tevrat'taki bir kavramı İslami perspektiften çözümlemesinin yanı sıra, Kur'an'da

gizli kalmış bir meseleye de Tevrat ve Şii kavramları üzerinden farklı bir yaklaşım sunması Yahudilik ve İslamiyet arasında oldukça ilginç bir ortak nokta yakalamasına neden olmuştur. Bu kitabın akademi dünyasında Şii çalışmalarına farklı bir soluk getireceği gibi, On İki İmam inancını Yahudilikteki bir kavrama referans olarak göstererek Yahudilik çalışmalarına da katkı sunacağı temennisi içindeyiz.

ESBÂT'IN LUGAT ANLAMI

Esbât kelimesi *Sıbt* kelimesinin çoğulu olup,[5] Arapça yazılmış ilk sözlüklerde[6] kız evladının çocukları anlamına gelirken, *Hafîd* (torun) kelimesi erkek evladının çocukları anlamına gelmektedir. Zemahşeri'de Esbât'ın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e verilen bir lakap olduğu, zira bu ikisinin ümmetin en hayırlı zümresi olduğu geçmektedir.[7] *Lisanu'l-Arab* ve *el-Misbâhu'l-Munir*'de Esbât, Sıbt kelimesinin çoğulu olarak, bir ailenin ileri gelen erkek çocukları ve torunla-

---

5-Zubeydi, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs,* Sıbt maddesi.

6-Esbât'ın lügat anlamı kitap içinde farklı bölümlerde kopuk kopuk verildiği için bu bölümü Esbât kelimesinin lügat anlamını kapsamlı bir şekilde kavramak açısından faydalı olacağı düşüncesi ile müstakil olarak hazırladık. İlk iki paragrafı yazdıktan sonra, Şeyh Galum'un kaleme aldığı lügat tanımlarını toplayarak buraya ilave ettik. (edt.)

7-Ebu'l-Kâsım Mahmud ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-Belâgat,* Dâruş-Şa'ab, Kahire 1960, 418.

rı anlamına gelmektedir. Istılah anlamı olarak Esbât, Hz. İshak'ın torunları olan Hz. Yakup'un oğullarına işaret etmektedir. İslamiyet'te ise Peygamber efendimizden rivayet edilen hadiste geçtiği üzere Hz. Hüseyin için kullanılmıştır.[8] Hz. Hüseyin'e verilen bu imtiyaz ve kendisinin Esbât'tan olduğunun zikredilmesi onun ve neslinin ümmetin en hayırlı zümresinden olduğuna işaret etmektedir. Yahudilerde ise bu kavram, kabile anlamına gelmektedir ve tek bir babadan gelen soya işaret etmektedir. Yahudiler için Esbât kelimesinin kullanılması, onları Arap kabilelerinden ayrıştırmak içindir.[9]

Cevherî'de de benzer anlamlara değinilmiş, Esbât'ın İsrailoğulları kabilelerine verilen bir isim olduğu zikredilmiştir.[10] İbnu'l-Esîr'e göre ümmet onlarla, onlar da ümmet ile sınanacaktır.[11] Şair el-Humeyri, On İki İmam'ın Ku-

---

8-Hadiste "*Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir*" cümlesi geçmektedir. İlerleyen bölümlerde bu hadisler ele alınacaktır. (edt.)

9-Muhammed b. Mukrim b. el-Menzur el-Efrîkî, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sadr, Beyrut 1990, 7/31; Ebu'l-Abbas Ahmed el-Feyyûmî, *el-Misbâhu'l-Munîr,* Dâru'r-Risâle, Beyrut 2010, s. 218.

10-İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-Lugat,* Dâru'l-ilm, Kahire 1956, 3/129.

11-Yani Ümmet-i Muhammed ve Hz. Hüseyin birbirlerinden kopmayan bir parça olacaklardır ve birinin başına gelen diğerine de isabet edecektir. Hz. Hüseyin'in direniş davası ve bu davanın sonucunda şehadet mertebesi-

reyş'ten olduğunu ve hepsinin Esbât olduğunu meşhur şiirinde kaleme almıştır.[12] El-Vasît'ta Esbât, torun anlamına gelmektedir ve sadece Yahudi kabileleri için kullanılmaktadır.[13]

Ez-Zübeydi Esbât'ın anlamı hakkında şöyle der: Sıbt hem oğlun oğludur hem de kızın oğludur. Hz. Muhammed hadisinde Hasan ve Hüseyin'in Sıbtî olduğunu ifade etmiştir. Sıbt, tek bir babadan gelen Yahudi kabilelerine verilen addır. Hz. İsmail ile Hz. İshak'ın oğullarının ayırt edilmesi için, İshak'ın oğullarına Esbât[14] kelimesi kullanılmıştır. Ebu Abbas şöyle nakleder: İbn Arabi'ye, Esbât'ın Arap dilindeki anlamını sordum. Esbât oğulların içindeki en hayırlı ve en has olana verilen isimdir dedi. Bir adamın kızının oğluna verilen isim olarak nakleden de olmuştur. Zira oğlun oğluna *Hafîd* (torun) denirken, kızın oğluna *Sıbt* denmektedir. Ancak yine de oğlun oğluna da denmektedir. Ezherî şöyle demiştir: Hz. İsmail'in soyuna kabile denirken, Hz. İshak'ın soyuna Esbât denir. Aralarındaki

---

ne nail olması günümüze kadar bütün ümmeti etkileyecektir. (edt.) İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye Fî Garîbi'l-Hadîs*, edt. Mahmud et-Tannâhî, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, Beyrut 1963, 2/334.

12-Muhammed Huseyn ez-Zehebî, *et-Tefsîru ve'l-Mufessirûn,* Mektebetu Vehbe, Kahire 1986, 2/374.

13-Ahmed Hasan ez-Zeyyât, *Mucemu'l-Vasît,* Dâru'd-Dave, Kahire 1960, s. 415.

14-Tekili Sıbtî'dir. (edt.)

ayrımı yapmak için ikisinin soyuna farklı isimler verilmiştir. Soyu bir anne ve babaya dayanan guruplara genel olarak kabile adı verilmiştir.

Biz, Hz. Muhammed'in "*Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir*" derken onun Hz. Fatıma'nın oğlu olduğunu ifade etmek ya da kabilelerden bir kabiledir demek için bu sözü söylemiş olamayacağını düşündük. Zira bunu yapmak istese sadece "*Hüseyin Sıbtî'dir*" demesi gerekiyordu,[15] ancak Peygamber "*Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir*" demiştir. Bu sözleriyle Peygamber adeta Müslümanların zihinlerini Kur'an'da sürekli okudukları ve tanıdık oldukları bir kelimeye dikkatleri çekmek ister gibidir.

Seyyid Murtada el-Askerî şöyle demiştir: Hz. Muhammed, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında Esbât'tan Sıbtîlerdir derken, elbette torunlarımdan bir torundur demek istememiştir. Ya da bu ikisi Esbât olarak torundur, diğerleri ise normal torunumdur demek istememiştir. Bilakis bununla Kur'an'da Bakara Suresi/136, 140, Al-i İmran Suresi/84 ve Nisa Suresi/ 163'de geçen Esbât kelimesine dikkatleri çekmek istemektedir. Bunu söylerken, adeta Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in babaları Hz. Ali'nin de makam ve menzilesine vurgu yaparak, onun kendisine olan

---

15-Peygamber efendimiz torunları için Esbât'tan Sıbtîlerdir derken, Hz. Hasan ve Hüseyin haricinde de kendi soyundan Esbât olacağına işaret etmektedir. (edt.)

konumunun, Hz. Harun'un Musa'ya olan konumu gibi olduğuna dikkatleri çekmek istemektedir.[16]

Kur'an'da Hz. Harun'un Hz. Musa'ya olan konumu şöyle ifade edilmiştir: "*Yakınlarımdan birini bana Vezir (yardımcı) kıl, kardeşim Harun'u, onunla gücümü pekiştir, onu da görevime ortak et, ta ki seni bol bol tespih edelim ve seni çok analım. Kuşkusuz sen bizi görmektesin. Allah buyurdu: Ey Musa! Dileğin kabul edildi...*".[17] "*Kardeşim Harun benden daha açık ve düzgün konuşur. Onu da beni onaylayıp destek çıkan bir yardımcı olarak yanımda gönder. Zira beni yalancılıkla itham etmelerinden endişe edi-*

16-Şia bu ifadeleri "Menzile Hadisi'nden" ötürü kullanmaktadır. Hz. Peygamber Tebuk gazvesine giderken bütün sahabeleri yanına almış, Medine'de hükümetin başına Hz. Ali'yi kendisine vekaleten bıraktığında ona şöyle demiştir: **"Senin bana olan konumun, Harun'un Musa'ya olan konumu gibidir. Sadece benden sonra Peygamber yoktur"** dediği için, Hz. Ali'nin Peygamberden sonra onun Vekili ve Vasîsi olduğunu savunmaktadırlar. Bu hadis Buhari, Müslim, Tirmizi, Ahmed b. Hanbel ve birçok hadis kaynaklarında geçmektedir. Detay için bkz. Buhari, *Sahihi Buhari,* "Sahabenin Faziletleri", 9. Bâb, Hadis No: 3706; Müslim, *Sahihi Müslim,* "Sahabenin Faziletleri", Ali'nin Faziletleri Bâbı, Hadis No: 2404; Tirmizi, *Sunenu't-Tirmîzî,* el-Menâkıb, Hadis No: 3733; Ahmed b. Hanbel, *Mesned,* "Sahabenin Faziletleri", Hadis No: 954. (edt.)

17-Taha Suresi/26-36.

yorum. Allah buyurdu: Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir güç vereceğiz ki, bu sayede size erişemeyecekler; mucizelerimizle siz ve size tabi olanlar üstün geleceksiniz".[18] *"Musa ile otuz gece için sözleştik ve buna on gece daha ekledik; böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceyi buldu. Musa kardeşi Harun'a dedi ki: Kavmimin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yolunu izleme".*[19] *"Gerçek şu ki biz Musa'ya da kitap vermiş, kardeşi Harun'u onun yanında yardımcı tayin etmiştik".*[20] *"Sonra Musa ve kardeşi Harun'u ayetlerimizle ve apaçık bir delil ile gönderdik..."*[21]

Bu ayetlerde de belirtildiği gibi, Hz. Harun, Hz. Musa'nın başyardımcısı, veziri ve risalette ortağı olarak belirlenmiştir. Hz. Musa, O'nu, kendisinin ardından halefi olarak tayin etmiştir. Bundan ötürü, Hz. Muhammed'in Hz. Ali'yi tarif ederken bütün Peygamberler dururken sadece Hz. Musa'yı Hz. Ali için örnek vermesi ve Hz. Harun'un adını Hz. Ali'yi tarif ederken kullanması tesadüf değildir. Hz. Ali'nin kendisine olan konumunun, Hz. Harun 'un Musa'ya olan konumu gibi olduğunu söylerken, Hz. Ali'nin kendisinin *Veziri* olduğunu ifade etmek istemiştir. Hz.

18-Kasas Suresi/34-35.
19-Araf Suresi/142.
20-Furkan Suresi/35.
21-Müminun Suresi/45.

Muhammed, Hz. Ali'nin ilahî risaleti insanlara ulaştırmak için kendisinden sonra Allah tarafından seçilmiş bir *İmam*, bir *Halef* ve bir *Vasî* olduğuna işaret etmek istemiştir. Kendisine tebliğ etmesi için verilen mesajı ve Kur'an'ı kendisinden sonra ümmetine ulaştırma yükünü ve görevini ona tevdî etmiştir. Aynı görev oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e de verilmiştir. Bu yüzden onlara Esbât lakabını vermiş olmalıdır. Hz. Muhammed'den sonra Peygamber gelmeyeceğine göre, Kur'an'da adı geçen Esbât kavramını kendi torunları için kullanmasının altında yatan en önemli neden, Peygamberlerin mükellef olduğu İslamiyet'i yayma görevini kendisinden sonra onların üstlenmeleri için olduğu yönündedir.[22]

el-Askerî'nin de belirttiği üzere, Peygamberin Esbât kelimesini torunları için kullanması onların kendisinin torunları olduğunu ima etmek için değil, onlara kendisinden sonra verilecek olan ulvi görevle gurur duyduğunu ifade etmek içindir. Çünkü her insanın oğlu ya da torunları kendisinden bir haslet ya da özellik aldığı zaman gurur duyduğu gibi, Peygamber de kendisinden nübüvvet yükünü ve emanetini aldıkları için onlarla gurur duymaktaydı. Diğer yandan, Peygamber "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim*" dedikten sonra "*Hüseyin Esbât'tan bir*

22-el-Askerî, *Me'âlimu'l-medreseteyn,* 1/324-327.

Sıbtî'dir" demesinin nedeni torunları olduğuna vurgu yapmaktan çok onların kendisi gibi İlahi bir görev üstlenecekleri için ve kendisine inen vahyi ve risâleti kendisinden sonra Müslümanlara iletmekle mükellef oldukları için bu ifadeleri kullanmıştır.

Öyleyse bu Esbât kimdir sorusu zihinlerde oluşmaktadır. Peygamberin hadiste torunlarını tarif ederken kullandığı ve Müslümanların dikkatini onlara çekmek istediği bu Esbât hakkında Müslümanlar ne kadar bilgiye sahipti? Esbât ve torunları arasında ne tür bir benzerlik olabilirdi ki, torunlarını Esbât'a benzetmişti? Bu sorunun cevaplarını bulmak için Kur'an'da Yahudi Peygamberleriyle birlikte adı geçen Esbât'ın izini Tevrat'ta aramaya karar verdim. Bir sonraki bölümde Tevrat'ta Esbât hakkında verilen bilgileri kaleme alarak ilk elden bu kelimenin tarihsel boyutunu ortaya koymaya çalışacağım. Ulaştığım nihai sonuçları Kur'an'daki ve Hadis'teki bilgilerle harmanlayıp son bölümde okuyucuya sunacağım. Hz. Muhammed'in neden Esbât kelimesini torunları için kullandığına da açıklık getirerek, Tevrat'taki Esbât'a İslami bir yorum ve anlam kazandırmaya çalışacağım.

TEVRAT'TA ESBÂT

Esbât kavramı, İslam literatüründe ilk defa, Kur'an'daki beş ayrı ayette bazı Peygamberlerin adıyla birlikte zikredilmiştir.[23] Bu ayetler ile tefsiri bir sonraki bölümde ele alınacağı için biz burada sadece bir ayet üzerinden bu Peygamberlerin kimler olduğunu sunmak istiyoruz: "*Biz Allah'a ve bize indirilene; keza İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbât'a; yine Musa ve İsa'ya verilenlere ve bütün Peygamberlere Rabbleri tarafından gönderilene inandık. Onlar arasında ayrım yapmayız; biz O'na teslim olanlarız deyin*".[24] Bu ayette geçen Esbât, Kur'an'da hemen hemen aynı cümlelerle ve aynı Peygamber adlarıyla birlikte dört ayrı ayette daha geçmiştir. Bu Peygamberlerin hayatına Tevrat'ta göz atmak, Esbât

---

23-Kitabın bu bölümüne ilk beş paragrafı ekleyerek, Tevrat'ta Esbât kelimesinin genel olarak kimler için kullanıldığını ve Hakimler dönemine kadar yaşanan tarihsel verileri kaleme aldık. Daha sonra Şeyh Galum'un verdiği bilgiler arasına ara ara ek bilgiler ekledik. (edt.)

24-Bakara Suresi/136.

hakkında büyük ipuçları vereceği için Tevrat çalışması yaptık. Araştırmamız sonucunda, Arapça ve İbranice Tevratlarda bu Peygamberlerin hayatı anlatılırken orada geçen Yahudi kabileler ya da oymaklar için Esbât kavramının kendisi kullanılırken, Türkçe ve İngilizce versiyonlarda bu kavram yerine kendi dillerinde *kabile*[25] veya *oymak* kelimesinin kullanıldığı görülmüştür.

Tevrat'ta Esbât kavramı, Hz. Yakup'un on iki oğlunun soyundan gelen kabileler için kullanılmıştır. Tevrat'ta Hz. Yakup, İsrail'in ataları olan üç kişiden biridir (diğerleri İshak ve İbrahim'dir) ve İsrailoğullarının isim babasıdır. Zira melekle güreşip onu yenince Allah, Hz. Yakup'a İsrail adını vermiştir.[26] Tevrat'ta Hz. Yakup'un dört kadınla evlendiği ve onlardan on iki erkek çocuğu olduğu zikredilmektedir.[27] Adları, Ruben, Şimon, Levi, Yahuda, Gad, Aser, Dan, Naftali, Zebulun, İssakar, Yusuf ve Bünyamin.[28]

25-İngilizcelerinde *tribes* kelimesi kullanılmıştır. (edt.)

26-Tevrat'a göre Hz. Yakup'un güreştiği melek Hz. Mikail'dir. Tekvin, 32/22-32; 35/1-15. Kur'an'da da Hz. Yakup birçok surede bu isimle anılırken, İsrail adıyla sadece iki surede (Âl-i İmran/93; Meryem/58) anılmıştır. (edt.)

27-Çölde Sayım, 1/47; Yaratılış, 49/28; Mısır'dan Çıkış, 1/1-6; Yeşu, 3/12.

28-Çölde Sayım, 1/26.

Bu evlatların hepsi, Hz. Yusuf Mısır'da iken Mısır'a gelmiş ve oraya yerleşerek çoğalmışlardır. Hz. Musa döneminde Allah Musa'dan kendisiyle Mısır'dan çıkan İsrailoğullarını saymasını talep etmiştir.[29] Bunu istemesindeki sebep, sosyal, siyasal konularla ilgili veya vergi verecekleri saptamak için değil, savaşacak yaşta olan erkekleri belirlemek için[30] yapıldığı üzerinedir.[31] Bu hâdise Kur'an'da da Esbât kelimesi ile kullanılmış, sayılarının on iki olduğu zikredilmiştir.[32] Tevrat'da İsrailoğulları ne kadar çoğalsalar da soylarının on iki Esbât'a yani on iki kabileye dayandığından bahseder.[33] Sayım sonucuna göre,

---

29-Çölde Sayım, 1.

30-Bu sayımı daha sonra Hz. Davud yapınca Tevrat'ta Allah'ı çok kızdırdığı ve bundan dolayı onu cezalandırdığı geçmektedir. Hatta öyle kızmıştır ki neredeyse bütün İsrailoğullarını helak etme arzusu içine girmiştir. Tevrat'ta geçen Tanrı profili (haşa) oldukça tutarsız, agresif, insanlar gibi kıskanan, çoğu zaman zalim, alıngan ve kapris yapan, kullarıyla çekişen ve onları bazen keyfi olarak azap eden orantısız şekilde nefret odaklı bir Tanrı'dır. Detaylı bilgi için bkz. Zehra Betül Güney, *Tarih Boyunca Mescidi Aksa ve Yahudiler*, Bir Yayıncılık, İstanbul 2019, 107. (edt.)

31-Çölde Sayım, 1/20.

32-Âraf Suresi/159-160. Kur'an'da peygamberlerle birlikte zikredilen Esbât dört ayrı yerde elif-lam (ال) artikeliyle birlikte gelirken, bu ayette elif-lam artikeliyle gelmemiştir. Bu hususa bir sonraki bölümlerde değinilecektir. (edt.)

33-Çölde Sayım, 1/44.

sayılarının altı yüz bini geçtiği ifade edilen Yahudiler[34] Allah'a karşı işledikleri günahlar yüzünden sürekli helak olmuş ve sayıları bu yüzden değişkenlik göstermiştir.[35]

Kronolojik olarak derlenen ve kitapları (bölümleri)[36] oluşturulan Tevrat'ta Hz. Yusuf'un hayatından sonra Hz. Musa'nın hayatına geçilmiştir.[37] Tevrat'taki Peygamber kıssaları ve onlarla ilgili tarihsel veriler incelendiğinde bilgi akışında ve olaylarda bir tutarlılık olmaması Tevrat ile ilgili bilinmesi gereken bir detaydır. Herhangi bir kişinin hayatı, yaşı ve onunla ilgili bir hadise, bölümler arasında farklılıklar göstermekte ve birbirleriyle çelişmektedir.[38] Yahudilik inancına göre Peygamberlik, Hz. İbrahim ile haber verilip, Hz. Musa ile doğmuştur. Eski Ahid'de Peygamber/Nebî (çağrılmış) kelimesi ilk defa Hz. İbrahim için kullanılmış, onun aynı zamanda Resul (gönderilmiş) olduğu da zikredilmiştir. İlk defa Tanrı, İsrailoğulları ile ahid yaparak onlardan sünnet ritüelini gerçekleştirmelerini talep etmiştir. Ardından da Yahudilere ilk defa kutsal toprakları vaat etmiştir.[39] Hz. Musa, Yahudilik

---

34-Çölde Sayım, 1/46.

35-Çölde Sayım, 26/65.

36-Tevrat bölümlerine *Kitap* denmektedir. (edt.)

37-Mısır'dan Çıkış.

38-Walther Zimmerli, *The Law and The Prophets*, Wipf & Stock Publishers, USA 2010, s.60-63.

39-Yaratılış, 12/1-3; 17/7-14; 18/19; 22/1, 11; 26/1-3;

inancına göre Peygamberlik müessesesinin tüm özelliklerini taşımaktadır. İlk defa on emir ile kavmine şeriat ve hukuk getirmiştir.[40] Kur'an'da olduğu gibi kardeşi Hz. Harun, Hz. Musa'nın yanına yardımcı olarak verilmiş bir Peygamberdir.[41] Mısır'da Firavun'un zulmünden kurtulan Yahudilerin isyanları ve asilikleri neticesinde Hz. Musa, kutsal topraklara giremeden vefat etmiştir.[42]

Hz. Musa vefat etmeden önce yerine on iki lider atadığını belirtmiştir. Her bir Esbât'a (kabileye) bir lider atadığını belirtmiştir.[43] Atananların başında vasisi Yeşu b. Nun gelmektedir. Yeşu, İbranicede "Tanrı kurtuluştur" anlamına gelmektedir. Bu isim ona Hz. Musa tarafından verilmiştir.[44] Yeşu, Hz. Yusuf'un oğlu Elişama'nın oğlu Nun'un oğludur.[45] Yeşu, Hz. Musa'ya Sina dağında ve inişinde eşlik etmiş, O'nun yardımcısı ve Musa tarafından halefi tayin edi-

---

28/10-15.

40-Mısır'dan Çıkış, 3.

41-Mısır'dan Çıkış, 4/16.

42-Yasa'nın Tekrarı, 34. Kur'an'da Hz. Musa'ya isyan eden ve onun emirlerine karşı gelen bu topluluğa karşı Hz. Musa'nın çaresiz kalarak Allah'a şikâyette bulunduğu Allah'ın da onları azap ettiği geçmektedir. (Maide Suresi/20-26) (edt.)

43-Yasa'nın Tekrarı, 1/15.

44-Çölde Sayım, 13/16.

45-I. Tarihler, 7/26-27.

len kişidir.[46] Tevrat'ta O'nun hakkında "Musa'nın hizmetçisi, genç adam" diye bahsedilmektedir.[47] İlk defa Tevrat'ta Mısır'dan çıkışı sonrasında adı geçmiştir. Hz. Musa'nın kumandanıdır, Amalika'ya karşı savaşmış ve onları yenmiştir.[48] Hz. Musa'nın muhafızlığını,[49] yarenliğini[50] ve komutanlığını yapan Yeşu, Tevrat'ta Tanrı tarafından Hz. Musa'dan sonra onun yetkisini devralması ve yerine geçmesi için seçilmiş kişi olarak ifade edilmiştir.[51]

Tevrat'ta, Yeşu döneminde, Kenan halkı putlara taptığı için hem de kendilerine uyguladıkları zulümler yüzünden intikam almak için Yahudilerin büyük bir katliam ve soykırım yaptıkları anlatılmaktadır.[52] Kadın ve çocuklar bile onların bu zulmünden nasiplerini almış, Rabb "*Onlara asla acıma*" diyerek Yahudilerin bu soykırımını desteklediği ifade edilmiştir.[53] İlginç olan husus ise, Kenan diyarındaki yerlilere (Filistinlilere) puta taptıkları için zulmeden Yahudiler, Ye-

---

46-Mısır'dan Çıkış, 24/13; 32/17-18; Çölde Sayım, 27/18-23.

47-Mısır'dan Çıkış, 33/11.

48-Mısır'dan Çıkış, 17/8-14.

49-Mısır'dan Çıkış, 33/11.

50-Mısır'dan Çıkış, 24/13.

51-Yasanın Tekrarı, 1/38; 3/28; Yeşu, 1/5.

52-Mısırdan Çıkış, 23/29-32; Yasa'nın Tekrarı, 2/12, 23-25, 11/25; Yeşu, 16/10, 17/13. (edt.)

53-Yasa'nın Tekrarı, 7.

şu'nun ölümünün ardından kendileri de putlara tapmış ve Allah ile ahidlerini bozmuşlardır.[54]

Hz. Musa, ölmeden önce bir törenle Yeşu'yu İsrailoğullarının lideri olarak belirlemiş[55] ve Kenan diyarını Yahudiler arasında taksim etmekle görevlendirmiştir.[56] Tevrat'ta Yeşu önderliğinde Yahudilerin kutsal topraklara gireceği belirtildiği gibi,[57] onun cesur olması[58] ve Hz. Musa'ya indirilen dinin koruyucusu olması gerektiği ifadeleri yer almaktadır.[59] Yeşu, ömrü boyunca Hz. Musa'nın yanında yaşamış ve ondan ilim almıştır.[60]

Tevrat'taki Yeşu Kitabı'nın hemen ardından Hakimler Kitabı gelmektedir. Hakimler, on bir

---

54-(edt.)

55-Şeyh Galum, Gadir Hum hadisindeki cereyan eden hadiseyi bu hadiseye benzetmektedir. İlerleyen bölümlerde bu hadise kaleme alınacaktır. (edt.)

56-Çölde Sayım, 27/18-23; 34/17; Tesniye, 1/38; 31/7. (edt.)

57-Çölde Sayım, 11/11-30; Yasa'nın Tekrarı, 31/23; 34/1-4.

58-"*Rabb Yeşu'ya şu buyruğu verdi ve 'Güçlü ve yürekli ol! Çünkü İsraillileri ant içerek söz verdiğim ülkeye sen götüreceksin ve ben seninle birlikte olacağım' dedi*". Yasanın Tekrarı, 31/14, 23. (edt.)

59-Yeşu, 1/7-8. Kur'an'da da Yeşu b. Nun Hz. Musa'nın genç yardımcısı olarak geçmektedir. Bkz. Kehf Suresi/60-63. (edt.)

60-Yeşu b. Nun hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, "Yeşu", *DİA,* (2013), 44:43-45. (edt.)

erkek ve bir kadından oluşan on iki kişilik askeri ve dini fonksiyonu olan insanlardır. Zira onlar İlahi ruh tarafından seçilerek desteklenmiş karizmatik liderlerdir.[61] Aralarında bir kadının da olması dikkat çekicidir. Bu benzerlik İslam tarihinde de yer alan On İki İmam'ı bize hatırlatmaktadır. Hz. Musa Hz. Muhammed'e, Yeşu b. Nun Hz. Ali'ye, Debora adlı kadın Hâkimin Hz. Fatıma'ya, diğer Hakimlerin de kalan İmamlara tekabül ediyor olması ilginç bir tarihsel benzerlik oluşturmaktadır. Yahudilikteki bu gelenek adeta kendini Hz. Muhammed'in ardından tekerrür ettirmiştir.

Yeşu'nun ölümünün ardından İsrailliler kaldıkları yerden putlara tapmaya devam etmişlerdir. Yaşamları boyunca, adeta genetik bir yapıları olan nankörlükleri,[62] Allah ile yaptıkları ahitlerini unutturmuş ve putlara tapmaları yüzünden periyodik olarak Allah'ın gazabına ve öfkesine maruz kalmışlardır. Allah onları her azgınlıklarında ceza olarak zalim ve acımasız krallara ve yağmacılara köle olarak teslim etmiştir. Bu hükümdarlar Kenan diyarını istila ederek, Yahudileri köleleştirmiş ve ellerindeki her şeyi gasp etmiştir. Gördükleri zulümler karşısında her defasında tövbe ederek Rabb'e dönüş yapan İsrai-

---

61-Hâkimler, 6/34; 11/29.

62-(edt.) Bu genetik yapının detayları için bkz. Zehra Betül Güney, *Tarih Boyunca Mescidi Aksa ve Yahudiler.*

loğullarına Tanrı kurtarıcı olarak Hakimleri göndermiş ve yaşadıkları kölelikten onları kurtarmıştır. Bu Hakimler belirli periyodlarla Esbât'a (İsrail kabilelerine) gönderilmişlerdir.

Bu liderler İsrailoğullarını sadece zalim hükümdarların elinden kurtarmakla kalmamış, dini eğitim vererek onları puta tapmaktan ve şirkten de uzaklaştırmışlardır. Tevrat açıklamalarında Hakimler hakkında şu ifadeler kullanılmıştır:

"Sonra Rabb onları yağmacıların elinden kurtaran Hakimler çıkardı. Ama Hakimlerini de dinlemediler. Rabb'e vefasızlık ederek başka ilahlara taptılar. Rabb'in buyruklarını yerine getiren ataları gibi davranmadılar, onların izlediği yoldan çabucak saptılar."[63]

"Sayıları on iki erkek ve bir kadından oluşan Hakimler gerçek kahramanlardır. İsrailoğullarını zalim hükümdarlardan kurtarmakla kalmamış, onları doğru yola hidayet ettirmişlerdir"[64]

"İsrailliler Rabb'in gözünde kötü olanı yaptılar, Baal'e[65] *taptılar Kendilerini Mısır'dan çıka-*

63-Hâkimler, 2:16-17.

64-*et-Tefsîru't-Tatbîkî Li'l-Kitâbi'l-Mukaddes*, Master Media, Kahire 1999, s. 472. ABD'de basılmış olan ve Arapça'ya tercümesi yapılmış bu kitap, İncil'in şerhidir. Orjinali için bkz. *Book Life*, Tyndale House Publishers, USA 1986. (edt.)

65-Altın Buzağı'nın yanı sıra, Kur'an'da da adı geçen Baal putu (Saffat Suresi/125), başta Kenanlılar olmak

ran atalarının Tanrısı Rabb'i terk ettiler. Çevrelerinde yaşayan ulusların değişik ilahlarına bağlanıp onlara taparak Rabb'i öfkelendirdiler. Çünkü Rabb'i terk edip Baal'a ve Aştoretler'e taptılar. Bunun üzerine Rabb İsrail'e öfkelendi. Onları, her şeylerini alan yağmacıların eline teslim etti. Artık karşı koyamadıkları çevredeki düşmanlarının kölesi yaptı. Rabb söylediği ve ant içtiği gibi, onlara karşı olduğundan, savaşa her gittiklerinde yenilgiye uğradılar. Büyük sıkıntı içindeydiler.[66]

Bu Hakimlerin adları ve hüküm süreleri şu şekildedir:

üzere Ortadoğu toplulukların çoğunda Tanrı adı olarak kullanılmıştır. Kur'an'da Baal putuyla mücadele eden Peygamber olarak Hz. İlyas örnek verilse de Hz. Musa'dan sonra Baal'e tapmaya başlayan Yahudilerin bu batıl inançlarını kaldırmak için bütün Peygamberler mücadele vermişlerdir. (edt.)

66-Hâkimler, 2:11-16.

Hâkim	Süresi[67]	Özellikleri
Otniel	40 yıl	Kenan diyarında yaşayan İsrailli-leri 9 yıllık esaretlerinden kurtarmıştır.
Ehud	80 yıl	Zalim kral Eglon'u öldürerek onun zulmü altında 18 yıl yaşayan İsraillileri kurtarmıştır.
Şamgar[68]	Bilinmiyor	Filistinlilerden 100 kişiyi öldürerek İsraillileri onların elinden kurtarmıştır.
Debora[69]	40 yıl	İnsanların davalarına bakan bir kadı olan Debora, Barak adlı kumandanı ile ordu oluşturmuş ve Kral Yavin'in güçlü ordu komutanı Sisera'yı yenerek İsrailoğullarını 20 yıllık esaretten kurtarmıştır.

67-Tevrat açıklamalarında Hakimlerin gönderilmediği ara dönemlerle birlikte hüküm sürdükleri yılların toplamının 450 yıl olduğu geçmektedir. (edt.) bkz. Maksimus Samuel, *Dirâse fî seferi'l-kudât,* Meşrû'i'l-Kunûzi'l-İlmiyye, Kahire 2000, s.5. (edt.)

68-Deborayla aynı dönem yaşayan Şamgar'ın adından dolayı İsrailoğullarından olmadığı ve yabancı kökenli bir savaşçı olduğu düşünülmektedir. (edt.). bkz. *Açıklamalı Kutsal Kitap*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2010, s. 331.

69-Yahudi inancında kadın Hakimlerin yanı sıra, kadın Peygamberler de vardır. İleride bu konuya da değinilecektir. Detaylı bilgi için bkz. Mısır'dan Çıkış, 15/20; II. Krallar, 22/14; Yeremya, 6/14. (edt.)

Gidyon	40 yıl	Midyanlıların, Amalikaların ve başka Kenanlı halkların istilalarına 7 yıl boyunca maruz kalan İsrailoğullarını yaşadıkları açlık ve kıtlıktan kurtarmıştır.
Tola	23 yıl	İsraillileri kurtarmak için gönderilen Hakimlerin altıncısıdır.
Yair	22 yıl	Otuz oğlu olan Yair'in her bir oğlu bir kenti yönetmiştir.
Yiftah	6 yıl	On sekiz yıl esaret yaşayan İsrailoğullarını Ammonluların elinden kurtarmıştır.
İvsan	7 yıl	Otuz oğlu ve otuz kızı vardı.
Elon	10 yıl	Tevrat'ta onunla ilgili tek detay Hakimlik süresinin on yıl olduğudur.
Avdon	8 yıl	Kırk oğlu ve otuz torunu vardı.
Şimşon	20 yıl	Hiçbir silah kullanmadan bir aslanı paramparça edecek şekilde bir güce sahip olduğu ifade edilmiştir. Onun hakkında, Filistinlileri putperest oldukları için tarlalarını yaktığı, mallarını yağmaladığı ve orantısız güç kullanarak binlerce Filistinliyi öldürdüğü de geçmektedir.[70]

70-Peygamberler hakkında da çirkin ifadeler kullanan Tevrat yazarları, bu Hakimler hakkında da aynı çirkin ifadeleri ve yakıştırmaları kullanmışlardır. (edt.)

Bu Hakimlerin doğa üstü güçleri vardır, bazen Allah onlara tecelli ederek büyük güçlerle onları donatmıştır. Peygamber olmamalarına rağmen Allah'tan vahiy, haber ve talimat alan bu Hakimler kurtarıcı olarak gönderilen seçilmiş insanlardır.

Tevrat'ta Allah'ın Ruh'unun (Ruhu'l-Kudüs) ilk kez Otniel'in üstüne indiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda güçlü savaşçılar olan Hâkimler, ilahî güç ve kerametlerle donatılmış yetkileriyle ordularını oluşturarak İsrailoğullarını zalim hükümdardan kurtarmışlardır. Hakimlere Tanrı tarafından tevdi edilen görevler Tevrat'ta şöyle geçmektedir:

1-İsrailoğullarını tevhid inancına (tek bir Allah'a inanç) geri döndürmekle mükelleftiler. Her Hâkim öldüğünde İsrailoğulları yeniden kaldıkları şirk ve küfre geri dönmüşlerdir. Bir süre Allah onlara bu günahlarının bedelini ödetse de tövbe ettiklerinde onlara yeni bir Hâkim göndermiştir:

"Rabb onlar için ne zaman bir Hâkim çıkardıysa, onunla birlikte oldu; Hâkim yaşadığı sürece onları düşmanlarının elinden kurtardı. Baskı ve zulüm altında inledikleri zaman Rabb onlara acıyordu. Ne var ki, Hâkimleri ölür ölmez yine de başka ilahlara bağlanıyor, onlara kulluk edip tapıyorlardı. Bu yolda atalarından

beter oldular. Yaptıkları kötülüklerden ve inatçılıktan vazgeçmediler."[71]

2-İsrailoğullarının inançlarını güçlendirici eğitimlerin yanı sıra talim ve terbiye vermek. Aralarındaki tek kadın Hâkim olan Debora'nın bu rolü çok iyi bir şekilde ifa ettiği görülmektedir. Onun söylediği ilahilerden, Rabb'e yakarışlarından ve tasavvufi duruşundan dolayı kendisinin İsrailoğullarının irfanî yanlarını güçlendirmek için gönderildiği ortaya çıkmaktadır:[72] *"Debora'nın hikayesinden anlaşıldığı üzere o mevki ve makam için çaba göstermemiştir. Onun tek çabası olmuştur, o da Rabb'e hizmet etmek. İnsanlar onu övdüğünde bunun Allah sayesinde ve O'nun lütfu ile olduğunu mutlaka insanlara hatırlatırdı. Toplumda bir kadın ve bir eş olarak kendisine verilen rolü çok iyi yerine getirmiş ve bundan asla şikayetçi olmamıştır. Debora'nın hayatı ve menkıbeleri bize Allah'a olan daimî ihtiyacımızı hatırlatmaktadır. Allah'ın hakimiyetinin mutlaklığına dikkatleri çekmektedir."*[73]

3-İsrailoğullarını özgürleştirmek ve kölelikten kurtarmak için savaşmak.[74] İsrailoğullarının Allah'ı unutmalarının ardından Allah onlara zalim

---

71-Hâkimler, 2: 18-20.

72-Debora hakkında detaylı bilgi için bkz. Hakimler, 4-5. (edt.)

73-*et-Tefsîru't-Tatbîkî Li'l-Kitâbi'l-Mukaddes*, s. 493.

74-Hâkimler, 2/16. (edt.)

hükümdarları musallat etmiş ve yıllarca onların hükümleri altında zulüm görmüşlerdir. "*Rabb'e yakarmaları üzerine Rabb onlara Otniel adında bir kurtarıcı çıkardı. Kalev'in*[75] *küçük kardeşi Kenaz'ın oğlu Otinel onları kurtardı. Rabb'in ruhu onların üzerine indi. Otniel İsraillileri yönetti ve onlar için savaştı*".[76]

4-Allah tarafından kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirmek için mallarıyla ve canlarıyla her türlü fedakarlığı yapmaktan kaçınmamış, bu uğurda kendilerini kurban vermeleri gerektiğinde de bunu yapmaktan çekinmemişlerdir. Örneğin Hakimlerin sonuncusu Şimşon, Allah'ın ona verdiği insanüstü gücünü kullanarak, İsrailoğulları için büyük fedakarlıklarda bulunmuş ve bu uğurda ölmüştür. Allah tarafından ona verilen güçle düşmanların tapınağındaki iki sütunu kollarıyla yerinden sökmüş ve tapınağı başlarına yıkmıştır.[77]

75-Kalev Kur'an'da şu surede geçen iki adamdan biridir: "*İçlerinden, korkan ve Allah tarafından nimetlere mazhar olmuş bulunan iki kişi şöyle dedi: 'Kapılardan, şehrin giriş noktalarından ansızın onların üzerine varın. Eğer o taraftan varırsanız mutlaka galip geleceksiniz. Eğer gerçekten müminseniz Allah'a dayanıp güvenin, gerisini O'na havale edin*". Maide Suresi/23.

76-Hâkimler, 3:9-11.

77-Hâkimler, 16:30-31. Şeyh Galum, Şimşon'un bu menkıbesini Hz. Ali'nin Hayber kalesinin kapısını omuzlandığı menkıbeye benzetmiştir. Medine nüfusunun yarı-

Son olarak, bazı Arapça Tevratlarda Hz. Yakup'un soyundan gelen kabilelere Esbât kavramı kullanılırken, o kabilelere lider olarak gönderilen Hakimlere Esbât kavramı kullanılmamıştır. Ancak, Hakimler de zaten Esbât'ın içinden çıkan liderler oldukları için, bazı Arapça Tevratlarda Hakimler Kitabı'nın adı yine Esbât olarak geçerken, bazılarında ise *Kudât* (Hakimler) olarak geçmektedir. İngilizce Tevratlarda ise Esbât Kitabı'na *The Book of Judges* başlığı verilirken, Türkçe Tevratlarda *Hakimler Kitabı* başlığı verilmiştir. Sonuç olarak Tevrat'taki Esbât Kitabı'nın tercümelerinde, Esbât kelimesi yerine onun anlamını kullanmak tercih edilmiştir. İbranice Tevratlarda ise durum tamamen farklıdır.

---

sını oluşturan ve bozgunculuk yaparak Peygamber hükümeti ile anlaşmalarını fesheden Yahudilere karşı verilen Hayber savaşında Hz. Ali, daha sonra kırk kişinin ancak bir araya gelerek kaldırabildiği Hayber kalesi kapısını büyük bir cengaverlik sergileyerek tek eliyle kaldırmış ve kaleyi fethetmiştir. Bu kalenin oldukça müstahkem bir kale olduğu ve iç içe üç hisarla savunma sisteminin tahkim edildiği rivayet edilmiştir. Bundan ötürü bu kaleyi fethetmenin imkânsız gibi olduğu bir durumda Hz. Ali'nin büyük bir cengaverlik örneği sergileyerek kaleyi fethetmesi, Müslümanlar için büyük bir zafer olmuş ve Yahudi tehdidi de bu kalenin düşmesiyle birlikte ortadan kalkmıştır. Şeyh Galum'un bu benzetmesinde ironik olan husus, Yahudi kabileleri Şimşon'un bu cengaverliği ile kurtulurken, Hz. Ali'nin cengaverliği ile hüsrana uğramış, savaşın ardından Yahudiler Peygamberin talimatı ile Medine'den sürülmüşlerdir. (edt.)

Bu kitabın son bölümünde bu hususa detaylı bir şekilde değinerek, Esbât kavramını Peygamber efendimizin neden torunları için kullandığına da açıklık getirmiş olacağız.[78]

78-(edt.)

KUR'AN'DA ESBÂT

Esbât kelimesi Kur'an'da beş ayrı ayette yer alır.[79] Dört yerde elif-lâm artikeliyle (ال)[80] geçer. İkisi Bakara Suresi'nde, birisi Âli İmran Suresi'nde birisi de Nisa Suresi'nde olmak kaydıyla. Bu ayetler Medine'de inmiştir. Elif-lâm artikeli almadan ise sadece Araf Suresi'nde yer alır. Bu ayet ise Mekke'de inmiştir. Ayetler şöyledir:

1. Bakara Suresi/136: "*Biz Allah'a ve bize indirilene; keza İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve*

79-Esbât hakkında Ehli Sünnetin detaylı görüşü için Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisine bakınız: M. Süreyya Şahin, "Esbât", *DİA*, (1995), 11:363. (edt.)

80-Arapçada elif ve lâm (ال) artikeli herhangi bir kelimenin başına gelirse o kelimeyi marife/belirli yapar. (ال) takısı tıpkı İngilizcedeki (**The**) takısı gibi belirli olan kelimelerden önce gelir. Bu takının zıttı belirsiz kelimelerdir. Örneğin el-Muallim (المعلم) bilinen bir öğretmen demektir. Elif-lâm almışsa daha önceden bilinen ya da herkes tarafından tanınan bir öğretmenden bahsediliyordur, almamışsa eğer bilinmeyen bir öğretmenden bahsediliyordur. "*Bir öğretmen gördüm*" ile "*Öğretmeni gördüm*" cümlesinde (ال) eki ikinci cümleye gelmelidir. (edt.)

Esbât'a; yine Musa ve İsa'ya verilenlere ve bütün Peygamberlere Rabbleri tarafından gönderilene inandık. Onlar arasında ayrım yapmayız; biz O'na teslim olanlarız deyin".

2. Bakara Suresi/140: "*Yoksa siz İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbât'ın Yahudi ya da Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? Allah tarafından kendisine verilmiş bir kanıtı saklayandan daha zalim kim vardır? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir*".

3. Âli İmran Suresi/84: "*De ki: Biz Allah'a ve bize indirilene; kezâ İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbât'a indirilenlere; yine Musa, İsa ve bütün Peygamberlere Rabbleri tarafından verilenlere iman ettik. Onlar arasında ayrım yapmayız ve biz O'na teslim olmuşuz*".

4. Nisa Suresi/163: "*Biz Nuh'a ve ondan sonra gelen Peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, Esbât'a, İsa'ya, Eyyub'a Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davut'a da Zebur'u verdik*".

Yukarıdaki surelerde Esbât kelimesi elif-lâm artikeli alırken, sadece aşağıdaki ayette bu artikeli almaz:

5. Araf Suresi/159-160: "*Musa'nın kavminden hak yolu gösteren ve onun ışığında adil davranan bir topluluk da vardı. İsrailoğullarını ne-*

sillere on iki Esbât'a (topluluk) ayırdık. Halkı kendisinden su istediğinde Musa'ya, "Asânı taşa vur!" diye vahyettik. Taştan on iki göz fışkırdı. Her kabile içeceği yeri belledi. Üzerlerine bulut-tan gölgelik yaptık; onlara kudret helvasıyla bıl-dırcın eti indirdik. Size verdiğimiz rızıkların te-mizlerinden yiyin dedik. Onlar bize değil fakat kendilerine kötülük ediyorlardı".

Araf Suresi Mekke'de inmiştir. Burada Esbât kelimesi, diğer dört ayetteki Esbât kelimelerin-den farklı olarak elif-lâm artikeli almadan gel-miştir. Dikkat edildiği üzere bu ayetteki içerik diğer ayetlerdeki içerikten de farklıdır. Hz. Mu-sa'nın kavminin on iki topluluğa bölünmesinden bahsetmektedir. Bu ayetteki Esbât'ın anlamı Tevrat'taki İsrailoğulları kabilelerini ve oymak-larını anlatmaktadır. Toplu şekilde İsrailoğulla-rından bahsettiği için ve belirli bir kişiye işaret etmediği için bu ayette Esbât kavramı elif-lâm artikeli almamıştır. Ancak diğer dört ayet Arap-ça olarak incelendiğinde ayetlerde Esbât kelime-sinin elif-lâm artikeli aldığı ve Peygamberlerle birlikte zikredildiği görülmektedir. Ayetlerde belirli Peygamberlere vahiy indirildiğinden ve onlara iman edilmesi gerektiğinden bahseder. Ayetlerin içeriği ve önemi ile birlikte Esbât'ın da bu ayetlerde artikel almasından dolayı bu keli-menin belirli kişilere işaret ettiği anlaşılmakta-dır.

O halde Mekke'de inen Bakara, Âli İmran ve Nisa surelerinde geçen ve elif-lâm artikeli ile gelen Esbât kelimesinin anlamı nedir? Bu sorunun cevabına İslami kaynaklardan ulaşmak istediğimizde sadece Peygamber efendimizin torunlarını tanımlarken kullandığını görmekteyiz.

Acaba Peygamber efendimizin hadiste torunlarını tanımlarken kullandığı artikel takısıyla gelen Esbât kavramı Kur'an'daki Esbât mıdır? Ehli Sünnet bu konu hakkında sessizliğini korumuş, Kur'an'da geçen Esbât ile hadislerde geçen Esbât arasında bir bağ kurmamıştır. Şia alimleri ise bu konu üzerine uzun yorumlar getirmişlerdir. Bir sonraki bölümde Esbât kavramını her iki ekol üzerinden açıklamaya çalışırken, Peygamber efendimizin torunlarını tanımlarken neden Esbât kavramını kullandığı sorusuna da cevap vermiş olacağız.[81]

Ancak bundan önce, kısaca Kur'anî bir teamülden bahsetmemiz, bu konuyu daha detaylı kavramamızı sağlayacaktır. Bu teamül, Yahudilerin Medine'de, Müslümanların karşılarına çıkmaları ile başlamıştır. Mekke'den Medine'ye

---

81-Bu bölüme son altı paragrafı ekleyerek, Kur'an'da neden Yahudilerle ilgili bilgi yüklemesinin yapıldığına açıklık getirmek istedik. Ayrıca neden Peygamber efendimizin torunları için Yahudilerin tarihinde yer alan Esbât kelimesini kullandığına da kısa bir giriş yapmış olacağız. (edt.)

Müşriklerin zulmünden kaçarak hicret eden Müslümanları orada daha büyük bir sorun beklemekteydi, ki bu sorun Yahudi sorunudur. Yahudilerin Peygamberleriyle olan uzun ve çatışmalı tarihleri Hz. Muhammed'e karşı da devam etmiş, onu kabullenmekte inatçı davranmışlardır. Sayıları Medine nüfusunun yarısına denk gelen Yahudilerin çoğu, nübüvvet (Peygamberlik) ayrıcalığının ve üstünlüğünün kendi kavimlerinden çıkarak Araplara geçtiğini gördüklerinde, Hz. Muhammed'i kabul etmekte zorluk çekmiş hatta ona karşı muhalefet lobisini oluşturmakta gecikmemişlerdir. Kendi kutsal kitaplarını tahrif ettikleri gibi Kur'an'a karşı da aynı eylem içine girerek Kur'an hakkında şüphe uyandırma faaliyetlerine girmişlerdir.[82]

Bu tahrif etme çabaları ve İslamiyet'i inkarda ısrarcılıkları Kur'an-ı Kerim'de sıklıkla mevzu bahis olmuş, hatta hemen hemen bütün Medine ayetleri Yahudilerden bahsederek onların hilelerini Müslümanlara tanıtmıştır. Bunun yanı sıra, Yahudilere de kendi kutsal kitaplarında mevcut olan birçok hususu sunarak onları Kur'an'a inanmaya davet etmiştir.[83] Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim, Medine'ye hicretin ardından Yahudilerin atalarından duydukları ve Tevrat'ta da yer alan

---

82-(edt.) Daha detaylı bilgi için bkz. Zehra Betül Güney, *Tarih Boyunca Mescidi Aksa ve Yahudiler*, s.98-112.

83-(edt.)

Eski Ahid[84] günlerine dikkatlerini çekmeye özen

84-Hıristiyanların Kutsal Kitabı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Yahudilerin Kutsal Kitabı Eski Ahid (Ahd-i Atik)'tir ve beş kısımdan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise Yeni Ahid (Ahd-i Cedid) olan İncil'dir. Hıristiyanlık inancına göre, Allah ile insanlar arasında yapılan eski ahidlerin en sonuncusu Hz. İsa ile yapılmıştır. Ahd-i Atik Kitabı kendi içinde Yahudi inancına ve Hıristiyanların da mezheplerine göre farklı bölümlerden oluşmaktadır. Tevrat olsun İncil olsun her ikisi de haham ve havarilerin kaleme aldığı kitaplardır. Zamanla değişime uğrayan bu kitaplar ile eski versiyonları arasında da büyük farklılıklar vardır.

M.Ö. 3. asra doğru Tevrat'ın üç ayrı metni mevcuttu. Asırlarca sözlü olarak aktarılan bilgiler ilk defa M.S. 200'lü yıllarda din adamı Yahuda Ha-Nasi tarafından Mina adı altında kitaplaştırılmıştır. Bugün Yahudiler tarafından kabul edilen Tevrat ise M.S. 5. ve 10. yüzyıllar da Tevrat'a yapılan yorumlar ve şerhler halinde kaleme alınan metinlerdir. Farklı görüşleri, rivayetleri, mistik yorumları, halk masallarını ve esrarengiz hikayeleri içeren bu nüshaya da *Kabbalah* denmektedir. İlk defa Jacob ben Hayyim tarafından 1524 yılında Venedik'te neşredilmiştir. Ahd-i Atik kronolojik olarak sıralanmıştır. Farklı kişiler tarafından derlendiği için hiçbir bölümün bir diğeriyle üslup olarak bir benzerliği yoktur. Bazen vahiy üslubu, bazen de tarihsel anlatım üslubu kullanılmıştır.

M.S 15. asırda Tevrat üzerine yapılan çalışmalarda Ahd-i Atik'te geçen birçok olayların tarihi gerçeklerle bağdaşmadığı ve birkaç kişi tarafından farklı dönemlerde kaleme alınmasının yanı sıra metin üzerinde oynamalar, düzeltmeler, müdahaleler ve ilaveler olduğu ortaya çıkmıştır. Kendi içinde bile birbiriyle çelişkili bilgileri olan Ahd-i Atik İslami kaynaklara göre levhalar halinde ve tek

göstermiştir. Peygamberlerine, kutsal bildikleri şahsiyetlere ve asırlarca sürdürdükleri hayata dikkatleri çeken Kur'an, Yahudilerin geçmiş menkıbeleriyle doludur. Açıkçası Yahudiler İslamiyet'ten önceki dönemde kendi tarihleri ve geçmişleri hakkında Müslümanlar arasında sohbetler ederler ve onlara Tevrat'tan ve atalarından bahsederlerdi. Ancak tıpkı Tevrat'ta yaptıkları tahrif hareketi gibi, bu konuşmalarında istedikleri yerleri anlatır, istemedikleri yerleri gizlerlerdi.[85] Kur'an inmeye başladıktan sonra bu anlattıkları hikayelerden ve menkıbelerden Müslümanlara anlatmadıkları detayları duyduklarında ne yapacaklarını şaşıran Yahudiler, Kur'an'ın bu detayları zikretmesi karşısında rahatsızlık duymuşlardır. Onların bu rahatsızlıklarını Allah şu sözleriyle açıklamıştır:

"Onlar inananlarla karşılaştıklarında 'iman ettik' derler. Birbirleriyle baş başa kaldıklarında ise, 'Allah'ın size açtıklarını (Tevrat'taki bilgileri) Rabbiniz katında sizin aleyhinizde delil getirsinler diye mi onlara anlatıyorsunuz; bunları

---

seferde Hz. Musa'ya ve Harun'a indirilmiştir. Her ikisine indirilen Tevrat, Kur'an'da *Furkan, Suhuf ve Elvah* adlarıyla geçmektedir. Yahudi inancında ve Tevrat'ın kendisinde dahi, Tevrat'ın bugünkü versiyonunu Hz. Musa'nın yazıp yazmadığı hususu kesin bir bilgi ile doğrulanmamıştır. Detaylı bilgi için bkz. Zehra Betül Güney, *Tarih Boyunca Mescidi Aksa ve Yahudiler*, s. 68-76. (edt.)

85-Enam Suresi/91. (edt.)

düşünemiyor musunuz' derler. Onlar bilmezler mi ki, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah bilmektedir!"[86]

Yahudilerin bu korkusunu ve iç hesaplaşmalarını Kur'an'ın ele almasındaki esas hedef şüphesiz bu karakterdeki bir topluluktan iman edip Müslüman olmalarını beklemek için değildi. Asıl gaye, Yahudilerin küfürde ve inançsızlıkta sınır tanımadıklarını, Müslümanları dinlerinden döndürmek ve o İslam dinini tahrif etmek için ellerinden geleni yaptıklarını Müslümanlara duyurmak içindi. Müslümanların sayılarının hızla çoğalması karşısında azınlık olmaya başlayan inançsız Yahudiler, kendi tarihleriyle ilgili bu kadar detaylı bilgilerin verilmesi karşısında ve kendi aleyhlerinde oluşan kötü bir geçmiş profiliyle Müslümanların karşısında küçük düşmüşlerdir. Bu yüzden birçoğu, Müslüman oldukları yalanını uydurmuşlar, ancak Müslümanlar karşısındaki ezik duruşlarından dolayı, kendi içlerinde rahatsız olmuşlardır. Bu ayetler, bir yandan bu Münafıklıklarını deşifre ederken, bir yandan da onların Müslümanlardan ne kadar çok bilgi saklarlarsa saklasınlar, Allah'ın onların gizlediği ve sakladığı her şeyi bildiğini ve tüm bunları aktarmaya devam edeceğini bildirmektedir.[87]

86-Bakara Suresi/76-77. (edt.)
87-(edt.)

Açıkçası Kur'an'daki ilk surelerin Medine sureleri olması tesadüf değildir. Bu surelerin neredeyse tamamı Müslümanların en büyük düşmanı olan Yahudileri[88] Müslümanlara tanıtma ve teşhis etme üzerine odaklıdır. Kur'an, en yakın düşmanımızı her detayıyla bize sunarak; düşmanın psikolojik, sosyolojik, siyasi, askeri ve karakteristik özelliklerine kadar her türlü tehlikeye karşı hazırlıklı olmamızı hedeflemiş, her türlü önlem ve tedbirleri almamız için büyük hassasiyet göstermiştir. Bu yüzden, Kur'an surelerinin dizilişi Mekke'de inen ilk surelere göre olmamıştır. Bilakis tevkifi olarak Peygamber tarafından tertip edilirken adeta bu ezeli düşmanı bize tanıtmak amacı güdülmüştür. Dolayısıyla, hemen hemen Kur'an'ın ilk yarısına tekabül eden sureler bu amacı güden surelerdir. Her namazda okunulan Fatiha Suresi dahi "*Gayri'l-magdûbi aleyhim*" (Kendilerine gazap edilmiş olan Yahudiler) vurgusunu taşımakta olup, Kur'an'ın diğer sureleriyle birlikte bizlere Yahudilerin Münafıklık lobisinin her türlü detayını aktarmaya vakfedilmiştir.[89]

Esbât mevzusu da bu konuyla ilintili bir hususur. Kur'an'da beş ayrı yerde Yahudilere gönderilen Peygamberlerle birlikte Esbât'ın zikre-

---

88-Maide Suresi/82. (edt.)

89-(edt.) Detaylı bilgi için bkz. Zehra Betül Güney, *Tarih Boyunca Mescidi Aksa ve Yahudiler*, s. 121-130.

dilmesi, Yahudilerin okudukları Tevrat'ta aşina oldukları birilerine işaret ediyor olmalıydı. Zira Esbât, *Yahudilerin* o dönemde Müslümanlara anlattıkları, geçmişlerine ait bilgilerin arasında yer almış olmalıydı ki Hz. Muhammed torunlarını tanımlarken bu ismi kullanmıştı. Bu hadisleri göz önünde bulundurarak Tevrat ve Kur'an arasında köprü oluşturduğumuzda bu Esbât'ın kimler olduğunu daha iyi anlamış olacağız. O halde birlikte bu hadislere bir göz atalım ve ayetlerle olan ilişiğine değinerek Yahudilerin de hayatını etkilemiş olan Esbât'ın kimler olduğunu ortaya çıkaralım.

SÜNNİ KAYNAKLARDA ESBÂT

Esbât kavramının geçtiği hadisler Sünni ve Şii kaynaklarda farklılık göstermezken, bu kavramın geçtiği ayetlere getirilen tefsir ise iki ekolde farklılık göstermektedir. Sünni alimlerin tefsirlerinde Peygamber efendimizden aktarılan bu hadislere yer verilmezken, Şii kaynaklarda ayetler bu hadislerle birlikte tefsir edilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde Ehli Sünnet kaynaklarında yer alan Esbât hadislerini kaleme alacağız. Ardından Esbât kelimesinin geçtiği ayetlere alimler tarafından yapılan yorumları zikrettikten sonra, bir sonraki bölümde Şia kaynaklarında geçen hadis ve tefsirlere değineceğiz. Böylelikle Esbât kavramına verilebilecek en geniş anlamı sunmaya çalışacağız.[90]

90-Bu bölüme ilk iki paragrafı bir giriş olması açısından, son üç paragrafı da bu bölümün sonucu olması açısından eklemeyi uygun bulduk. (edt.)

Hadislerde Esbât

Peygamber efendimizden *"Hasan ve Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir"* ve *"Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir"* olmak üzere iki ayrı hadis aktarılmıştır. Bu hadislerin tamamını önce Sünni kaynaklarda geçtiği şekilde aktaracağız:

1-Ahmet b. Hanbel, *Mesned*: Affan rivayet etti. Dedi ki: Bize Vehip ve Abdullah b. Osman b. Huseym, Said b. Ebi Raşid'den, o da Ya'la b. Murra el-Amiri'den şöyle rivayet etti: Ya'la bir gün Resulullah ile davet edildikleri bir yemeğe gitti. İnsanlar Peygamberi karşılamaya çıktığında Hüseyin diğer çocuklarla oynuyordu. Peygamber onu kucağına almak istedi. Ama Hüseyin sağa sola kaçıyordu. Peygamber onu güldürmeye çalışıyordu. Nihayet onu yakaladı. Bir elini Hüseyin'in ensesine, diğer elini de çenesinin altına koyarak onu ağzından öptü ve şöyle dedi: *"Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den. Hüseyin'i seveni Allah sevsin, Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'*dir".[91]

2-İbni Mace, *Sünen*: Yakup b. Hamid b. Kasib rivayet etti. Dedi ki: Bize Yahya b. Selim, o da Abdullah b. Osman b. Huseym'den, o da Said b. Ebi Raşid'den, o da Ya'la b. Mürre'den şöyle rivayet etti: Ya'la birgün Peygamber ile birlikte davet edildikleri bir yemeğe gittiklerini bana ri-

---

91-Ahmed b. Hanbel, *el-Mesned,* Hadis No: 17220.

vayet etti. O esnada Hüseyin yolda oyun oynuyordu. Ya'la dediki: Peygamber onu kucağına almak için biraz öne çıktı ve ellerini açtı. Ama Hüseyin sağa sola kaçıyordu. Peygamber onu güldürmeye çalışıyordu. Nihayet onu yakaladı ve bir elini Hüseyin'in çenesinin altına, diğerini de başının tepesine koydu. Ardından onu öptü ve şöyle dedi: "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den. Allah Hüseyin'i seveni sevsin. Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir.*" Bu hadisin sened-i hasen olduğu[92] ve râvilerinin de sika[93] olduğu rivayet edilmiştir.[94]

3-*Sünen-i Tirmizi*: Hasan b. Urfe rivayet etti. Dedi ki: Bize İsmail b. Ayyaş, o da Abdullah b. Osman b. Huseym'den, o da Said b. Raşid'den, o da Ya'la b. Mürre'den şöyle rivayet etti: Peygamber şöyle dedi: "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den. Allah onu seveni sevsin. Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir.*" Bu hadis hasen bir hadistir.[95] el-Mübarekfuri bu hadisin şerhinde şöy-

---

92-Sened-i hasen terimi, sahih bir hadis metninin kaynağının Peygambere kadar dayandırıldığını ve rivayet eden kişilerin de hadis rivayet zincirinde bir kopukluk yaşanmadan aktarıldığını ifade eden bir terimdir. (edt.)

93-Sika ifadesi, tam anlamıyla ehil kişiler tarafından rivayet edilen sahih hadisler için kullanılan bir ifadedir. (edt.)

94-Muhammed b. Yezid b. Mace, *Sünen*, Hadis No: 144.

95-Muhammed b. İsa et-Tirmîzî, *Sünen,* Hadis No: 3864.

le demiştir: Peygamberin "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den*" sözü hakkında el-Kâdî şöyle demiştir: "Peygamber kendisine vahiy sayesinde verilen özel bilgiler ışığında kendisinden sonra Hz. Hüseyin'in neler yaşayacağını bildiği için bu sözüyle adeta Hz. Hüseyin'in menzilesine vurgu yapmıştır. Bu sözleriyle adeta, Hz. Hüseyin ile kendisinin aynı menzilede olduğunu, kendisine gösterilen saygının ona da gösterilmesi gerektiğini, kendisine duyulan sevginin ona karşı da duyulması gerektiğini ve kendisine karşı nasıl savaş açılması haram kılındıysa ona karşı da savaş açılmasının ve düşmanlık yapılmasının haram olduğunu bildirmiştir. Bu hususu şu sözleriyle de tekit etmiştir: "*Allah Hüseyin'i seveni sevsin. Hüseyin'i sevmek Allah'ı sevmek ile aynıdır. Peygamberi sevmek ise Allah'ı sevmek ile eş değerdir. Hüseyin Sıbtî'dir*". Esbât, Hz. İbrahim Peygamberin oğlu Hz. Yakup aleyhisselamın oğullarına verilen isimdir. Hz. İsmail'in oğullarına verilen isim kabiledir, Hz. Yakup'un oğullarına verilen isim Esbât'dır. Esbât kelimesi Sıbt kelimesinin çoğuludur. Hz. Hüseyin seçilmiş bir zümredendir. Ümmeti onunla, o da ümmeti ile sınava çekilecektir. el-Kâdî şunu da eklemiştir: Sıbt erkek evladın oğludur. Yani oğlun oğlu demektir. Allah Kur'an'da şöyle buyurmuştur: "*İsrailoğullarını on iki Esbât'a ayırdık*"[96], yani on

---

96-Araf Suresi: 160.

iki kabileye ayırdık. Burada kastedilen husus İsrailoğullarından kabilelerin ortaya çıkması ve nesillerin çoğalmasıdır. İsrailoğullarının neslinin çok ve kalıcı olduğuna işaret etmektedir.[97]

4-*el-Müstedrek ala's-sahîhayn*: Muhammed b. Salih b. Hâni rivayet etti. Dedi ki: Bize Hüseyin b. Fadl el-Beclî, o da Affan'dan, o da Vuheyb'dan, o da Abdullah b. Osman'dan b. Huseym'den, o da Said b. Ebi Raşid'den, o da Ya'la b. Mürre'den şöyle rivayet etti: Ya'la bir gün Peygamber ile birlikte davet edildiği yemeğe gittiğinde yolda Hüseyin diğer çocuklarla birlikte oynuyordu. Peygamber onu kucağına almak istedi ancak Hüseyin sağa sola kaçıyordu. Peygamber de onu güldürmeye çalışıyordu. Nihayet onu yakaladı. Elinin birini Hüseyin'in ensesine diğerini de çenesinin altına koydu. Dudağıyla dudaklarını öptü ve şöyle dedi: "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den. Allah Hüseyin'i seveni sevsin. Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir.*" Bu hadisin senedi sahihtir.[98]

5-*Sahîhu'l-edebi'l-müfred*: Ya'la b. Mürre şöyle rivayet etti: Bir gün Peygamber ile birlikte yemeğe davet edildik. Yola çıkmıştık ki Hüseyin yolda çocuklarla oynuyordu. Peygamber hemen

---

97-Muhammed b. Abdurrahman el-Mübarekfurî, *Tuhfetu'l-ehvezî fî şerhi süneni't-Tirmîzî*, Hadis No: 2775.

98-el-Hâkim en-Nisaburi, e*l-Müstedrek ala's-sahîhayn*, Hadis No: 4820.

ona doğru kollarını açarak ilerledi. Hüseyin sağa sola kaçıyordu. Peygamber onu güldürmeye çalışıyordu. Nihayet onu kucağına aldı. Bir elini çenesinin altına diğer elini de kafasına koyarak ona sarıldı ve şöyle dedi: "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den Allah Hüseyin'i seveni sevsin. Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir.*" Hasen hadis. Sahih 1227.[99]

6-*Sahîh-u İbni Habban*: Hasan b. Süfyan rivayet etti. Dedi ki: Bize Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, o da Affan'dan, o da Vuheyb b. Halid'den, o da Abdullah b. Osman b. Husem'den, o da Said b. Ebi Raşid'den, o da Ya'la el-Amiri'den şöyle rivayet etti: Ya'la bir gün Peygamber ile davet edildikleri yemeğe doğru birlikte çıktı. Yolda Hüseyin çocuklarla oynuyordu. Peygamber ona doğru ilerledi ve ona kollarını açtı. Hüseyin bir oraya bir buraya kaçıp duruyordu. Peygamber de onu güldürmeye çalışıyordu. Nihayet onu kucağını aldı. Bir elini çenesinin altına, diğerini de ensesine koydu ve dudağıyla dudağını öperek şöyle dedi: "*Hüseyin bendendir. Ben de Hüseyin'den. Allah onu seveni sevsin. Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir.*"[100]

99-Nasıruddin el-Elbânî, *Sahîhu'l-edebi'l-müfred li'l-Buhârî,* Hadis No: 279/364.

100-Muhammed b. Habban, *Sahîhu ibni Habbân*, Hadis No: 6971.

Yukarıdaki hadisler başka Ehli Sünnet kaynaklarında da geçmektedir. Bu kaynakların çoğuna Şeyh el-Kâdî es-Seyyid Nurullah el-Huseynî el-Merâşî eserlerinde yer vermiştir.[101] Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Celaleddin es-Suyûtî, *el-Câmi'u's-sagîr,* cilt.2, Kahire, s. 355.[102]

2-Hafız Muhammed b. İsmail el-Buhari, *et-Târihu'l-kebîr,* cilt.4, 2. Bölüm, Hindistan, s. 415.[103]

3-İbni Kesir ed-Dimeşki, e*l-Bidâye ve'n-nihâye*, cilt. 8, Kahire, s. 206.

4-İbn Hacer el-Heytemi, e*s-Sevâiku'l-muhrika*, Mısır, s. 98, 190.

5-İbni Hamza lakablı İbrahim b. Muhammed el-Huseyni, *el-Beyân ve't-ta'rîf,* cilt.2, Kahire, s. 23.

101-el-Merâşî en-Necefî, *Şerhu ihkâku'l-hakk,* cilt.1, s. 635-642.

102-Bu kaynakta İbni Abbas'tan aktarılan hadiste Peygamber şöyle demiştir: "Herşeyin bir Sıbt'ı vardır. Bu ümmetin Sıbt'ı Hasan ve Hüseyin'dir.

103-Nâsır ed-Dîn el-Elbâni, *Sahîhu ve daîfu'l-câmii's-sagîr ve ziyâdetuhu,* Hadis No: 5457, Hadisin tam metni: " Hüseyin bendendir, ben Hüseyin'denim. Allah onu seveni sevsin. Hasan ve Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir". el-Elbâni hadisin senedi hasendir demiştir. *Sahîhu'l-câmi',* Hadis No: 3146.

6-Nureddin Ali b. Ebi Bekir el-Heytemi, *Mecma'u'z-zevâid,* Hindistan, cilt.9, s. 181.

7-el-Bedahşi, *Miftâhu'n-necâ,* (Yazma Eser), Hindistan, s. 112.

8-Ebu'l-Vefâ Amritsari, *Ercahu'l-metâlib,* Hindistan, s. 303.

9-İbrahim b. Hamza el-Huseyni el-Hanefi, *el-Beyân ve't-ta'rîf,* cilt.2, Halep, s. 23.

10-Süleyman b. Hoca İbrahim, el-Kandûzî, *Yenâbî'u'l-mevedde,* İstanbul, s. 183.

11-Mansur b. Ali Nâsıf, *et-Tâcu'l-câmî' li'l-usûl,* cilt.3, Kahire, s. 318.

12-Ebu'l-Mueyyid el-Muveffak b. Ahmed el-Havarizmi, *Maktali'l-Huseyn,* Irak, s. 146.

13-Mecduddin Mübarek b. Muhammed eş-Şeybâni, en-*Nihâye fî garîbu'l-hadîs,* cilt.2, Kahire, s. 153.

14-Ebu Kasım Süleyman b. Ahmed et-Tabarânî, e*l-Mucemu's-sagîr,* Kahire, s. 18.[104]

104-Bu kaynakta Ebu Eyyub el-Ensârî'den aktarılan hadiste, Peygamber efendimiz Hz. Fatıma'ya şöyle der: "Peygamberimiz, en hayırlı Peygamberdir ki o senin babandır. Şehidimiz en hayırlı şehittir ki o senin babanın amcası Hamza'dır. Bizden iki kanatı olup cennette istediği yere uçacak olan vardır ki o da babanın amcaoğlu Cafer'dir. Bizden bu ümmetin Esbât'ı vardır. Hasan ve Hüseyin ki onlar senin çocuklarındır. Mehdi de bizdendir."

15-Ahmed b. Abdullah Muhibbuddin et-Tabarî, *Zehâiru'l-'ukbâ,* Kahire, s. 44.

16-Yusuf en-Nebhânî, *el-Fethu'l-kebîr,* cilt.2, Mısır, s. 72.

Tefsirlerde Esbât

Kur'an'da beş ayrı ayette geçen Esbât kavramı Ehli Sünnet tefsirlerine bakıldığında Esbât'ın Hz. Yakup'un oğulları olduğu ve hepsinin Peygamber oldukları üzerinedir. Birkaç alim dışındaki diğer Ehli Sünnet alimleri, Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamber olduklarını savunmuşlardır. Bu görüşler şöyledir:

1-Taberi Tefsiri: Ayetlerde zikredilen Esbât, sayıları on iki olup Hz. Yakup b. İshak b. İbrahim'in evlatlarındandır. Her biri bir kavim doğurmuştur, bunlara Esbât denmiştir.

Taberi bu sözlerini şu hadislerle kaynaklandırmıştır:

I) Bize Bişr b. Muaz, o da Yezid'den, o da Said'den, o da Kutade'den şöyle rivayet etmiştir: Esbât Hz. Yakup'un oğulları, Hz. Yusuf'un kardeşleridir. Hz. Yakup'un on iki oğlu vardı, her biri de kendi kavimlerini oluşturmuşlardır. Bunlara Esbât denmiştir.

II) Bize Musa, o da Amr'dan o da es-Seddiy'den şöyle rivayet etmiştir: Esbât, Hz.

Yakup'un oğullarıdır; Yusuf, Bünyamin, Ruben, Yahuda, Simon, Levi, Dan, Neftali, Gad, Aşer.

III) Bize el-Mesnâ, o da İshak'tan, o da İbni Ebi Cafer'den, o da Rabi'den şöyle rivayet etti: Esbât Hz. Yusuf'un kardeşleridir. Sayıları on ikidir. Her biri bir kabile oluşturmuştur. Onlara Esbât denmiştir.

IV) Bize İbni Hamid, o da Seleme'den, o da Muhammed b. İshak'dan şöyle rivayet etmiştir: Hz. Yakup dayısının kızı Lea ile evlenmiş, on-dan Ruben, Simeon, Levi, Yuda, İssakar ve Zebulon dünyaya gelmiştir. Yakup'un on iki çocuğu olmuştur, onlardan da on iki Esbât vücuda gelmiştir, sayıları ve nesepleri sayılamayacak kadar çoğalmışlardır.[105]

2-Kurtubi Tefsiri: Esbât, Hz. Yakup'un on iki oğluna verilen isimdir. Her biri bir topluluk dünyaya getirmiştir. Bunların tekiline Sıbt denmektedir. İsmailoğullarına *Kabile* denirken, İsrailoğullarına *Esbât* denmektedir. Anlamı, peş peşe gelen demektir. Bir başka anlam olarak, "ağaç" diye bilindiği zikredilmektedir. Sayıları o kadar çoktur ki, ağaca benzetilmişlerdir.[106]

105-Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberi, *Tefsîru Câmi'u'l-beyân*, Bakara Suresi/136.

106-Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubi, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, Bakara Suresi/136.

Kurtubi, Araf Suresi 160. ayetin tefsirinde şunları ifade etmiştir:

Esbât kelimesi eril bir kelime olmasına rağmen, bu ayette Esbât'ın anlamı kabile ve topluluk olarak geçtiği için Esbât'ın sayısı dişi olarak gelmiştir.[107] ez-Zücâc ise şöyle tefsir etmiştir: "*Onları on iki Esbât'a ayırdık*" ayetindeki Esbât fırka anlamına gelmektedir. Fırka kelimesi dişi olduğu için sayısı da dişi olarak gelmiştir. el-Müfaddal, Âsım'dan şöyle aktarmıştır: Esbât kelimesi Hz. İshak'ın oğulları için kullanıldığından ötürü kabile anlamına gelmektedir. Tıpkı Hz. İsmail'in oğullarına kabile dendiği gibi, Hz. İshak'ın oğullarına Esbât denmektedir. Esbât aynı zamanda develerin yediği ve her yerde biten ağaçlara verilen addır.[108]

3-İbni Âşûr: Aşağıdaki Bakara Suresi/133. ayetin tefsirinde şunları zikretmiştir:

"Yoksa Yakup son nefesini verirken siz orada mıydınız? O sırada Yakup oğullarına, benden sonra kime kulluk edeceksiniz? diye sormuş; onlar da senin ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın

---

107-Arapçada isimler cinsiyet bakımından ikiye ayrılır: dişi ve eril. Eğer kelime eril ise on iki sayısı eril olarak, dişi ise on iki sayısı dişi olarak gelmek zorundadır. (edt.)

108-Kurtubî, e*l-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân,* Araf Suresi/160.

ilahı olan tek Tanrı'ya kulluk edeceğiz; biz sadece O'na teslim olduk demişlerdi".

Hz. Yakup'un oğulları Esbât'tır, sayıları on ikidir. Ruben, Simon, Levi, Yahuda, Issakar, Zebulon. Bunların anneleri Lea'dır. Yusuf ve Bünyamin'in anneleri ise Rahel'dir. Dan ve Neftali'nin anneleri Bilha'dır. Gad ve Aşer'in anneleri Zilpa'dır. Kur'an hepsinin Peygamber olduklarını zikretmiştir. Hz. Yusuf, Peygamberdi. Esbât'ın anlamı oğulun oğludur, yani erkek toruna verilen isimdir. Ancak Esbât'ın kökü hakkında da ihtilaf vardır. İbn Atiyye Araf Suresi/ 170'de "*Biz onları on iki Esbât'a ayırdık*" ayetinde geçen Esbât kelimesi hakkında ez-Zücâc İbraniler için söylendiğini ifade etmiştir.[109]

Ehli Sünnet alimleri bu tefsirleri yaparken Peygamber efendimizin Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için söylediği hadislere değinmemişler ve orada kullanılan Esbât ile ayetlerde kullanılan Esbât arasında bir bağ kurmamışlardır. Burada cevabını aradığımız en önemli soru şudur: Ayetlerde geçen Esbât, alimlerin iddia ettiği gibi Hz. Yusuf'un kardeşleri idiyse, neden Yusuf suresinde Esbât kelimesi geçmemiştir? Bu kelime geçmediği gibi, Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamber olma ihtimali üzerinde durulmamış, bilakis bütün bir sure bu kardeşlerin Hz. Yusuf'a

---

109-Muhammed et-Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîru ve't-tenvîr*, Bakara Suresi/133.

karşı işledikleri yüz kızartıcı suçlar olan adam öldürmeye teşebbüs, insan ticareti yapma, yalan söyleme, iftira atma ve babalarının kör olmasına neden olacak sıkıntı ve eziyet verme gibi işledikleri büyük günahlarla detaylı bir şekilde devam etmektedir. Mademki diğer ayetlerde geçen ve Peygamberler oldukları düşünülen Esbât Hz. Yusuf'un kardeşleridir, öyleyse neden Yusuf Suresi gibi, sadece Hz. Yusuf'un hayatını ele alan bir surede Esbât kelimesi bir kez dahi kullanılmamıştır, sorusu cevapsız kalmaktadır.[110]

Esbât'ın, Hz. Yusuf'un kardeşleri olma ihtimalini çürüten bir diğer husus ise, Kur'an'da Yusuf Suresi haricinde Hz. Yusuf'un adının geçtiği iki surede[111] de Esbât kelimesinin geçmemiş olmasıdır. Bu detayla ilgili ilginç olan husus, Yusuf adının Kur'an'da diğer surelerde Hz. Yakup adıyla ya da Esbât adıyla geçmezken, Esbât kelimesinin Yusuf Suresi haricinde Hz. Yakup ile birlikte zikredilmesidir. Eğer Esbât Hz. Yakup'un on iki oğlu idiyse, neden Hz. Yusuf diğer surelerde tek başına zikredilirken, Esbât'ın geçtiği ayetlerde Hz. Yusuf'un adı yoktur sorusu da cevapsız kalan sorulardandır.[112]

Açıkçası hiçbir dönemde bu kadar sayıda Peygamber bir arada kavimlere gönderilmemiş-

---

110-(ed.)
111-Gafir Suresi/34; Enam Suresi/84.
112-(ed.)

tir. Ya da bu kadar sayıda hiçbir kardeş bir arada Peygamber olmamıştır. Kur'an'da geçtiği üzere Peygamberlikte asıl olan gelenek en fazla iki kişi olarak gelmeleri olmuştur, üçüncü bir Peygamber hiçbir Peygambere eşlik etmemiş, ya da aynı dönemde gönderilmemiştir. Allah'ın art arda Peygamber gönderdiği olmuştur, ancak hiç birisi on iki sayısına ulaşacak kadar çok olmamıştır. Dört Peygamberin bile bir arada gönderildiği İslam kaynaklarında yer almamaktadır. Hatta, akraba bağıyla birbirine yakın iki Peygamberi bir anda ya da kısa aralıklarla bir arada gönderse bile Allah, yetkiyi bir kişinin eline vermiştir. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'de olduğu gibi ya da Hz. Musa ve Hz. Harun'da olduğu gibi. Bir de Hz. Davud ve Hz. Süleyman'da olduğu gibi. Dolayısıyla, Kur'an'da Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamber olduklarına, ya da Esbât'ın onlar olduğuna işaret eden bir delil olmadığı gibi, bilakis onların Peygamber olmadıkları yönünde Kur'an'da oldukça güçlü bulgular vardır.[113]

113-(ed.)

Şİİ KAYNAKLARDA ESBÂT

Esbât'ın kelime anlamı ve Esbât hadisleri Sünni ve Şii kaynaklarda aynıdır, aralarında herhangi bir farklılık mevcut değildir. Ancak Esbât'ın geçtiği ayetleri tefsir ederken Ehli Sünnet, Esbât hadislerine değinmezken Şii müfessirler bu ayetlerin tefsirinde bu hadisleri sıklıkla kullanmışlardır. Zira ayetlerde geçen Esbât kelimesini Hz. Muhammed sadece torunları için kullanmıştır. Bu da Şii alimlerin dikkatini çekerken Sünni alimler hadislerle ayetler arasında bir bağ kurmak konusunda sessiz kalmışlardır.

Bu bölümde Şia kaynaklarında yer alan Esbât hadislerini kaleme alacağız. Ardından Esbât kelimesinin yer aldığı ayetlere Şii alimler tarafından getirilen yorumlara değindikten sonra Esbât'ın kimler olduğunu ve neden Hz. Muhammed'in bu kavramı sadece torunları hakkında kullandığına açıklık getirerek bu kavram hakkında şimdiye kadar cevaplanmamış bütün sorulara Allah'ın izni ve inayetiyle cevap vermeye çalışacağız.

Hadislerde Esbât

Hz. Hüseyin hakkında rivayet edilen Esbât hadisi aşağıdaki Şii kaynaklarda şöyle zikredilmiştir:

1-Şerhu'l-ahbâr: Bize Abdullah b. Salih, o da Ye'li b. Mürre'den şöyle rivayete etti: Bir gün Peygamberle birlikte yürüyorduk. Yolda Hz. Hüseyin'i gördük, küçük bir çocuktu ve oynuyordu. Peygamber ona kollarını uzattı gelmesi için, ancak Hz. Hüseyin sağa sola kaçıyordu, Peygamber onu güldürmeye çalışıyordu. Nihayet onu yakaladı. Bir elini çenesinin altına, diğer elini başının altına koydu ve onu sıkıca öpüp sarıldı. Ardından şöyle dedi: "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den. Allah onu seveni sevsin. Hasan ve Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir.*"[114]

Bize Taleb b. Mürre şöyle rivayet etti: Dedi ki: Peygamber şöyle derken duydum: "*Hüseyin bendendir, ben de ondanım. Allah onu seveni sevsin. Hasan ve Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir.*"[115]

Zeydî kaynaklarda geçen hadis:

2-Meâsürü'l-ebrâr: Peygamber dedi ki: *Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah*

114-el-Kâdî en-Numan el-Mağribî, *Şerhu'l-ahbâr*, cilt.3, Hadis No: 1015, s. 88.

115-el-Kâdî en-Numan el-Mağribî, *Şerhu'l-ahbâr*, cilt.2, Hadis No: 1050, s. 112.

onu seveni sevsin. Hasan ve Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir".[116]

İmâmiye kaynaklarında Esbât hakkında geçen hadislerden bazıları:

3-Kâmilu'z-ziyaret: Bize Muhammed b. Abdullah b. Cafer el-Humeyri, o da Ebi Said el-Hasan b. Ali b. Zekeriyya el-Advî el-Basarî'den, o da Abdulala b. Hammad el-Bursi'den, o da Veheb'den, o da Abdullah b. Osman'dan, o da Said b. Ebi Raşid'den, o da Ye'li el-Amiri'den şöyle rivayet etti: Bir gün Peygamber ile birlikte davet edildiğimiz yemeğe doğru gidiyorduk. Yolda Hüseyin oyun oynuyordu. Peygamber ona doğru yöneldi ve kollarını açtı. Hüseyin sağa sola kaçmaya başladı. Peygamber onu güldürmeye çalışıyordu. Bir elini çenesinin altına, diğer elini de ensesine koydu ve onu ağzından öptü. Ardından şöyle dedi: "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den. Allah onu seveni sevsin. Hasan ve Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir."*[117]

4-Emâlî el-Murtaza: Peygamber'den şöyle rivayet edildi: Bir gün Peygamber sahabeleriyle birlikte davet edildiği bir yemeğe doğru evinden çıktı. Yolda Hüseyin'i gördü, diğer çocuklarla birlikte oynuyordu. Peygamber ona doğru yö-

---

116-İbni Fend Muhammed b. Ali el-Sa'dî, *Meâsürü'l-ebrâr,* cilt.1, s. 252.

117-Cafer b. Kuleviyye, *Kâmilu'z-ziyâret,* Bâb.14, Hubbu Resulullah, Hadis No: 12.

neldi, Hüseyin sağa sola kaçmaya başladı. Peygamber onu güldürmeye çalışıyordu. Kucağına aldı onu, bir elini çenesinin altına, diğerini başının altına koydu, yüzünü kendisine doğru çevirdi ve onu öptü. Ardından şöyle dedi: "*Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'den. Allah onu seveni sevsin. Hasan ve Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir.*" Esbât kelimesinin aslı Hz. İshak'ın çocuklarına verilen isimdir. Hz. İsmail'in soyuna *Kabile* denmesi gibidir. İbnu'l-Enbârî ise Esbât kelimesini "çocuklar" olarak aktarmıştır.[118]

Tefsirlerde Esbât[119]

1-Tûsî Tefsiri: "Esbât, Sıbt'ın çoğuludur. Tağlib, anlamı hakkında şöyle dedi: Esbât birbirini takip eden insan topluluğuna denir, tıpkı sürülerin birbirini takip etmesi ve birbirlerinin ardından yürüyerek gitmesi gibi. Hz. Yakup'un oğullarına Esbât denir. İbn Dureyd şöyle dedi: Sıbt, Esbât'ın tekilidir, İsrailoğullarına verilen isimdir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e Hz. Muhammed'in Esbât'ı denir. Yani oğulları. Yahudilerdeki *Esbât*, Araplardaki *Kabile*'ye mukabildir. ez-Zücâc şöyle dedi: Esbât, tek bir babaya nisbet edilen oğullara verilen isimdir. Sıbt, ağaç de-

---

118-Seyyid Murtaza, *el-Emâlî,* s. 157-158.

119-Bu bölüme 4, 5, 6 ve 7. maddelerin yanı sıra, Şiilik inancındaki imamet ve ismet hususu ile ilgili gerekli bilgiler eklemeyi uygun bulduk. (edt.)

mektir. Tek bir soy ağacından gelen topluluğa verilen isimdir. Kutâde şöyle dedi: Esbât Yusuf ve kardeşlerine verilen isimdir. Sayıları on ikidir ve her biri bir topluluk meydana getirmiştir. es-Sedda, er-Rabi ve İbni İshak da Esbât'ın anlamını aynı şekilde açıklamışlardır. Müfessirler arasında bunların Hz. Yakup'un oğulları olduğu hususunda bir ihtilaf yoktur. Ancak Şia inancında bu oğulların hepsinin Peygamber olmadığı düşüncesi yer almaktadır. Zira Hz. Yusuf'un kardeşlerinin işledikleri günah herkes tarafından bilinen bir hakikattir. Peygamberler ne büyük günahlar ne de küçük günahlar işlemezler.[120]

Diğer yandan, ayetlerde Peygamberlerle birlikte geçen Esbât'ın sırf Peygamberlerle adı zikredildiği için mutlaka Peygamber olmaları gerekmemektedir. "*De ki: Biz Allah'a ve bize indirilene; kezâ İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbât'a indirilenlere...iman ettik*" ayetinde Esbât kelimesinin geçmesi onların Peygamber oldukları anlamına gelmeyebilir. Çünkü bu "*indirilen*" vahiy Hz. Yakup'un soyundan gelen ve Hz. Yusuf'un kardeşleri gibi günahkâr olmayan başka Peygamberler için geçerli olabilir. Bu Peygam-

---

120-Şia inancında Peygamberlerin ismet (günahlardan münezzeh) sıfatına sahip olduklarına inanılmaktadır. Kur'an'da ismet (günahsızlık) kavramı açık şekilde melekler ve Kur'an'ın kendisi için kullanılmıştır. (Tahrim Suresi/6; Fussilet Suresi/42; İsra Suresi/9). (edt.)

berler, Hz. Yusuf'un kardeşlerinin de tabi olmak zorunda olduğu başka Peygamberler olmalıdırlar."[121]

Tûsi, Bakara Suresi/163'ün tefsirinde de aynı şeyleri savunmuş ve şunları zikretmiştir: "Hz. İsmail'in oğullarına kabile adının verilmesi gibi, Esbât da Hz. İshak'ın oğullarına verilen isimdir. Hz. İshak'ın oğullarından birçok Peygamber çıkmıştır, Hz. Yusuf, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. Musa ve Hz. İsa gibi. Bu ayette de vahiy aldıkları ifade edilen Esbât'dan kasıt, onların içinden Peygamberler olarak gönderilenler olduğu üzerinedir. Örneğin Temîmoğullarına gönderildim derken onların ileri gelenlerine gönderildim kastedilmektedir. Dolayısıyla, Esbât'tan kasıt, Hz. İshak'ın soyundan gelen ve kavmin ileri gelenleri olan Peygamberlerdir. Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamber olduğu bizim itikadımıza göre doğru kabul edilemez."[122]

Yusuf Suresi'nin tefsirinde, Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamberler oldukları hususunda düşülen hatayı dile getirerek şunları ifade etmiştir: "Birçok müfessir Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamber olduklarını savunmuştur. Ancak bizim itikadımızda bu mümkün değildir. Zira Pey-

---

121-Ebu Cafer Muhammed b. el-Hasan et-Tûsî, *et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Bakara Suresi/136.

122-Et-Tûsî, *et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Bakara Suresi/163.

gamberlerin çirkin ameller işlediği görülmemiştir. Özellikle de Hz. Yusuf'un kardeşlerinin işlediği günahlar, kardeşlerini kuyuya atarak onu öldürmek istemeleri, onu köle olarak satmaları, babalarını büyük bir acıya duçar etmeleri ve yıllarca acı çekmesine sebep olarak kör olmasına sebebiyet vermeleri, bütün bu günahlar zinciri onların Peygamber olmalarının önünde engel teşkil etmektedir.

Belhi şöyle demiştir: Kimileri Hz. Yusuf'un kardeşlerinin bu günahları işlerken henüz akıl baliğ olmayan bilinçsiz ergenler olduklarını savunmaktadırlar. Ancak, onların bu günahları bilinçli ve organize bir şekilde planlayarak yaptıkları ve daha sonra tövbe ederek babalarından Allah'a günahları için yalvarmasını talep ettikleri ayetlerde şöyle ifade edilmiştir:

"Yusuf'u öldürün veya onu uzak bir yere atın ki babanızın ilgisi yalnız size kalsın! Ondan sonra da tövbe ederek iyi kimseler olursunuz. Onlardan biri, Yusuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka bunu yapacaksanız, onu kuyunun dibine bırakın. Nasıl olsa gelip geçen kervanlardan biri onu bulup alır dedi"[123]. *"Ey babamız! Bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten hata ettik dediler".*[124]

123-Yusuf Suresi/9.
124-Yusuf Suresi/97.

Bu yüzdendir ki, Esbât'tan olan Peygamberler Hz. Yusuf'un kardeşleri değil, Hz. Yakup'un soyundan gelen başka Peygamberlerdir."[125]

2-Tabersî: "Esbât Sıbt'ın çoğuludur ve İbrahim'in oğlu İshak oğlu Yakup'un oğulları olan Yahudilere verilen isimdir. On iki oğlun on iki kabilesi olmuştur. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin Peygamberin Esbât'ıdır şeklinde rivayet edilmiştir, anlamı Peygamberin oğulları oldukları şeklindedir. Hz. İsmail'den gelen soya kabile dendiği gibi, Hz. İshak'tan gelen soya da Esbât denmektedir. ez-Zücâc şöyle dedi: Kökleri tek bir babaya dayanan topluluğa Esbât denir. Esbât'ın lügat anlamı ağaç demektir. Yani Esbât'ın soy ağacı tekdir. Sağleb, Esbât kelimesinin kökü olan *SE-BE-TA* fiili hakkında şöyle dedi: *Sebeta* fiili peş peşe birbiri ardına gelen şeye denir. Sevrî ise bir şiirinde *Sebeta* fiilini sığır sürüsünün birbirini takip etmesinde kullanmıştır. Kutade Esbât hakkında, Hz. Yusuf'un kardeşleri olduklarını, her birinin bir kabileyi oluşturduğunu, o kabilelere Esbât dendiğini aktarmıştır. Ehli Sünnet Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamberler olduklarını dile getirmiştir. Ancak bizim mezhebimiz bu şahısların işledikleri günahlar yüzünden Peygamber olamayacaklarını savunmuştur. Bizim akidemize göre Peygamber büyük olsun

---

125-et-Tûsî, *et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Yusuf Suresi/8.

küçük olsun hatadan münezzehtir. Diğer yandan, Kur'an'da Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamberler olabilecekleri hususu yer almamaktadır. Bu yüzden, Esbât kelimesinin geçtiği ayette "vahyin indirildiği" kelimesinin geçmesinin nedeni, bu vahyin onlara değil, Esbât'tan olan başkalarına indiğinden dolayıdır. Bu yüzden ayetin başında "*bize indirilene*" derken, Hz. Muhammed'e indirilen vahiy kastedilse de ona inen herkese inmiş sayılmakta olup, Peygambere inen vahiy herkese izafet edilmiştir. Ayyâşî Hanan'dan, o da Sudeyr'den, o da babasından, o da İmam Bakır'dan şöyle rivayet etmiştir: "İmam'a Yakup'un oğulları Peygamberler miydi diye soruldu. Hayır, ancak onlar Peygamber olan Esbât'ın çocuklarıydılar. Dünyadan tövbe etmiş bir şekilde mutlu ayrıldılar" dedi.[126]

Nisa Suresi/163. ayetin tefsirinde de Esbât adının Hz. İshak ve Yakup'un soylarından gelenlere verildiğini, ayette geçen vahyin ise bu kavmin içinde olan Peygamberlere indiğini belirtmiştir. Hz. Yusuf'un bu Peygamberlerden olduğunu, kardeşlerinin ise Peygamberler zincirinden olmadıklarını şöyle ifade etmiştir:

"*Biz Nuh'a ve ondan sonra gelen Peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik*" ayetinde kastedilen Peygamberlerin kimler olduğu-

---

126-Fadl b. el-Hasan et-Tabersî, *Mecmau'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Bakara Suresi/136.

nu hemen bir sonraki cümlede açıklamış ve "*İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a*..." olarak isimlerini tek tek açıklayarak Allah katında şanlarının yüceliğini vurgulamak istemiştir. Ayette geçen Esbât ise Hz. Yakup'un oğullarıdır. Tıpkı Hz. Ismail'in soyundan gelenlere kabile denmesi gibi, Hz. İshak'ın soyundan gelen kabilelere verilen isim de Esbât'tır. İçlerinden birçok Peygamber gelmiştir, Hz. Yusuf, Davut, Süleyman, Musa ve İsa gibi. Bu ayette zikri geçen vahiy kelimesi bu Peygamberlere inen vahiydir. Bundan dolayı, ayette Hz. Yusuf'un kardeşlerine vahyin inmesi çıkarımını yapmak yanlıştır."[127]

Araf Suresi/160. ayetin tefsirinde şunları ele almıştır: "Ezherî şöyle dedi: Esbât, bir fırkaya verilen isimdir, anlamı ise erkek çocuklardır. ez-Zücâc ise şöyle dedi: Sıbt kelimesi peş peşe yüzyılların birbirlerinin ardı sıra gelmesine de verilen isimdir. Hz. İsmail'in oğullarına verilen isim kabile olduğu gibi, Hz. İshak'ın oğullarına verilen isim de Esbât'tır. Her bir oğuldan bir Sıbt meydana gelmiştir.

Ezheri'den de aktarıldığı üzere; Sıbt, bir fırkadır. Çocuklardan ileri gelenlere verilen isimdir. Hz. İsmail'in çocuklarını Hz. İshak'ın çocuklarından ayırmak için Hz. İsmail'in çocukları için kabile kavramı, Hz. İshak için Esbât kavra-

---

127-Tabersî, *Mecmau'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Nisa Suresi/163.

mı kullanılmıştır. Hz. İshak ayrı bir ağaç, Hz. İsmail ayrı bir ağaç olarak birbirlerinden ayrışmıştır.

Seyyid Murtada da Hz. Yusuf'un kardeşlerinin peygamber oldukları düşüncesini reddetmiştir. Ona göre, Hz. Yusuf'un kardeşlerinin işledikleri büyük günahlardan ötürü Peygamber olması mümkün gözükmemektedir. Ancak Kur'an'da bütün kardeşlerin Hz. Yusuf'a kötülük yapıp yapmadığı bilinmemektedir. Dolayısıyla, belki de Esbât, Hz. Yusuf'a kötülüğü dokunmayan kardeşlerdir. Ya da Hz. Yusuf'un kardeşleri bu çirkin işleri yaptıklarında henüz akıl baliğ olmamış çocuklardı. Zira, "*Yarın onu (Yusuf'u) bizimle gönder de bol bol yiyip içelim ve oyun oynayalım, biz onu mutlaka kesinlikle koruyacağız*"[128] ayetinden de anlaşıldığına göre, onlar da Yusuf gibi oyun çocuğu oldukları bir yaştalar.

Şeyh Saduk Nübüvvet kitabında şu hadisi kaleme almıştır: Hanan b. Sudeyr Ebi Cafer'e: "Yakup'un oğulları peygamberler miydi diye sordu. Dedi ki: Hayır. Onlar peygamber çocuklarıydı. Tövbe ettikleri için dünyadan mutlu bir şekilde ayrılmışlardır."

3-Tabatabai: Esbât hakkında iki ihtimal üzerinde durmuştur. Birinci ihtimal, onların Arap kabileleri gibi bir kabile olduğu, ikinci ihtimal

---

128-Yusuf Suresi/12.

ise Hz. Yakup'un soyundan gelen ve bu makamı hak eden Peygamberler olmaları ihtimali. Elbette Hz. Yakup'un soyundan gelen Peygamberler Hz. Yusuf'un kardeşleri olamazlardı.

Tabatabai'ye göre Esbât, İsrailoğulları kabilelerine verilen isimdir ve bunların içinden Peygamberler çıkmıştır. Bunların sayısı on ikidir ve her biri Hz. Yakup'un bir oğlunun soyundan gelmiş ve her biri bir kavim olmuştur. Bakara ve Nisa Suresi'ndeki Esbât hakkında "*vahiy indirdik*" cümlesi ise onların içinden çıkan Peygamberlere işaret etmektedir. Ancak bu Peygamberler Hz. Yakup'un oğulları değildir. Dolayısıyla, ikinci ihtimale göre Esbât, İsrailoğullarından çıkan ve Hz. Yakup'un oğullarının soyundan olmayan Peygamberlerdir. Ancak bunların kim olduğu hususunda bir açıklık getirmemiştir.

Tabatabai, Hz. Yakup'un oğullarının hiçbir surette Peygamber olmadıklarını, onların Peygamber çocukları olduklarını belirtmiştir. Zira kardeşleri Yusuf'u kıskanmış ve ona zulmederek günah işlemişlerdir. Daha sonra bu günahlarına tövbe etmiş, kardeşleri Yusuf'tan özür dilemişlerdir. Babalarından kendileri için Allah'a yalvarmasını ve ondan af dilemesini istemişlerdir. Babaları onların bu talebini kabul etmiş, bu günahları için onlar adına Allah'tan af dilemiştir.[129]

129-Yusuf Suresi/97-98.

Tabatabai, diğer Şii müfessir ve alimlerin görüşünü şöyle aktarmıştır:

Ayyaşi'nin tefsirinde şöyle rivayet olunur: "Neşît b. Nasıh el-Beclî şöyle rivayet etmiştir: Ebi Abdullah'a Hz. Yusuf'un kardeşleri Peygambermiydi diye sordum. Hayır dedi. Onlar takva sahibi iyi insanlar da değillerdi. Öyle olsalardı şayet babalarına "*Vallahi sen hala eski şaşkınlığındasın*"[130] demezlerdi. Ehli Sünnet onları Peygamber olarak görmüştür. Ancak bu görüş Peygamberlerin ismet özelliği yüzünden zayıf bir görüştür. Diğer yandan, bu Peygamberlerin Hz. Yakup'un oğulları olduğuna dair Kur'an'da en ufak bir delil yoktur. "*Onları on iki Esbât'a böldük*"[131] ayetinden de anlaşıldığı üzer, Esbât'ın İsrailoğullarından gelen ve soyları Hz. Yakup'a dayanan başka Peygamberler olma ihtimali daha ağır basmaktadır.

1-İmam Askerî: İmam Askeri[132], bu ayetin tefsirinde Peygamberden şu hadisi nakletmiştir: " Allah'ım Hasan ve Hüseyin benim oğullarım ve Sıbt'ımdır. Kim onlarla savaş içinde olursa ben de onlarla savaş içinde olurum, kim onları severse ben de onları severim".[133]

130-Yusuf Suresi/95.

131-Araf Suresi/160.

132-Şii inancında on birinci imamdır. (edt.)

133-Ebî Muhammed el-Hasan b. Ali el-Askerî, *Tefsîru'l-Askerî,* Tahkik. Muhammed Bakır b. Murtaza

2-İbn Sabbağ: Ayetin tefsirinde şunları ifade etmiştir: Peygamber efendimiz Hz. Hüseyin'e birçok lakab vermiştir. Bunlardan en meşhur olanı Sıbt idi. Bu ona verilen lakapların en yüce olanı idi.[134]

3-el-Kufi: Ayet üzerine şu yorumu yapmıştır: Allah Âdem aleyhisselamı cennetten çıkardıktan sonra ona Cebrail'i göndermiştir. Cebrail Adem'e: "Ey Âdem Allah'a dua et" dedi. Âdem: "Ne diyeyim?" dedi. Cebrail: " Deki: Rabbim, ahir zamanda benim soyumdan gelecek olan beş kişinin yüzü suyu hürmetine tövbemi kabul et ve günahlarımı bağışla". Âdem, "O beş kişinin adlarını bana söyle" dedi. Cebrail: "Allah'ım, Peygamberin Muhammed, onun vasîsi Ali, Peygamberin Sıbtları Hasan ve Hüseyin ve Muhammed'in kızı Fatıma'nın yüzü suyu hürmetine benim tövbemi kabul eyle ve bana mağfiret eyle" diye dua et dedi. Âdem bu duayı edince Allah onun tövbesini kabul etti. Kur'an'da bu hadise şu ayette zikredilir: "Sonra Âdem Rabbinden birtakım kelimeler öğrendi. Bunun üzerine Rabbi onun tövbesini kabul etti. Şüphesiz O, tövbeleri daima kabul edendir ve çok rahmet sahibi-

---

el-İsfahanî, Muessesetu'l-İmâm el-Mehdî, Kum 2011, s. 603. (edt.)

134-İbn Sabbağ Ali b. Muhammed el-Mâliki, *el-Fusûlu'l-Muhimmeti fî Marifeti'l-Eimme*, Tahkik. Sami el-Garîrî, Dâru'l-Hadis, İran 1985, 2/755. (edt.)

dir".[135] Kim bu isimlerle Allah'a yalvarırsa Allah onun duasını geri çevirmez ve kabul eder.[136]

4-Nesâî:[137] Ayetin tefsiri hakkında şunları ifade etmiştir: Hasan ve Hüseyin Peygamberin torunu olmalarından daha yüce bir makam olan Esbât makamına sahiplerdi. Esbât makamı Ehli Beyt inancında imam makamıdır. Bu makam, Peygamberden sonra velisi ve vasîsi olan kişilere verilmiştir. Bu yüzden Hz. Ali'den nefret eden kişiyi Peygamber efendimiz münafık olarak tarif etmiştir.[138]

135-Bakara Suresi/37. (edt.)

136-Furat b. İbrahim el-Kufi, *Furât el-Kûfî,* et-Tab'a'l-Hayderiyye, Necef 1985, 1/13.

137-Şii olup olmadığı Sünni literatürde tartışmalıdır. Hilafet konusunda Hz. Ali'ye muhalefet eden Muaviye ve Amr b. As gibi sahabelere soğuk yaklaşmasından dolayı birçok Sünni alim onun Şii olduğunu iddia ederken, birçok Sünni alim de onun Sünni oluduğunu savunmaktadır. Bir gün Şam'daki Emevi Camisi'nde Hz. Ali'nin faziletleri hakkında birçok hadis rivayet eden Nesâi'ye Muaviye'nin faziletleri hakkında da bir şeyler söylemesi istendiğinde "*Vallahi onun hakkında hiçbir fazilet yoktur. Peygamber onun hakkında sadece aşağılayıcı konuşmuştur*" dediği için Muaviye taraftarları onu döverek öldürmüşlerdir. Bu yüzden Şiiler onun şehit olduğunu savunmaktadırlar. Daha detaylı bilgi için bkz. M. Yaşar Kandemir, "Nesâî", *DİA,* (2006), 32/563-565. (edt.)

138-Ebi Abdullah Ahmed b. Şuayb en-Nisâî, *Hasâis Ali b. Ebî Talib,* Tahkik. Ahmed el-Bellûşî, Mektebetu'l-Mali, Kuveyt 1986, 90, 109, 118. (edt.)

5-Tûsî,[139] Kuleynî,[140] Kâşânî[141], Muderrisî[142] ve Şirâzî[143]: Ayette zikredilen Esbât'ın Hz. Yusuf'un kardeşleri olmadığını, Hz. Yakup'un soyundan gelen başka Peygamberler olduklarını ifade etmişlerdir. Zira Hz. Yusuf'un kardeşleri Peygamberlerin asla işlemeyecekleri büyük günahlar işlemişlerdir.[144]

6-Fetûnî[145] ve el-Huveyzî[146]: Ayetin tefsirinde Hz. Ali ve Hz. Yakup arasındaki benzerliğe değinerek şunları ifade etmişlerdir: Hz. Ali şöyle buyurmuştur: "Hz. Yakup'tan bize kalan bir sünnet (adet) vardır. Hz. Yakup nasıl ki Hz. Yusuf'u diğer kardeşlerine emanet ederek ona dikkat etmeleri gerektiğini vasiyet etmiştir, ben de size

---

139-Muhammed b. Hasan et-Tûsî, *Tefsîru't-Tibyân,* Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Tahran 1989, 1/482. (edt.)

140-Muhammed b. Yakup el-Kuleynî, el-*Kâfî*, Dâru'l-Advâ', Beyrut 1985, 8/206.

141-Muhammed b. el-Murteda Muhsin el-Kaşânî, *es-Sâfî fî Tefsîri'l-Kur'ân,* Tahkik. Muhsin el-Emîn, Dâru'l-Kutubi'l-İslâmiyye, Tahran 1998, s. 288. (edt.)

142-Muhammed Takî el-Muderrisî, *Min Hedyi'l-Kur'ân,* Dâru'l-Kârî, Bağdad 2008, 1/243. (edt.)

143-Nâsır Mekârim Şirâzî, *el-Emsel fî Tefsîri Kitâbil-lah,* Medresetu'l-İmâm Ali, Kum 1992, 1/395. (edt.)

144-(edt.)

145-Ebi'l-Hasan b. Muhammed Tahir el-Fetûnî, *Tefsîru'l-Burhân,* Muessesetu'l-Alemî, Beyrut 2006, 373, 291. (edt.)

146-Ali b. Cuma el-Huveyzi, *Tefsîru Nûru's-Sekaleyn,* Muessesetu't-Târîh, Beyrut 1995, 1/162. (edt.)

oğullarım Hasan ve Hüseyin vasiyet ediyorum. Onların sözlerini dinleyin ve onlara itaat edin."[147]

Klasik dönem Şii alimlerinin görüşlerini özetlersek, ayetteki Esbât'ın Hz. Yusuf'un kardeşleri olmadığını, Hz. Yakup'un soyundan gelen başka Peygamberler olduğunu savunmuşlardır. Çok azı ise Kur'an'da geçen Esbât'ın Peygamberler olmadıklarını savunmuş, Peygamberler arası yaşamış Peygamberlerin Vasî ve Velileri olduklarını ifade ederek, bu şahısları Hz. Ali ve oğullarına benzetmişlerdir.[148]

Modern dönem Şii alimlerinden de bu görüşü savunanlar olmuştur. Onlardan bazıları şöyledir:

1-Şeyh Münir Habbaz: Suudi Arabistanlı bir alim olan Münir el-Habbaz, Esbât'ın Peygamberler olmadığını, Peygamberler arası dönemde gelen Peygamber Vasîleri olduklarını şu sözleriyle ifade etmiştir:

Esbât, Peygamberler değillerdir, bilakis Peygamberlerin Vasîleridir. Vasîler, Peygamberler gibi yeni bir din getirmeseler de vahiy alan bir zümredir. Kur'an'da vahyin sadece Peygamberlere has bir husus olmadığı şöyle belirtilmiştir: *"Herhangi bir beşer ile Allah'ın konuşması ancak vahiy ile yahut perde arkasından ya da bir*

147-(edt.)
148-(edt.)

Peygamber gönderip, kendi izni ile, dilediğini vahyetmesi şeklinde olabilir. Muhakkak ki O çok yücedir, engin hikmet sahibidir".[149] Allah bu ayette insanoğluyla vahiy ile kalbine ilham vererek konuşabileceğini belirtmiştir. Allah perde arkasından da insanoğluyla konuşabilmektedir, yani herhangi bir objeye tecelli ederek. Tıpkı Hz. Musa da olduğu gibi, Tur dağında ağaca tecelli etmiş ve onunla konuşmuştur "*Allah Musa ile gerçekten konuştu*"[150] ayetinde belirttiği üzere. Ya da Peygamberini gönderip insanoğlu ile o Peygamber aracılığı ile konuşmuştur. Cebrail aracılığı ile Peygamberle konuşmuş ve mesajını iletmiştir.

Elbette bir Vasî ile konuşması Peygamber ile konuşmasından farklıdır. Vasî ile konuşması da Velî ile konuşmasından farklıdır. Vasî ve velî Peygamber değillerdir, ancak Peygamberler gibi Allah ile konuşurlar. Bu Kelamullah yani konuşma, Cebrail aracılığı ile olmaz, Allah kişinin kalbine istediği mesajları ilham vererek onunla konuşur. Allah'ın konuşması sadece bu kişilerle de sınırlı değildir. Allah Kur'an'da Hz. Meryem ile de konuştuğunu belirtmiştir. Halbuki Hz. Meryem ne Peygamberdir ne de Vasî. Buna rağmen Allah ona meleklerini gönderip konuşmuştur.

149-Şura Suresi/51. (edt.)
150-Nisa Suresi/164. (edt.)

"*Melekler şöyle demişti: Ey Meryem! Allah seni seçti, seni tertemiz kıldı ve seni alemlerdeki kadınlara üstün eyledi*"[151] ayeti ile Hz. Meryem ile konuştuğunu haber vermiştir. Hz. Musa'nın annesiyle de konuşmuştur. Bu ayetten anlaşıldığı üzere Hz. Meryem günahlardan arındırılmıştır, ancak Hz. Musa'nın annesi günahlardan masum değildir, buna rağmen onunla da konuşmuştur. "*Musa'nın annesine onu emzir, başına bir şey gelmesinden endişe ettiğinde onu nehre bırak. Korkup kaygılanma. Biz onu sana geri döndüreceğiz ve onu Peygamberlerden biri yapacağız diye vahyettik.*"[152] Hz. Musa'nın annesi Vasî ya da Peygamber değildir, günahlardan arındırılmıştır da değildir. Öyleyse onunla konuşan Allah'ın Esbât ile konuşma ihtimali oldukça güçlüdür. Dolayısıyla, Esbât ile de vahiy aracılığı ile konuşmuş ve onlara ilham vererek yönlendirmiştir.[153]

2-Şeyh el-Kırşî:[154] Ayetin tefsirinde Esbât'ın Peygamberler olmadıklarını, Peygamberlere vahiy hususunda ortaklar olduklarını belirtmiştir.

151-Âl-i İmran Suresi/42.

152-Kasas Suresi/7.

153-Şeyh Habbaz'ın makalesine ve konferansına ulaşmak için bkz.

https://www.almoneer.org/index.php?act=av&action=view&id=3029, Erişim Tarihi: 02.Nisan.2020. (edt.)

154-Hüseyin Abid el-Kırşî, "el-Esbât", *Mecelletu'l-Kevser,* (2016), 34/2, s. 13. (edt.)

Elbette ki onlara gelen vahiy yeni bir din ya da şeriat getirmemiştir. Bu vahiy, onlara İlahi bir yol gösterici ve irşâd olarak inmiştir. Kur'an'da İlahi vahyin Peygamber olmayanlara da geldiği birçok ayette belirtilmiştir.[155] Bu yüzden ayetlerde geçen Esbât, Allah'ın gökyüzünden yeryüzüne uzanan ipidir.[156] Peygamberlerin vahiy mirasçıları Vasîleridir.[157]

Şii alimlerin Esbât ayetleriyle ilgili görüşlerini özetlememiz gerekirse, öncelikle Esbât ayeti ile Esbât hadisi arasında bağ kurarak ayette geçen Esbât kavramına imamet kavramını eklemişlerdir. Vesayet ve imamet hususu Şii inancının temel hususlarındandır. Vasiler ya da İmamlar Peygamberlerin gönderilmediği dönemlerde onların insanlara ulaştırmakla mükellef oldukları İlahi mesajı iletmekle ve açıklamakla mükellef kişilerdir. İmamlar ya da diğer adlarıyla Vasîler, klasik bir siyasi liderden ya da dini bir rehberden daha geniş bir yetkiye sahiptir. Şii inancına göre, Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam toplumunun idaresini en yüksek seviyede üstlenen İmamlar, Sünni ekoldeki Halifelerden farklıdırlar. Sünni inanca göre, Kur'an'da ve hadislerde Halife'nin nasıl seçileceği ve Halife'de bulunma-

---

155-Maide Suresi/111; Nahl Suresi/68; Taha Suresi/38; Kasas Suresi/7; Zelzele Suresi/5. (edt.)

156-Ali İmran/103. (edt.)

157-(edt.)

sı gereken şartlar yer almaz. Her ne kadar bu ekole göre, ilk Halife'nin seçimi ikinci, üçüncü ve dördüncü Halife'nin seçimine benzememiş ne de Halife'nin hangi özelliklere göre yönetici olacağı hususu hakkında Ehli Sünnet arasında tam bir ittifak sağlanamamış olsa da[158] ve Emeviler-Abbasiler döneminde saltanat ve monarşi ilk defa sistemleştirilse de[159] Ehli Sünnet tarihçileri Hz. Ebu Bekir'den Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar devam eden tarihi vâkıyı "Hilafet" kelimesiyle karşılamışlardır.[160]

Hilafetin Şii inancındaki karşılığı olan imamet ise nübüvvete tabidir. Bu rehberlik görevinin, arzu ve ihtirasların esiri olan insanların irade ve seçimine bırakılması mümkün değildir. Bundan ötürü, Hz. Muhammed'in dini ve siyasi yetkilerini kapsayan görevi Hacc dönüşü Gadir Hum'da Allah tarafından Hz. Ali'ye ve ondan sonra gelen seçilmiş İmamlara devredilmiştir.[161]

158-Ebu'l-alâ el-Mevdudi, "İslam'ın İlk Döneminde Siyasi Düşünce", *İslam Düşüncesi Tarihi,* Edt. M.M. Şerif, c. II, s. 292, 295, 297; Muhammed Kameruddin Han, "Maverdi", *İslam Düşüncesi Tarihi,* Edt. M. M. Şerif, c. II, s. 353. (edt.)

159-Ebu'l-alâ el-Mevdudi, *Hilafet ve Saltanat,* Hilal Yayınları, İstanbul 2003, s. 209. (edt.)

160-(edt.)

161-Müslim, "Sahabelerin Fazileti", 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* 4/281; İbn Mace, *Mukaddime,* 11; Nisâburi, *Müstedrek,* 3/109. (edt.)

İmam, her türlü hata ve günahtan uzak olduğu gibi bilgisi de insan zihninin ulaşacağı türden kesbî bilgi olmayıp Allah tarafından kendisine verilmiştir. Bu yüzden İmamlar insanlar tarafından seçilmedikleri için onlar tarafından da azledilemezler.[162] Diğer yandan, tarih boyunca imamet konusu Şia fırkalar arasında tam bir vahdeti sağlarken, hilafet konusu Ehli Sünnet ekolünde belirsiz ve ihtilaflı bir husus olduğu için tekfirciliğin ortaya çıkmasına neden olarak büyük katliamlara ve kanlı çatışmalara neden olmuştur. Bu çatışmalar günümüze kadar süre gelmiş; Işid, Nusra ve diğer tekfirci gurupların bu mesele ve ihtilaf üzerinden birbirlerinin boğazlarını kesme ve Müslüman kanı akıtma vahşetine dönüşmüştür.[163]

Şii inancında İmamlar, peygamberliğin sona ermesinin doğurduğu boşluğu doldurarak, İslam toplumunu yönetmek, dini ilimleri ve fıkhı izah etmek, hayatın batınî anlamını kavrayabilmeleri için insanlara rehberlik etmek için gönderilmişlerdir. Bu yüzden, Peygamberlerin İlahi vazifesini onlardan sonra ifa ettikleri için ismet sıfatına haiz olmaları gerekmektedir. İsmet kavramı, kişinin Allah tarafından günah işlemekten korunması anlamına gelmektedir. Ehlisünnet'e göre

---

162-Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Öz, "İmamet", *DİA*, (2000), 22/201-203. (edt.)

163-(edt.)

bu sıfat sadece Peygamberlere verilmiştir. Şia'da ise bu sıfat hem peygamberlere hem de İmamlar'a verilmiş bir haslettir. Ancak elbette ki Peygamber ya da İmamlar'ın günahlardan korunmuş olmaları onları robotlaşmış bir itaate zorlamadığı gibi, günah işlemekten de aciz bırakmaz. Sadece onu kötülüklere meyletmekten koruyan bir özelliktir. Kur'an'daki Peygamber hikayeleri incelendiğinde, hepsinin Peygamberlikten önce de günahlardan, şirkten ve küfürden korunmuş oldukları görülmektedir.[164] Peygamberlik sürecinde de bu korunmuşlukları devam etmiş, nefret uyandıran her türlü davranıştan, küçük düşürücü fiillerden ve hafifmeşreplilikten dahi korunmuşlardır. Dolayısıyla, onların tebliğ görevlerini üstlenmiş olan İmamlar da güvenirlikleri zedeleneceği ve tebliğlerinin kabul görmesini engelleyeceği için onlar da yüz kızartıcı günahlardan korunmuşlardır.[165] Peygamberin vefatıyla birlikte nübüvvet bitmiş olsa da İmamlar velayeti yaşatmışlardır.[166]

Peygamberlerin adlarıyla birlikte ayette zikredilen Esbât kelimesini Peygamber efendimizin sadece Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullan-

---

164-Bakara Suresi/21; Nisa Suresi/36; Enbiya Suresi/25; Zümer Suresi/65. (edt.)

165-Daha detaylı bilgi için bkz. Mehmet Bulut, "İsmet", *DİA*, (2001), 23/134-136. (edt.)

166-(edt.)

masından ötürü Şii alimleri bu kişilerin Peygamberler arası dönemde yaşamış olan ve Hz. Yakup'un soyundan gelen Vasîler ve İmamlar olduklarını düşünmüşlerdir. Seyyid Murtaza el-Askeri, hadiste Esbât kelimesinin elif-lam artikeliyle gelmesinden ötürü, Kur'an'da elif-lam artikeliyle gelen Esbât kelimesinin Peygamberler arası dönemde gelen belirli kişiler olan Vasîler olduğunu belirtmiştir. Tıpkı Hz. Muhammed'in Hz. Ali için "*Sen bana Harun'un Musa'ya olduğu gibisin, ancak benden sonra Peygamber gelmeyecektir*"[167] demesi gibi, Hz. Hasan, Hüseyin ve diğer İmamlar da Esbât gibi vahiy mirasçıları ve dinin muhafızlarıdır. Hz. Harun nasıl ki Hz. Musa'nın Veziri ve Vasîsi olmuştur, Hz. Ali ve diğer İmamlar da Hz. Muhammed için o konumda olmuşlardır.[168]

167-Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî,* Edt. Muhammed Abdulbaki, el-Mektebetu'-s-Selefiyye, Beyrut 1960, 8/112.

168-(edt.)

ESBÂT KAVRAMINA YENİ BİR YORUM

Kendilerine Peygamberler gibi vahiy indirildiğinden bahsedilen Esbât hakkındaki ayetlere getirilen bütün yorumları ve tefsirleri üç ayrı görüşte özetlememiz mümkündür:

1. Esbât'ın Hz. Yakup'un on iki oğlu olduğunu ve Peygamber olduklarını savunan görüş.
2. Esbât'ın Hz. Yakup'un soyundan gelen ancak kimlikleri bilinmeyen Peygamberler olduğunu savunan görüş.
3. Esbât'ın Vasîler olduğunu savunan ve bu yüzden ayette Peygamberlerle birlikte zikrinin geçtiğini belirten görüş.

Bu üç görüşte sıkıntılı olan görüş, Esbât'ın Hz. Yusuf'un kardeşleri olduğu görüşüdür. Peygamberlerin büyük günahlardan masum olmaları bu yorumu çürüten en önemli detaydır. Diğer yandan Kur'an'ın hiçbir ayetinde Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Peygamberliğine işaret etmemesi, aksine onların işledikleri büyük günahlara odaklanması Esbât'ın onlar olduğu ihtimalini çürüt-

mektedir. Esbât'ın isimleri bilinmeyen başka Peygamberler olma ihtimali de Hz. Muhammed'in torunları için "*Esbât'tan Sıbtî*" oldukları-nı belirtmesinden dolayı ve torunlarının da Peygamber olmadıkları için yine çok zayıf bir ihtimal olmuştur.

Esbât'ın Vasîler olduğunu savunan yorum, Peygamber efendimizin torunları hakkında söylediği hadis ile uyumlu bir yorum olduğu için Esbât hakkında en yakın yorum olduğu düşüncesindeyiz. Zira, Kur'an'da defalarca geçen Esbât eğer birtakım Peygamberlere verilen isim olsaydı, mutlaka adları Peygamberler olarak anılırdı. Nitekim Kur'an'da Hz. Yakup'un soyundan gelen Peygamberlerin adları teker teker zikredilmiştir; Yusuf, Eyyüp, Musa, Davud, Süleyman, Zekeriyya, Yahya, İsa ve diğerleri. Esbât daha özel ve daha farklı kişilerden oluşan bir guruba verilmiş bir isim olmalıydı. Ancak bu kişiler Peygamberler kadar oldukça özel misyona sahip olmalıydılar ki, ayetlerde Peygamberlerin adlarıyla birlikte zikredilmiş, üstelik vahiy aldıkları belirtilmiştir.

Esbât hakkında muğlak olan en önemli husus bunların kimler olduğudur. Yıllarca yaptığımız araştırmalardan Esbât'ın gerçek kimliğini ve kimler olduklarını ortaya çıkarmaya çalıştık. Onların gerçek görevlerinin ne olduğuna ve neden Hz. Muhammed'in ayetteki Esbât kelimesini to-

runları için kullandığı sorusuna cevaplar aradık. Bulduğumuz ilk ipucu, bu kişilerin Yahudilerin de bildiği ve onlar için aşikâr olan kişiler olduğuydu. Zira ayetlerde Esbât'ın adı, Yahudilere gönderilen Peygamberler arasında geçmişti. Bu kişilerin kimler olduğunu Yahudilerin kendi kaynaklarında araştırırken, Tevrat'ta bahsi geçen Hakimlerin, Şii inancındaki On İki İmam ile müthiş benzerliğini fark ettim. Sayıları, yaşadıkları dönem ve üstlendikleri görev açısından On İki İmam ile olan müthiş benzerlikleri tesadüf olamazdı. Acaba Tevrat'taki Hakimler, Kur'an'daki Esbât olabilir miydi? Onlar idiyse eğer neden Tevrat'ta Esbât değil de Hakimler olarak adları geçmekteydi?

Bütün bunların cevabını birçok yabancı dildeki Tevrat ve Tevrat çalışmalarında araştırdığımda, İbranice olan Tevrat'ta Hakimler Kitabı'nın[169] Esbât kelimesine oldukça yakın bir kelime olan *Şofet* kelimesi ile adlandırıldığını gördüm. Harvard Üniversitesi'nde Öğretim Üyesi olan Eski Ahid uzmanı, Harvard Semitici Müzesi Yayınları Direktörü ve Oxford İncil Araştırmaları Çevirim içi Genel Yayın Yönetmeni Prof. Dr. Michael David Coogan, Kutsal Kitap'ın Hakimler Kitabı şerhinde Hakimler hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "*A Biblical Judge (Heb-*

169-Tevrat'taki bölümler "Kitap" adıyla anılmaktadır. (edt.)

rew: Shofet, Shoftim) was a ruler or a military leader as well as someone who presided over legal hearings".[170] Anlamı: "İbranice (ש ר פ ט) *Shofet/Shoftim olarak okunan Kutsal Kitap'taki Hakimler, hükümdar ya da askeri lider olmalarının yanı sıra, yargılanma sürecine başkanlık eden kadılardı*".

Yani diğer dillerdeki Tevrat'ta Hakimler olarak kullanılan kelime İbranice'de (ש ר פ ט) kelimesine tekabül etmektedir. İbranice alfabesine rücu ettiğimizde bu harflerin Arapça'da şu harflere tekabül ettiğini görmekteyiz:

ש harfi Arapça'da س/ش Türkçe'de (Ş/S) harfine

170-Michael David Coogan, *A Brief Introduction To The Old Testament,* Oxford Press, London2005, s. 426.

ו harfi Arapça'da و Türkçe'de (O) harfine

פ harfi Arapça'da ف/پ Türkçe'de (F/P) harfine

ט harfi Arapça'da ط Türkçe'de (T) harfine tekabül ediyor.

Tevrat uzmanı Coogan, İbranice Tevrat'ta Hakimler bölümünün adını İbranice (ש ר פ ט) olarak belirtmiştir ki okunuşu شوفط Şoft'tır, Ş harfinin Arapça harflerle karşılığı S idir, yani İbranice'deki Şoft Arapça'daki سبط Sıbt'tır.

Arabic Alphabet		Hebrew Alphabet	
Name	Caracter	Name	Caracter
Ðaad	ض		
Ṭaa'	ط	ט	Tet
Ðh'aa'	ظ		
Ayn	ع	ע	Ayin
Ghayn	غ	ג	(Ghimel)
		פ	Pe
Faa'	ف	פ	(Fe)
Qaaf	ق	ק	Qof
Kaaf	ك	כ	Kaf
Laam	ل	ל	Lamed
Miim	م	מ	Mem
Nuun	ن	נ	Nun
Haa'	ه	ה	He
Waaw	و	ו	Vav (Waw)
Yaa'	ي	י	Yod

Arabic Alphabet		Hebrew Alphabet	
Name	Caracter	Name	Caracter
Alif	ا	א	Alef
Baa'	ب	ב	Bet
		ב	(Vet)
Taa'	ت	ת	Tav
Thlaa'	ث	ת	(Thav)
Jim	ج	ג	Gimel
H'aa'	ح	ח	H'et
Kha'	خ	כ	(Khaf)
Daal	د	ד	Dalet
Thaal	ذ	ד	(Thalet)
Raa'	ر	ר	Resh
Zaay	ز	ז	Zayin
		ס	Samekh
Siin	س	ש	Sin
Shiin	ش	ש	Shin
Ŝaad	ص	צ	Tsadi

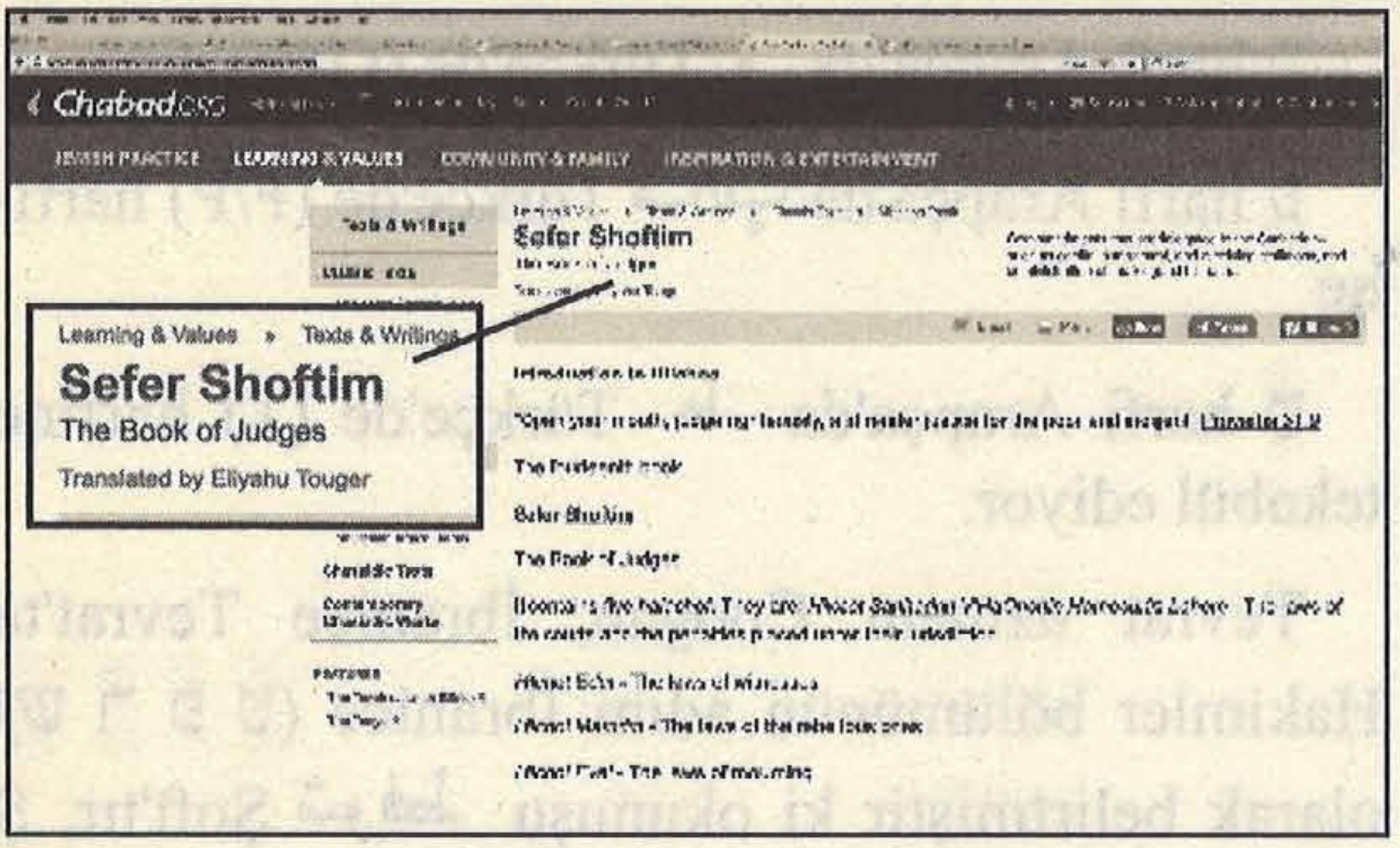

İbranicede çoğul olunca bu kelimeye (ים') harfleri ekleniyor. Arapçada karşılığı يم Türkçede karşılığı "**im**" dir. Böylelikle kelimenin çoğul hali ***Şoftim*** oluyor. Arapçada karşılığı أسباط (**Esbât**) oluyor. Daha çok emin olmak için birçok İngilizce ve İbranice Tevrat nüshalarına rücu ettim ve Hakimler Kitabı'nın "***Sefer Shoftim***"[171] olarak yazıldığını gördüm: ***Sefer Shoftim: The Book of Judges***.[172] Özetle, Tevrat'taki

---

171-Arapçada ve İbranicede *Sefer* yani *Bölüm* ya da *Kitap* demek. Yani *Shoftim Bölümü*, ya da *Shoftim Kitabı* demektir. (edt.)

172-William Gesenius, *A Hebrew And English Lexicon Of The Old Testament*, Oxford University Press, London 1952; Chabad, *The Torah*. "Sefer Shoftim". Erişim 4 Aralık 2019.

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1172711/jewish/Sefer-Shoftim.htm

Hakimler Kitabı İbranice'de ***Sefer***[173] ***Şoftim*** olarak geçmektedir.

Bu Hakimlerin hayatını kitabımızın ilk bölümünde detaylı bir şekilde kaleme almıştık ve bunların hayatının On İki İmam'ın hayatı ile benzerliklerine dikkatleri çekmiştik. Hz. Musa ile başlayan ve Hakimlerin hayatıyla devam eden hadiselerin bir benzeri adeta Hz. Muhammed zamanında da tekerrür etmiş ve neredeyse aynısı yaşanmıştır. Bu benzerliğe kısaca değinmemiz gerekirse örneğin, Hz. Musa vefat etmeden önce İsrailoğullarına Allah'ın birliğini hatırlatarak onları Allah'ın talimat ve emirlerine itaate davet etmiştir. Onlara Allah ile yaptıkları ahidlerini şu sözlerle hatırlatmıştır:

"Yüz yirmi yaşındayım. Bundan böyle size önderlik edemem...Yeşu size önderlik edecek...Tanrı Musa'ya: 'Ölümüne az kaldı' dedi. 'Yeşu'yu çağır. Ona buyruklarımı bildirmem için Buluşma Çadırı'nda hazır olun'... 'Yakında ölüp atalarına kavuşacaksın. Bu halk da gideceği ülkenin ilahlarına bağlanıp bana hainlik edecek. Beni bırakacak, kendileriyle yaptığın antlaşmayı bozacaklar. O gün onlara öfkeleneceğim, onları terk edeceğim. Yüzümü onlardan çevireceğim. Başkalarına yem olacaklar, başlarına sayısız kötülükler, sıkıntılar gelecek...' dedi. Musa yasanın

---

173-Okunuşu *Sifir*'dir. (edt.)

sözlerini eksiksiz olarak kitaba yazmayı bitirince, Rabb'in Antlaşma Sandığı'nı[174] *taşıyan Levililer'e şu buyruğu verdi: 'Bu yasa kitabını alın. Tanrınız Rabb'in Anlaşma Sandığı'nın yanına koyun. Orada size karşı bir tanık olarak kalsın. Çünkü sizin başkaldıran, dik başlı kişiler olduğunuzu biliyorum. Bugün ben sağken, aranızdayken bile Rabb'e karşı geliyorsunuz; ölümümden sonra daha çok başkaldıracaksınız*".[175]

Yukarıdaki bu konuşma bize Hz. Muhammed'in Gadir-i Hum'daki konuşmasını hatırlatmaktadır. Hacc vazifesini yerine getirdikten sonra Hz. Muhammed Mekke ve Medine arasındaki Cuhfe mevkine yakın olan Gadir-i Hum'da kafilesini durdurarak önce öğle namazını kıldırmış ardından da şu meşhur hutbesini yapmıştır: "*Yakında Allah'ın davetine icabet edeceğim (dünyadan göçüp gideceğim). Ben de siz de Allah ka-*

174-Tevrat'ta *Kutsal Sanduka* ya da *Ahid Sandığı* olarak geçen bu sandık (Yasanın Tekrarı, 10/8) ilk defa Hz. Musa'ya verilmiş, İsrailoğulları bunu gittikleri her yere yanlarında taşımışlar, sıkıntılı anlarında ondan medet ummuşlardır (Çölde Sayım, 10/33-36, I. Samuel, 4/3-9). Kur'an'da *Tâbût* olarak geçen bu sanduka, "*Allah'tan insanoğluna verilen huzur ve sükûnet taşımaktadır*" sözleriyle anlatılmış ve Tevrat'ın aksine Kur'an'da bu sandukanın ilk defa İsrailoğullarına gönderilen cesur bir savaşçı kumandan olan Talut'a verildiği ifade edilmiştir. (Bakara Süresi/248). (edt.)

175-Yasanın Tekrarı, 31.

tında sorumluyuz. O gün siz Allah'a ne cevap vereceksiniz?" Dediler ki: "Senin risaletini tebliğ ettiğine, bize nasihat edip hayrımızı istediğine tanıklık edeceğiz; Allah seni hayırla mükafatlandırsın". Bunun üzerine Peygamber "Allah'tan başka İlah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Peygamberi olduğuna, cennet ve cehennemin hak olduğuna şehadet ediyor musunuz?" diye sordu. "Evet ediyoruz", diye cevap verdiler. Peygamber: "Şahit ol YaRabb" dedi. Ardından, "Beni duyuyor musunuz" dedi. "Duyuyoruz" dediler. Bunun üzerine Peygamber: "Ey insanlar! Ben sizden önce, sizden ayrılacağım ve siz Kevser Havuzu'nun başında bana geleceksiniz. O öyle bir havuzdur ki, genişliği Busra'dan Sana'ya kadardır. O havuzun kenarında, gökteki yıldızların sayısınca gümüş kadehler vardır. Ben orada, sizin aranızda emanet bıraktığım iki paha biçilmez şeyi soracağım. O halde benden sonra o iki şeye nasıl davranmanız gerektiğine dikkat edin" dedi. Topluluğun arasından biri "Ya Resulallah, o iki paha biçilmez şey nedir?" diye sordu. Hz. Muhammed şöyle dedi: "Onlardan biri, bir tarafı Allah'ın elinde ve diğer tarafı ise sizin elinizde olan Allah'ın Kitabı'dır; ona yapışın, sapmayın ve değiştirmeyin. Diğeri ise, İtretim olan Ehli Beytimdir.[176] Latif ve her şeyden ha-

---

176-Hz. Fatıma, Hz. Ali ve çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin. (ed)

berdar olan Allah bu ikisinin Kevser Havuzu'nun başında bana ulaşıncaya kadar birbirinden ayrılmayacağını bildirdi. Ben Allah'tan bunu istedim. O halde, o ikisinden öne de geçmeyin, arkaya da kalmayın; yoksa helak olursunuz. Onlara bir şey öğretmeye kalkışmayın. Zira onlar sizden daha bilgilidirler" dedi. Sonra "Benim Müminlere kendi nefislerinden daha evla ve üstün olduğumu bilmiyor musunuz?" diye sordu. Halk, "Evet Ya Resulallah biliyoruz" deyince Hz. Muhammed: "Benim her Mümine kendi nefsinden daha evla ve üstün olduğumu bilmiyor musunuz?" diye bir daha sordu. Halk yine "Evet biliyoruz Ya Resulallah" dedi. Bunun üzerine Peygamber Ali'nin elinden tutarak koltuğunun altındaki beyazlık görününceye kadar kaldırıp şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Allah benim Mevlamdır. Ben de sizin Mevlanızım. O halde ben kimin Mevlası isem, Ali de onun Mevlasıdır. Allahım, onu sev, ona düşman olana düşman ol. Ona yardım edene yardım et, onu yalnız bırakanı yalnız bırak. Ona muhabbet edene muhabbet et, ona buğz edene buğz et. Allahım sen şahit ol!" dedi.[177]

177-Hz. Muhammed, Veda Hacc'ı dönüşü aslında pek de mola vermeye müsait olmayan ve bataklıktan ibaret olan Gadir-i Hum adlı bu bölgede kafileyi durdurarak önemli bir hususu onlara ilan etmek istemiştir. Şii inancına göre, Maide Suresi'nin 67. ayeti burada indiği için

Peygamber efendimizin vasiyet ettiği Ehli Beyt'inin içinde Hz. Ali, çocukları ve onların torunlarının yanı sıra, Hz. Fatıma da yer almaktadır. Tıpkı Hakimlerin içinde Debora adlı bir ka-

---

Peygamber kafilesini acilen bu duraklamaya müsait olmayan bataklık ve sazlık yerde durdurmuştur. "*Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphe yok ki Allah kafirler topluluğunu hidayete erdirmez*" ayetini okuyarak son mesajını iletmek istemiştir. Sünni kaynaklardan Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbn Mace ve Nisâburi'de de geçen yukarıdaki hadiste Hz.Muhammed kafileyi durdurarak dünyaya veda etme zamanının yaklaştığını söyleyerek ümmetine iki şey bıraktığını bildirmiştir; Allah'ın kitabı ve Ehli Beyti. Konuşmasını bitirdikten sonra Hz. Ali'nin elini tutarak Hz. Ali'yi kendisinden sonra ümmetine lider olarak seçmiştir. Şii inancına göre, Peygamberin Hacc dönüşü mola vermesine rağmen, kısa süre sonra kafile yeni yol almışken kafileyi bir daha durdurup kendisine yüksek bir yer yaparak bu hutbeyi vermesine iten neden ve ardından sadece Hz. Ali'nin elini tutarak onu kendisinin Velî'si ve Vasîsi ilan etmesinin sebebi, kendisine tebliğ etmesi istenen vahyi ümmetine ilan etmesi içindir. Bu açıklamasının ardından Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer gibi büyük sahabelerin yanı sıra, bütün sahabe sırayla gelip Hz. Ali'yi tebrik etmişlerdir. Ardından Maide Suresi'nin 3. ayeti nazil olmuştur: "*Bugün sizin için dininizi ikmal ettim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam'ı beğendim*". Bu hadisenin yer aldığı hadis hakkında detaylı bilgi için bkz. Müslim, "Sahabelerin Fazileti", 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/281; İbn Mace, *Mukaddime*, 11; Nisâburi, *Müstedrek*, 3/109. (edt.)

dının olması gibi. Bütün bu benzerlikler ve İbranice Tevrat'ta Hakimlerden bahsedilirken Esbât kelimesinin aynısının kullanılması göz önünde tutulduğunda Tevrat'taki On İki Hakim'in tıpkı Hz. Muhammed'in Ehli Beyt'i ve kendisinden sonra gelen On İki İmam gibi olduğu ortaya çıkmaktadır. Hz. Muhammed Hz. Hüseyin hakkında "*Esbât'tan Sıbtî'dir*" derken bu gerçeklere dikkat çekmek istemiş olmalıdır. Bu yüzdendir ki, Kur'an'da ayetlerde Peygamberlerle birlikte zikredilen ve Hz. Yakup'un soyundan gelen Esbât, Tevrat'ta bahsi geçen bu Hakimlerin ta kendisidir.

Tevrat'ın Tahrif Olması Hususu

Araştırmamızda Tevrat'taki Hakimlerin (Esbât'ın) tıpkı Hz. Muhammed'den sonra ümmetine gönderilen On İki İmam gibi, Hz. Musa'dan sonra İsrailoğullarına gönderilen Veliler ya da Vasîler olduğunu gözlemledik. Peygamber efendimiz kendisinden sonra Hz. Ali'yi İmam olarak tayin etmesi gibi, Hz. Musa da kendisinden sonra Hz. Yeşu b. Nun'u İmam olarak tayin etmiştir. Hakimler de tıpkı Hz. Ali'nin oğlu ve torunları olan diğer İmamlar gibi Allah tarafından seçilerek kavimlerine hidayete erdirici mürşid olarak ve dinin koruyucuları olarak gönderilmişlerdir.

Tevrat'taki Hakimler Kitabı elbette ki Tevrat'ın kendisi gibi tahrif olmuş ve bazı eklemeler yapılmıştır. Bilindiği üzere, Tevrat'taki bilgilerin doğru olup olmadığının sağlaması, Müslümanlar tarafından ancak Kur'an'a ve hadislere rücu edilerek yapılabilmektedir. Tevrat'ta Allah tarafından seçilen bu Hakimler de bu tahriften nasibini almış, kimi yerde bazen oldukça zalim oldukları ve halkı gerektiği gibi yönetemedikleri yer almaktadır. Elbette ki, Yahudilerin Peygamberleri dahi bu iftiralardan nasiplerini aldığı için Hakimlere de aynı iftiraları atmaları Yahudilerden beklenen bir husustur. Yahudilerin doğru olan bilgileri aktarmalarının yanı sıra, Tevrat'ta Peygamberler hakkında iftira ve ahlak dışı hususları da kaleme almışlardır. Burada Peygamberleri hakkında yazdıkları iftiralara birkaç örnek verirsek Hakimler hakkında yazdıkları çirkin hususların da tahrif unsuru olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Hz. Nuh'un sarhoş olup kendinden geçtiği ve haşa ahlaksızca tutumlar içinde olduğu şu cümlelerle ifade edilmiştir: "*Nuh çiftçiydi, ilk bağı o dikti. Şarap içip sarhoş oldu, çadırın içinde çırılçıplak uzandı. Kenan'ın babası olan Ham babasının çıplak olduğunu görünce dışarı çıkıp iki kardeşine anlattı. Sam'la Yafet bir giysi alıp omuzlarına attılar, geri geri yürüyerek çıplak babalarını örttüler. Babalarını çıplak görmemek*

için yüzlerini öbür yana çevirdiler. Nuh ayılınca küçük oğlunun ne yaptığını anlayarak şöyle dedi: Kenan'a lanet olsun. Köleler kölesi olsun kardeşlerine. Övgüler olsun Sam'ın Tanrısı Rabb'e. Kenan Sam'a kul olsun. Tanrı Yafet' e bolluk versin, Sam'ın çadırlarında yaşasın. Kenan Yafet'e kul olsun".[178]

Hz. İbrahim hakkında eşi Sare'yi korumadığı ve haşa bir korkak olduğu için karısının Firavunla evlenmesine göz yumduğu şu cümlelerle ifade edilmektedir: "*Ülkedeki şiddetli kıtlık yüzünden İbrahim geçici bir süre için Mısır'a gitti. Mısır'a yaklaştıklarında karısı Saray'a (Sare) "Güzel bir kadın olduğunu biliyorum" dedi. "Olur da Mısırlılar seni görüp, 'bu onun karısı' diyerek beni öldürürler, seni sağ bırakırlar. Bundan ötürü onlara 'Onun kız kardeşiyim' de ki, senin hatırın için bana iyi davransınlar, canıma okumasınlar" dedi. İbrahim Mısır'a girince, Mısırlılar karısının çok güzel olduğunu fark ettiler. Kadını gören Firavunun adamları, güzelliğini Firavun'a övdüler. Kadın saraya alındı. Onun hatırı için Firavun İbrahim'e iyi davrandı. İbrahim (karısını satma karşılığında) davar, sığır, erkek ve dişi eşek, erkek ve kadın köle deve sahibi oldu. Rabb İbrahim'in karısı Saray yüzünden Firavunla ev halkının başına korkunç felaketler getirdi. Firavun İbrahim'i çadıra çağırtarak, "Nedir bana bu*

178-Yaratılış, 9:20-29.

yaptığın?" dedi. "Neden Saray'ın karın olduğunu söylemedin? Niçin Saray kız kardeşimdir diyerek onunla evlenmeme izin verdin? Al karını, git!" dedi. Firavun İbrahim için adamlarına buyruk verdi. Böylece İbrahim ile karısını sahip oldukları her şeyle birlikte gönderdiler."[179]

Hz. Lut da Yahudilerin iftira ve çirkin yakıştırmalarından nasibini alan Peygamberlerdendir. Tevrat'ta Hz. Lut'un kavmi azap edileceği zaman kendisine dağa kaçması emredilir. Ancak Hz. Lut dağa kaçmaktan korktuğunu belirtir ve Soar adlı yakındaki bir beldeye kaçmak istediğini belirtir.[180] Tevrat şerhinde Hz. Lut'un ahlaksız işler yapan kavminden uzaklaşmayarak onlara yakın bir yerde bulunmakta ısrar etmesinin cezası olarak kızlarının kendisiyle cinsel ilişkiye girdiği ve günah işledikleri[181] şu cümlelerle ifade edilmektedir:

"Lut Soar'da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kızı küçüğüne, 'Babamız yaşlı. Dünya geleneklerine uygun biçimde burada bizimle yatabilecek[182] *bir erkek yok. Gel, babamıza şarap*

179-Yaratılış, 12/10-20.

180-Yaratılış, 19/18-22.

181-Açıklamalı Kutsal Kitap, Yaratılış, 19/33, s. 34.

182-Bu ifadeler Tevrat ifadeleridir. Oldukça çirkin üslup kullanılmaktadır. (edt.)

içirelim, soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım" dedi. O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız gidip babasıyla yattı. Ancak Lut yatıp kalktığının farkında değildi. Ertesi gün büyük kız küçüğüne: "Dün gece babamla yattım, bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için sen de onunla yat" dedi. O gece de babalarına şarap içirdiler ve küçük kız da babasıyla yattı. Ama Lut yatıp kalktığında bunun da farkında değildi. Böylece Lut'un iki kızı da babalarından hamile kaldılar. Büyük kız bir erkek çocuk doğurdu, ona Moav adını verdi. Moav bugünkü Moavlıların atasıdır. Küçük kızın da bir oğlu oldu, adını Ben-Ammi koydu. O da bugünkü Ammonlular'ın atasıdır.[183]

Hakimlerin Tevrat'ta bahsi geçtiği gibi zalim ve despot kişiler olmadıkları inancına bizi iten neden, öncelikle bütün kutsal kişilerin ve Peygamberlerin aynı iftiraya maruz kalmalarının yanı sıra, Kur'an'da Hakimlerin/Esbât'ın Peygamberlerle birlikte ayetlerde adlarının geçmesinden ötürüdür. Allah Kur'an'da onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

"Deki, biz Allah"a ve bize indirilene; keza İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbât'a indirilenlere; yine Musa, İsa ve bütün Peygamberlere Rabbleri tarafından verilenlere iman ettik. On-

---

183-Yaratılış, 19/30-38.

lar arasında ayrım yapmayız ve biz O'na teslim olduk".[184]

Tevrat'ın tahrif olma hususu elbette ki onu tamamen reddetmemizi gerektirmeyen bir hususdur. Zira, Allah-u Teala Tevrat'taki hükümlerin bazılarının Kur'an'da olduğunu Yahudilere hatırlatarak kendi kitaplarına rücu etmelerini birçok yerde şu ayetlerle tavsiye etmiştir: "*İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde seni nasıl hakem tayin ediyorlar, bunun ardından da yüz çevirip gidiyorlar. Onlar asla inanmış değildirler. Kendilerini Allah'a vermiş olan Peygamberlerin, Allah'ın kitabını korumaları kendilerinden talep edildiği için Rabblerine teslim olmuş zahitlerin ve bilginlerin Yahudiler arasında onunla hükmettikleri, içinde hidayet ve aydınlık bulunan Tevrat'ı elbette biz indirdik. Hepsi onun şahitleri idi. O halde insanlardan korkmayın, benden korkun, benden korkun da ayetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar Kafirlerin ta kendileridir...İncil'e tabi olanlar da Allah'ın onda indirdiği hükümlerle hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâsıkların ta kendileridir...Şayet Ehli Kitap Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbleri tarafından onlara indirileni doğru dürüst uygulamış olsalardı göğün ve yerin türlü türlü nimetlerinden*

184-Al-i İmran/84.

yararlanırlardı. İçlerinden aşırılığa kaçmayan bir zümre var, çoklarının yaptıkları işler ise pek kötüdür...Deki Ey Ehli Kitap! Siz Tevrat'ı İncil'i ve Rabbinizden size indirileni (Kur'an'ı) doğru dürüst uygulamadıkça tuttuğunuz yol yol değildir. Rabbinden sana indirilen (Kur'an), onlardan birçoğunun azgınlığını ve inkarcılığını kuşkusuz arttıracaktır. Kafirler topluluğu yüzünden üzülme."[185] *"Şayet sana indirdiklerimizden şüphen varsa, senden önce kitabı (Tevrat ve İncil) okuyanlara sor. Rabbinden sana gelen, gerçeğin ta kendisidir, sakın şüphelenenlerden olma."*[186]

Bu ayetlerden de anlaşıldığı üzere Tevrat tahrif olsa dahi içinde orijinal ve kutsal olanı hala barındırıyor olmasıdır, zira Allah aksi takdirde yukarıda geçen ayetlerde olduğu gibi bir takım hususlarda Tevrat'a rücu edilmesini ifade etmezdi: "*Hepsi de Kitab'ı okumakta oldukları halde Yahudiler, 'Hıristiyanlar hiçbir gerçeğe dayanmıyor' dediler; Hıristiyanlar da 'Yahudiler hiçbir gerçeğe dayanmıyor' dediler.*"[187] Bu ayetteki "okumakta oldukları" ifadesinden de anlaşıldığı üzere ellerinin altındaki kendi kutsal kitapları kastedilmektedir. Kur'an'da Yahudilere ve Hıristiyanlara kendi kutsal kitaplarına rücu etmeleri istenirken, bu kitapların tahrif olsalar dahi içle-

---

185-Maide Suresi/43-68.
186-Yunus Suresi/94.
187-Bakara Suresi/113.

rinde hala daha kutsala ait hususların ve tahrif olmamış sözlerin olduğu kesinlik kazanmaktadır. Bu kitapların içindeki doğru olanı ve hala değişmemiş kutsal olanı bile gizleyen ve inkâr eden Yahudileri ve Hıristiyanları Allah şu sözleriyle deşifre etmiştir: "*Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceklerin her türlüsü İsrailoğullarına helal idi. (Ey Resulüm) De ki: Doğru söylüyorsanız Tevrat'ı getirip okuyun*".[188]

Bu ayette Yahudilere "*Tevrat'ı getirin okuyun*" dendiğine göre, şu anda mevcut olan Tevrat ve İncil'de hala daha değişmemiş ve sahih olan hususların olduğu bir gerçektir. Aksi takdirde Allah nasıl olacaktır da onlardan tahrif olmuş bir hususa rücu etmelerini ya da onda geçen hususları referans olarak almalarını isteyecektir? İslam alimleri bu ayetlerden yola çıkarak Hz. Muhammed'in gönderileceğinin Hz. İbrahim'den Hz. İsa'ya kadar bütün Peygamberlerin diliyle haber verildiğini Tevrat ve İncil'de araştırmaya gitmişlerdir. Kur'an'da Hz. Muhammed'in bir Peygamber olarak gönderileceğini diğer Peygamberlerin diliyle insanlara haber edilmesini ele alan ayetler şunlardır:

"*Onlar ellerindeki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmi Peygambere uyar-*

188-Al-i İmran Suresi/ 93.

lar. Peygamber onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten meneder; yine onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar. Ağırlıklarını kaldırır, üzerlerindeki zincirleri çözer. O Peygambere inanan, onu koruyup destekleyen, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nura uyanlar, işte bunlar kurtuluşa erenlerdir".[189]

"Meryem oğlu İsa da şöyle demişti: 'Ey İsrailoğulları bilin ki benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek olan Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim'. Ama O (Ahmed) kendilerine apaçık kanıtlarıyla gelince, 'Bu kanıtlar besbelli bir büyü!' dediler".[190]

"Kendilerine Kitap verdiklerimiz onu (Muhammed'i) kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Yine de içlerinden bir grup bile bile gerçeği saklıyorlar."[191]

Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Fadlallah, Ehli Kitab'ın Hz. Muhammed gönderilmeden önce onu tanıdıklarını ve getireceği dini de bildiklerini ifade etmiştir. Zira Tevrat onun gelişini onlara haber vermiştir. Bu yüzden ayette "*Kendi oğullarını tanıdıkları gibi onu tanırlar*" ifadesi kullanılmıştır. Ancak elbette ki gerçekleri

---

189-Araf Suresi/157.
190-Saf Suresi/6.
191-Bakara Suresi/ 146.

gizlemeye çabalayarak, inatçılıkla ve Kafirlikle bu gerçekleri gizlemeye çalışmaktadırlar.[192]

Diğer yandan Kur'an'ın daha önce gelmiş olan bütün İlahi kitapların hepsini tasdik edici olarak geldiği şu ayette belirtilmiştir: "*Resulüm, sana da kendisinden önceki kitapları tasdik edici ve onları koruyucu (muheymin) olarak bu Kitab'ı hak ile indirdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet*".[193] Bu ayette Kur'an için muheymin sıfatı kullanılmıştır. Muheymin tanıklık eden, doğrulayıp destekleyen anlamında kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in diğer kutsal kitaplara nazaran bizzat Allah'ın koruması altında olduğu gibi,[194] daha önce inen bütün kutsal kitaplarda yazılı olanlarla ilgili hangisinin gerçek hangisinin gerçek dışı olduğunu da açığa çıkarıcı olduğu ve onlara şahitlik ederek kontrol edici olduğu vurgulanmıştır.[195]

Bundan ötürü alimler çoğu zaman Kur'an'daki gerçekleri Yahudilerin ve Hıristiyanların diliyle ispatlama metodunu kullanarak Kutsal Kitap çalışmaları yapmışlardır. Bu çalışma ile aynı zamanda Kur'an'da geçmiş kavimler, tarihsel olaylar ve birçok mesele ile ilgili bazı gizli kalmış

192-Muhammed Hüseyin Fadlallah, *Min Vahyi'l-Kur'an*, Bakara Suresi 146. ayetin tefsiri.

193-Maide Suresi/48.

194-Hicr Suresi/9.

195-(edt.)

hususları aydınlatmayı hedeflemişlerdir. Dolayısıyla, Tevrat ya da İncil, tercümeleri ya da nüshaları farklılık arz etse de içlerinde tahrif olmamış ve Kur'an ile uyumlu birçok hususun varlığı inkâr edilemez bir gerçektir. Bu yöntemi kullanan birçok alimin isimlerini burada zikrederek bu konuda araştırma yapmak isteyen araştırmacılara da ufak bir literatür olmasını arzulamaktayız:

Şeyh Ebu Abdullah Muhammed b. İbrahim en-Numani, *Gaybet;* Şeyh Muhammed Cevad el-Belâgi, *er-Rihle'l-Medresiyye ve'l-Medrese's-Seyyara*; Seyyid Murtaza el-Askeri, *Me'âlimu'l-Medreseteyn* kitabı ve *Akâidu'l-İslâm mine'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı kitabı; Tâmir Mir Mustafa, *Beşâiru'l-Esfâr bi Muhammed ve Âlihi'l-Ethâr*; Abdulvahhab en-Neccâr, *Kısasu'l-Enbiyâ*; Abdulahad Davud, *Muhammed fi'l-Kitâbi'l-Mukaddes;*[196] Şeyh Muhammed Jhon Vehbi Ebu Cevdet, e*l-İslâm ve Resûluhû;*[197] Hacı İbrahim Ahmed, *Muhammed fi't-Tevrât-i ve'l-İncîl-i ve'l-Kur'ân, Hudûdullah fi't-Tevrât-i ve'l-İncîl-i ve'l-Kur'ân, el-Mesîh fi't-Tevrât-i ve'l-İncîl-i ve'l-*

196-Gerçek adı David Benjamin Keldani olan Muhtedi Abdulahad, Katolik bir din adamı ve araştırmacı yazar iken bu araştırmayı yaptığı süre zarfında Müslüman olmuş ve bu ismi almıştır.

197-Lübnanlı bir Hıristiyan olan Jhon, Ehli Beyt üzerine araştırma yaparken Şii olmuştur.

Kur'ân;[198] Muhammed Tevfik Sıtkı, *Beşâ'ir Îsâ ve Muhammed fi'l-'Ahdi'l-Kadîm ve'l-Ahdi'l-Cedîd;* Hafız Suleymani, *İsbât Nubuvvet-i Muhammed min Hilâli't-Tevrât ve'l-İncil*; Ahmed Hicâzî es-Sekâ, *el-Beşâra Binebiyyi'l-İslâm fi't-Tevrât-i ve'l-İncîl*; Cemâleddin Şerkâvî, *el-Mesîh ve'l-Missiyyâ, Kadâya Cedîde fi'l-Mesîhiyyeti ve'l-İslâm, Nebî Ardi'l-Cenûb, Yahya em Yuhanna.* Ayrıca, Hintli alim Ahmed Hosen Deedat'ın da bu minvalde oldukça fazla video konferansları internette vardır.

Ehli Beyt imamları da yaşamları boyunca Ehli Kitap ile münazaralara girmiş ve onlara kendi kutsal kitapları üzerinden cevaplar vermişlerdir. İmam Ali b. Musa[199] Hıristiyan bir papazla girdiği münazarada Hz. İsa'nın Hz. Muhammed'in adını İncil'de zikrettiğine değinmiş ve papazda Hz. Muhammed'in adının geçtiğini kabul etmiştir.[200] İncil'de Hz. İsa kendisinden sonra gelecek olan bir elçiden bahsetmiş ve onun adının *Paraklit* olduğunu ifade etmiştir. Kendisinin ölümünden sonra *Paraklit*'in geleceğini müjdelemiştir.[201] *Paraklit* eski Grekçe İncil'de *Övülen*

198-Mısırlı bir rahip olan Philip, aynı zamanda İncil uzmanıdır. Müslüman olduktan sonra birçok kişi onun aracılığı ile Müslüman olmuştur.

199-Şiilik inancında sekizinci İmam'dır. (edt.)

200-es-Saduk, *Tevhid,* s. 420-421.

201-Yuhanna, 14/15-16, 26; 15/26; 16/7-8; 16/13-14.

(paracletus) anlamındadır. Aramca dilinde ise *Övülmüş* (Meşfah) anlamına gelmektedir. Muhammed ve Ahmed adları da Arapça da bu anlamlara gelmektedir. Öte yandan, İnciller Grekçe yazılmış, Hz. İsa ise Aramice konuşmuştur. Süryanice'deki *el-Munhamenna* kelimesi *Muhammed* kelimesi anlamına gelmekte olup bu kelimenin Grekçe karşılığı *el-Baraglitis* olarak bilinmektedir. Aramice'deki karşılığı *Mhamada* ya da *Hamida* olarak geçmektedir ki, alimlerin yaptığı araştırma da Grekçe'deki *Perikleitos*'a tekabül etmektedir. İncil'de günümüzde kullanılan Paraklit ya da Faraklit kelimesi ise ya kasten orijinal kelimesi ile irtibatı kesilmesi için ya da zamanla bozularak bu kelime haline dönüşmüştür.[202]

Tevrat ve İncil'de geçen Peygamberler hayatıyla ilgili gerçek ve çarpıtılmamış birçok kıssa Kur'an da hemen hemen aynı ifadelerle ve detaylarla verilmiştir. Bunlara birkaç örnek vererek Kur'an'ı Kerim'de neden çoğu yerde Yahudilere Tevrat'ı okumalarının tavsiye edildiği anlaşılacaktır:

"*İbrahim karşısında üç adamın durduğunu gördü. Onları görür görmez karşılamaya koştu. Yere kapanarak, 'Ey efendim, eğer gözünde lütuf bulduysam, lütfen kulunun yanından ayrılma'*

202-Zehra Betül Güney, *Tarih Boyunca Mescidi Aksa ve Yahudiler,* s. 111-121. (edt.)

dedi. 'Biraz su getireyim, ayaklarınızı yıkayın. Şu ağacın altında dinlenin. Madem kulunuza konuk geldiniz, bırakın size yiyecek bir şeyler getireyim. Biraz dinlendikten sonra yolunuza devam edersiniz'. Adamlar 'Peki dediğin gibi olsun' dediler. İbrahim hemen çadıra, Sara'nın yanına gitti. Ona 'Hemen üç sea ince un al, yoğurup pide yap' dedi. Ardından sığırlara koştu. Körpe ve besili bir buzağı seçip uşağına verdi. Uşak buzağıyı hemen hazırladı. İbrahim hazırlanan buzağıyı yoğurt ve sütle birlikte götürüp konuklarının önüne koydu. Onlar yerken o da yanlarında, ağacın altında durdu. Konuklar, 'Karın Sara nerede?' diye sordular. İbrahim, 'Çadırda' diye yanıtladı. O (konuk), 'Gelecek yıl bu zamanda kesinlikle yanına döneceğim' dedi. ' O zaman karın Sara'nın bir oğlu olacak'. Sara onun arkasında, çadırın girişinde durmuş dinliyordu. İbrahim ile Sara kocamışlardı, yaşları hayli ileriydi. Sara adetten kesilmişti. İçin için gülerek, 'Bu yaştan sonra bu sevinci tadabilir miyim?' diye düşündü. 'Üstelik efendim de yaşlı' dedi. Rabb İbrahim'e sordu: 'Sara niçin bu yaştan sonra gerçekten çocuk sahibi mi olacağım diyerek güldü? Rabb için olanaksız bir şey var mı? Belirlenen vakitte, gelecek yıl bu zaman yanına döndüğümde Sara'nın bir oğlu olacak' dedi".[203]

203-Yaratılış, 18/2-15.

Aynı kıssa Kur'an'da şu ayetlerde geçmektedir:

"Elçilerimiz İbrahim'e müjdeyi getirip selam vermişlerdi. O da 'selam' dedi. Çok geçmeden konuklarına kızartılmış bir buzağı getirdi. Ona el uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içine bir korku düştü. 'Korkma biz Lut kavmine gönderildik' dediler. Ayakta bekleyen karısı rahatlayıp güldü, hemen ona İshak'ı, İshak'ın ardından da Yakup'u müjdeledik. 'Aman ya Rabbi! Ben bir yaşlı kadın, şu da ihtiyar kocam; bu halde ben çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu şaşılacak bir şey!' dedi. Elçiler de 'Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmet ve bereketi üzerinizedir, ey hane halkı! Şüphesiz ki O, övülmeye layıktır, şanı yücedir' dediler.[204]

İki kitapta geçen aynı kıssa karşılaştırıldığında Tevrat'ta geçenlerin üstünde oynamalar olup insan sözü eklendiği dikkatleri çekse de her ikisi de aynı hususları ele almış ve ortak bir noktada buluşmuşlardır. Aynı husus Hz. Musa'nın hikayesinde de geçmektedir: "*Musa Kenan ülkesini araştırmak üzere adamları gönderdi... Kırk gün dolaştıktan sonra adamlar ülkeyi araştırmaktan döndüler... Musa'ya 'Bizi gönderdiğin ülkeye gittik' dediler...Orada yaşayan halk güçlü, kent-*

204-Hud Suresi/69-71.

ler de surlu ve çok büyük...Bu halka saldırama-yız, onlar bizden daha güçlü' dediler...O gece bütün topluluk yüksek sesle bağrışıp ağlaştı. Bütün İsrail halkı Musa'yla Harun'a karşı söylenmeye başladı. Onlara, 'Keşke Mısır'da ya da bu çölde ölseydik!" dediler. 'Rabb bizi neden bu ülkeye götürüyor, kılıçtan geçirilelim diye mi?'...Bunun üzerine Musa'yla Harun İsrail topluluğunun önünde yüzüstü yere kapandılar.[205] *Ülkeyi araştıranlardan Yeşu b. Nun ile Kalev giysilerini yırttılar ve İsrail topluluğuna: 'İçinden geçip araştırdığımız ülke çok iyi bir ülkedir. Eğer Rabb bizden hoşnut kalırsa, süt ve bal akan o ülkeye bizi götürecek ve orayı bize verecektir. Ancak Rabb'e karşı gelmeyin. Orada yaşayan halktan korkmayın. Onları ekmek yer gibi yiyip bitireceğiz. Rabb bizimledir. Onlardan korkmayın' dediler. Topluluk onları taşa tutmayı düşünürken, ansızın Rabb'in görkemi bütün İsrail halkına göründü. Rabb Musa'ya 'Ne zamana dek bu halk bana saygısızlık edecek? Onlara gösterdiğim bunca belirtiye karşın, ne zamana dek bana iman etmeyecekler? Onları salgın hastalıkla cezalandıracağım, mirastan yoksun bırakacağım. Ama seni onlardan daha büyük ve daha güçlü bir ulus kılacağım' dedi".*[206]

205-İsrailoğullarının yaptıkları isyan karşısında Allah'a secdeye vardılar. (edt.)

206-Çölde Sayım, 13-14.

Benzer kıssa Kur'an'da şöyle geçmektedir:

"Bir zamanlar Musa kavmine şöyle demişti: 'Ey kavmim! Allah'ın size lütfettiği nimeti hatırlayın. Zira O, içinizden Peygamberler çıkardı, sizi hükümdarlar kıldı ve alemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi. Ey kavmim! Allah'ın sizin için yazdığı kutsal topraklara girin, sakın geri dönmeyin, sonra kaybedenlerden olursunuz'.

Dediler ki: 'Ey Musa! Orada zorba bir topluluk var, onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla giremeyiz. Ama oradan çıkarlarsa biz hemen gireriz'. Korkanlar arasından Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu iki cesur adam[207] şöyle dedi: 'Kapıdan üzerlerine hücum edin; oraya girdiğiniz an artık kesinlikle siz galipsiniz. Eğer Müminler iseniz sadece Allah'a güvenin'.

İsrailoğulları, 'Ey Musa! Onlar orada bulundukları sürece biz oraya asla girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız' dediler. Musa, 'Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu yoldan çıkmış kavim arasında sen hükmet' dedi. Allah buyurdu ki: 'Öyleyse onlar yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşmak üzere ora-

---

207-Tevrat'ta geçen kıssa da bunların Yeşu b. Nun ve Kalev olduğu zikrediliyor. Kur'an'da da İsrailoğullarını iki adamın uyardığından bahsediyor.

dan kırk yıl mahrum bırakılmışlardır. Artık sen yoldan çıkmış toplum için üzülme!' dedi."[208]

İncil'de geçen aşağıdaki ifadelerin hemen hemen aynısı da Kur'an'da geçmektedir:

"Aynı gün İsa evden çıktı, gidip göl kıyısında oturdu. Çevresinde büyük bir kalabalık toplandı. Bu yüzden İsa tekneye binip oturdu. Bütün kalabalık kıyıda duruyordu. İsa onlara benzetmelerle birçok şey anlattı. 'Bakın' dedi, 'Ekincinin biri tohum ekmeye çıktı. Ektiği tohumlardan kimi yol kenarına düştü; kuşlar gelip bunları yedi. Kimi toprağı az, kayalık yerlere düştü; toprak derin olmadığından hemen filizlendi. Ne var ki, güneş doğunca kavruldular, kök salamadıkları için kuruyup gittiler. Kimi dikenler arasına düştü; dikenler büyüdü, filizleri boğdu. Kimi ise iyi bir toprağa düştü; bazısı yüz, bazısı altmış, bazısı da otuz kat ürün verdi. Kulağı olan işitsin!'. Öğrencileri gelip İsa'ya 'Halka neden benzetmelerle konuşuyorsun?' diye sordular. İsa şöyle yanıtladı: 'Göklerin Egemenliği'nin sırlarını bilme ayrıcalığı size verildi, ama onlara verilmedi. Çünkü kimde varsa, ona daha çok verilecek, bolluğa kavuşturulacak. Ama kimde yoksa elindeki de alınacak. Onlara benzetmelerle konuşmamın nedeni budur. Çünkü, Gördükleri halde görmezler, duydukları halde duymaz ve anlamaz-

---

208-Maide Suresi/20-26.

lar'...'Şimdi ekinciyle ilgili benzetmeyi dinleyin. Kim göksel egemenlikle ilgili sözü işitir de anlamazsa, kötü olan gelir, onun yüreğine ekileni söker götürür. Yol kenarına ekilen tohum işte budur. Kayalık yerlere ekilen ise işittiği sözü hemen sevinçle kabul eden, ama kök salamadığı için ancak bir süre dayanan kişidir. Böyle biri Tanrı sözünden ötürü sıkıntı ya da zulme uğrayınca hemen sendeleyip düşer. Dikenler arasında ekilen de şudur: Sözü işitir, ama dünyasal saygılar ve zenginliğin aldatıcılığı sözü boğar ve ürün vermesini engeller. İyi toprağa ekilen tohum ise, sözü işitip anlayan birine benzer. Böylesi elbette ürün verir, kimi yüz, kimi altmış, kimi de otuz kat'...İsa onlara bir benzetme daha anlattı: 'Göklerin Egemenliği, bir adamın tarlasına ektiği hardal tanesine benzer' dedi. 'Hardal tohumların en küçüğü olduğu halde, gelişince bahçe bitkilerinin boyunu aşar, ağaç olur. Böylece kuşlar gelip dallarında barınır' dedi".[209]

Kur'an'da yukarıdakine oldukça benzeyen ayetler vardır ve Allah bu ayetlerde verilen örneğin Tevrat ve İncil'de de var olduğuna şu cümlelerle işaret etmektedir:

"O, Allah'ın elçisi Muhammed'dir. Onunla beraber olanlar kafirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları, Allah'ın lütuf ve rızasına talip olarak hep rükuda ve secdede gö-

---

209-Matta, 13.

rürsün. Secdenin tesiriyle yüzlerine simaları oturmuştur. Onların bu vasıfları Tevrat'ta da vardır. İncil'deki vasıfları ise şöyledir: 'Onlar bir ekin gibidirler. Çiftçileri sevindirmek üzere filiz verir, derken filizi kuvvetlenir, kalınlaşır ve kendi sapları üzerinde dümdüz boy verir, ekincileri hayrette bırakır ve sevindirir'. Peygamberin ashabı ve gerçek Müslümanlar hakkındaki bu benzetme, kafirleri öfkelendirmek içindir. Ama yine de onlar içinden, inanıp doğru ve yararlı işler yapanlara, Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat vadetmiştir."[210]

"Allah'ın nasıl bir örnek verdiğini görmedin mi? Güzel bir söz, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyve verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara böyle örnekler verir. Kötü sözün durumu da yerden koparılmış, kökü olmayan kötü bir ağaca benzer. Allah iman edenleri, dünya hayatında da ahirette de sağlam bir söz üzerinde tutar; zalimleri de saptırır ve Allah dilediğini yapar".[211]

Ayetteki "*Allah'ın nasıl bir örnek verdiğini görmedin mi?*" ifadesi daha önce bilinen ya da duyulmuş bir örneğe referans olması ya da dikkatleri çekmek için söylenmiş olmalıdır. Yukarıdaki verilen örnekler, Tevrat ve İncil'de tahrif

---

210-Fetih Suresi/29.
211-İbrahim Suresi/24-27.

olmamış ayetlerin varlığına işaret eden örnek-lerdir ki, Kur'an da bu hususa defalarca dikkatle-ri çekerek ellerindeki Tevrat'a ve İncil'e rücu etmelerini birçok ayette zikretmiştir.[212]

Özetlememiz gerekirse, Kur'an'da geçen Esbât Tevrat'ta geçen Hakimlerin ta kendisidir. Ancak, Tevrat'ta Hakimlerin oldukça faziletli ki-şiler ve Allah tarafından kendilerine verilen do-ğa üstü ayrıcalıklarının olduğunun zikredilmesi-nin yanı sıra, zalim, despot ve günahkâr kişiler olduklarının da zikredilmesi Tevrat'ın tahrif ol-muşluğu ile alakalı bir hususdur. Hakimlerin içinde tek kadın olan Debora hakkında kadın bir Peygamber olduğunun yer alması da Tevrat'ın tahrif olan bir başka hususudur. Yahudilikte ka-dın Peygamberler hususuna kısaca değinerek, Hakimler konusunda Tevrat'ın çelişkilerine ışık tutmaya çalışacağız. Böylelikle tezimiz olan Tevrat'taki Hakimlerin Kur'an'daki Esbât olduğu hususu daha çok netlik kazanacaktır.

Yahudilikte Kadınların Peygamberliği

Esbât'ın ya da Hakimlerin Peygamber olma ihtimalini kabul etmek, içlerindeki kadın Hâki-min de Peygamber olduğunu kabul etmeye se-

---

212-Kur'an'da bunu tavsiye eden ayetlerin tamamı şu surelerde geçmektedir: Al-i İmran Suresi/3, 50, 93; Mai-de Suresi/43, 46; Araf Suresi/ 157; Tevbe Suresi/ 111; Fetih Suresi/29; Saff Suresi/ 6. (edt.)

bebiyet vermektedir ki bu İslamiyet için kabul edilebilir bir husus değildir. Kutsal Kitap'ta kadın Peygamberler olarak şu kadınlardan bahsedilir: Musa'nın ve Harun'un kızkardeşi Miryam[213], Debora,[214] Samuel'in annesi Hanna,[215] Şallum'un karısı Hulda[216], Penuel'in kızı Hanna[217], Filipus'un dört bakire kızları.[218] Bunların haricinde bahsi geçen kadın Peygamberler yalancı Peygamberler olarak Kutsal Kitap'ta yer almıştır ve onlara karşı Allah insanları uyarmıştır.[219]

İslamiyet'e göre Peygamberin erkek olması şarttır, buna delil olarak Kur'an'da sadece erkek Peygamberlerin bahsinin geçtiğini savunmuşlardır.

Diğer yandan yaratılış itibariyle erkeklere nispeten daha zayıf olan kadınlar bu zorlu ve çetin görevi başaracak güce sahip değillerdir. Ayrıca bazı muayyen günlerde ibadet edememe durumları onların örnek olmalarını engelleyen hususlardır. Kur'an'da Allah'ın Hz. Musa'nın annesine ve Hz. Meryem'e vahyettiği ifade edilmiş, Hz. Meryem'in alemlerdeki bütün kadınlardan

---

213-Mısır'dan Çıkış, 15:20. (edt.)
214-Hakimler, 4. (edt.)
215-I. Samuel, 1. (edt.)
216-II. Tarihler, 34:22. (edt.)
217-Luka, 2:38. (edt.)
218-Elçinin İşleri, 21:9. (edt.)
219-Hezekiel, 13:17. (edt.)

üstün olduğu[220] belirtilmiştir. Bu kadınların vahiy almalarının onların Peygamber olmalarını gerektirmediği hususu İslamiyet'te yaygın olan görüştür.[221]

Ancak yine de İbn Hazm, Kurtubi ve başta Ebu'l-Hasan el-Eş'ari olmak üzere Eş'ariyye alimlerinin çoğunluğu, melek gönderilen herkesin Peygamber olduğu görüşünü savunmuştur. Onlara göre, Asiye ve Meryem gibi Kur'an'da geçen kadınlar Peygamberler arasında yer almıştır. Nebi, Allah'ın tebliğle görevlendirmeksizin kendisiyle vahiyde bulunduğu kişidir, bunların başında Hz. Havva, Hz. Sare ve Hz. Hacer'i zikretmektedirler. Yeni bir şeriat, din ve vahiy alanların tamamının erkekler olduğunu ve bunlara Resul dendiğini, ancak yeni bir şeriat getirmeksizin sadece mevcut şeriatı tebliğ etmekle sorumlu olanlar arasında kadınların da olabileceğini ve bunlara Peygamberler dendiğini savunmuşlardır. Bu alimlere göre, bazı Peygamberlerin kendilerine bildirileni tebliğ etmesi de gerekmemektedir, bu sadece Allah ile arasındaki irtibattan ibaret olan vahiy zincirinden ibarettir; tıpkı Hz. Meryem'de ve Hz. Musa'nın annesinde olduğu gibi. Bazı alimler ise, kemal mertebesine

---

220-Âl-i İmran Suresi/42; Kasas Suresi/7; Meryem Suresi/17-18.

221-Daha detaylı bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", DİA, (2007), 34:257-262. (edt.)

bütün Peygamberlerin eriştiğini kabul ederken, bazı alimler ise kemal mertebesine birçok erkeğin ulaşabilmişken, kadınlardan ise sadece Hz. Meryem'in, Hz. Asya'nın, Hz. Hatice ve Hz. Aişe'nin eriştiğini belirtmişlerdir.[222]

Şiilikte ise böyle bir inanç hiçbir surette yer almamaktadır. Hüseyin Ensariyan, bu görüşlere şöyle cevap vermiştir: Bazı alimler, kadın Peygamberlerin tebliğden sorumlu olmadıklarına inanırlar. Halbuki Resul olsun Nebi (Peygamber) olsun, Allah tarafından elçi olarak gönderilenlerin tamamı kendisine verilen tebliğ görevi için gönderilmiştir ve bunu insanlara iletmek zorundadır. Kadın ise tebliğ görevini her zaman bir erkek gibi güçlü ve dayanıklı bir şekilde ifa edecek yapıya sahip değildir, fiziki ve ruhsal olarak daha zayıf ve narin yaratılmıştır. Diğer yandan, Kur'an'da bahsi geçen kadınlara vahiy indirilmesinin kimi zaman rüya aracılığı ile kimi zaman ise ilham aracılığı ile olduğu üzerinedir. Bu onların Peygamber olduklarına işaret etmemekte, Allah ile irtibat hususunda bir erkekle kadının eşit şartlar içinde olduğuna işaret etmektedir.

Bazı alimlerin savunduğu bir diğer mantıksız olan husus ise, meleklerin muhatap aldığı herkesi Peygamber olarak değerlendirmeleridir. Halbuki, meleklerle Allah'ın uygun gördüğü her-

---

222-İbni Kesir, Al-i İmran Suresi/42. ayet tefsiri.

hangi bir kişi muhatap olabilmiştir. Peygamber efendimizden aktarılan birçok hadiste, örneğin "Kel, kör ve abraş" hadisinde[223] olduğu gibi me-

---

223-Buhari'de ve Müslüm'de geçen bu hadiste, Allah-u Teala'nın İsrailoğullarından biri abraş (ala tenli), biri kel, biri de kör üç kişiyi sınamak için onlara bir melek gönderdiği zikredilmektedir. Melek abraşa gelip, "En çok istediğin şey nedir" diye sorar. Abraş, "Güzel bir ten ve insanların iğrendiği bu durumun benden giderilmesi" cevabını verir. Melek onu sıvazlar ve ala tenliliği yok olup rengi güzelleşir. Melek bu defa, "En çok sahip olmak istediğin mal nedir" diye sorar. Adam: "Deve" der. Ona on aylık gebe bir deve verilir. Melek daha sonra kele gelir ve ona da ne istediğini sorar. Kel güzel bir aç ister. Melek ona gür saç verir. Daha sonra ona mal olarak ne istediğini sorar. Adam: "Sığır" der. Ona da gebe bir inek verir. Melek daha sonra körün yanına gider ve ona da en çok istediği şeyi sorar. Kör, gözlerinin açılmasını ve görmek istediğini iletir. Melek onun gözlerinin sıvazlayarak görmesini sağlar. Ardından en çok sahip olmak istediği şeyi sorar. O da koyun der. Bunun üzerine ona da gebe bir koyun verilir. Onlara verilen hayvanlar yavrular ve vadiler onların hayvanlarıyla dolup taşar ve zengin olurlar. Melek yıllar sonra yeniden bu üç adama kendi eski halleriyle gözükür. Ala tenliye, ala tenli olarak gözükür ve fakir olduğunu ve kendisini güzelleştiren Allah aşkı için ondan bir deve ister. Adam başka birisinden bunu istemesini kendisine iletir. Melek bunun üzerine: "Ben seni tanıyor gibiyim, sen insanların kendisinden iğrendikleri ve fakirken zengin yaptığı abraş değil misin?" der. Adam inkâr eder ve bu malların kendisine miras kaldığını zikreder. Melek: "Yalan söylüyorsan Allah seni eski haline çevirsin" der. Sonra melek kel adama da gider, ondan da yardım ister, vermeyince onun da elinden bütün mallarını

leklerin Peygamber olmayan insanlara gözüktükleri ve onlarla konuştukları rivayet edilmiştir. Diğer yandan, Hz. Cebrail Peygamber efendimize geldiği zaman birçok sahabe onu görmüş, duymuş ya da hissetmiştir.

Bunun yanı sıra, Kur'an'da vahiy aracılığı ile kendisiyle konuşulan Zülkarneyn de Peygamber değildir. Kehf Suresi'nde geçen bu zat, Doğu'ya ve Batı'ya giderek fetihler yapan ve insanları Hak dine çağıran bir zattır.[224] Hz. Meryem'in Kur'an'da seçilmiş olarak bildirilmesini[225] onun Peygamberliğine delalet olarak gösterenlerin yanıldığı husus, Allah'ın seçilmiş kelimesini başka ayette normal insanlar için, hatta daha sonra günahkâr olan insanlar için de kullandığı yönündedir.

"Sonra biz kullarımızın içinden seçtiklerimizi o Kitab'a mirasçı kıldık. Onlardan kimi kendine kötülük eder, kimi orta bir durumdadır, kimi de

---

alır ve kel haline geri çevirir. Melek köre gittiğinde ise kör, "Ben gerçekten kördüm, Allah gözlerimi iade etti" diyerek, ona istediği kadar koyunlarından alabileceğini söyleyerek ona yardım edeceğini söyler. Melek: "Malın senin olsun, bu seni imtihan etmek içindi. Allah senden razı oldu, ancak arkadaşlarını gazap etti" der ve oradan ayrılır. Bkz. Buhari, E*nbiya,* 51; Müslim, *Zühd,* 10. (edt.)

224-Kehf Suresi/86.

225-"*Melekler şöyle demişti: "Ey Meryem, Allah seni seçti, seni tertemiz kıldı ve seni alemlerdeki kadınlara üstün eyledi"*. Âl-i İmran Suresi/42.

Allah'ın izniyle hayır işlerinde yarışır; işte büyük fazilet budur".[226]

Kadın Peygamberlerin varlığına inananların savunduğu bir diğer husus, onların kemâle ermiş kadınlar olduğu hususudur. Ancak, Hz. Hatice'nin ve Hz. Fatıma'nın da birçok hadiste kemâle ermiş olduklarından bahsetmektedir, fakat her ikisi de Peygamber değillerdir. Hatta, Hz. Fatıma'nın bütün kadınlardan üstün olduğu ifade edilmektedir. Eğer diğer kadınlar Peygamber olmuş olsalardı, bu sıfat onun için kullanılmazdı. Diğer yandan, Hıristiyanların adeta tanrıça olarak gördükleri Hz. Meryem'i bazı Müslüman alimler Peygamber olarak görmektedirler. Kur'an'da onun seçilmiş olduğundan bahsedilmesinin yanı sıra, "*sıddıka*"[227] olarak da bahsedilmesini bu argümanlarına delil olarak göstermektedirler. Halbuki, ayette Hz. Meryem hakkında sıddıka sıfatını kullanmasının nedeni, onun inançlı ve dürüst olduğuna vurgu yapmak içindir. Eğer Allah onu Peygamber olarak göndermiş olsaydı, diğer Peygamberlerde olduğu gibi, öncelikle onun Peygamber olduğuna vurgu

---

226-Fatır Suresi/32.

227-Hz. Meryem, Sıddıka olarak şu ayette zikredilmiştir: "*Meryem oğlu Mesih sadece bir Peygamberdir. Ondan önce de Peygamberler gelip geçmiştir. Onun annesi sıddıkadır (dürüst ve inançlı bir kadındı). İki de yiyip içen birer insandı. Bak, ayetleri onlara nasıl açıklıyoruz, sonra bak nasıl saptırılıyorlar*". Maide Suresi/75.

yapar ve bunu açıkça dile getirirdi. Ancak bütün ayetlerde yapılan en önemli vurgu onun temiz, iffetli, imanlı ve dürüst bir kadın olması ve kendisine verilecek olan babasız çocuk dünyaya getirme mucizesini taşıyacak Peygamber annesi olması üzerinedir. Diğer yandan ne Kur'an'da ne de hiçbir hadiste kadın Peygamberlerin varlığına dair en ufak bir işaret ya da ima söz konusu değildir.[228]

Şeyh Hüseyin Ensariyan, her ne kadar kadın Peygamber meselesine güzel cevaplar vermiş olsa da ve biz elbette ki kadın Peygamberlerin olmadığını savunsak da yukarıdaki savunmasında kendisine katılmadığımız birkaç hususa burada açıklık getirmek isteriz. Örneğin kadınların tebliğ hususunda erkekler kadar güçlü olmadığı konusunda kendisiyle aynı düşüncede değiliz. Zira kadınlar da kendi hemcinslerine tebliğ yapabilir ve bu konuda erkeklerden daha faydalı ve etkili olduklarına inanmaktayız. Kemâle ermişlik hususunda ise şunları eklemek isteriz; Hz. Musa Peygamber iken dahi kendisine gönderilen bilge kişiden[229] daha az bilgiye ve kemâle sahiptir, dolayısıyla kemâle ermemiştir. Üstelik Hz. Musa,

---

228-Hüseyin Ensariyan, "Nübüvveti'n-nisâ", Erişim Tarihi: 20.05.2010
https://www.erfan.ir/arabic/33727.html

229-Bu kişinin Hızır aleyhisselam olduğu rivayet edilmiştir. (edt.)

beş büyük Peygamberden birisidir[230] ve yine de kemâle ermiş birisi değildir. Dolayısıyla, Peygamberlerden kâmil olmalarını beklemek yanlıştır. Diğer yandan, Ehli Beyt imamları birçok hususta kemâle ermiş insanlardı, ancak Hz. Musa'ya gönderilen bilge kişi gibi Peygamber değillerdi. Örneğin, Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin kendisi için Hz. Harun'un Hz. Musa'ya olduğu gibi bir makamda olduğunu, ancak Peygamber olmadığını belirtmiştir. Hz. Ali ilim, irfan ve kemâl hususunda yeterli olsa da Peygamber değildir. Dolayısıyla, Peygamberler haricindeki kişilerin kâmil olacağı zikredilmişken, Peygamberlerin tamamının kemâl mertebesinde olmaması, Peygamberlik şartı için kemâl sıfatını aramanın yanlış olduğunu göstermektedir.

"*Biz senden evvel, kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başka Peygamber göndermedik*"[231]

230-Bu Peygamberler, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'dir. Hepsinin bir arada Kur'an'da Ahzap Suresi/7. ayette ve Şura Suresi/13. ayette birlikte zikredilerek şu üç ortak noktalarına dikkat çekilmiştir: Sıkıntıya ve güçlüklere karşı sabırlı olmalarının yanı sıra (Ahkaf Suresi/35) oldukça azimli olmaları ve Allah ile ağır misâk içinde olmaları, yani Allah ile ağır taahhüt ve antlaşma yapmış olmalarıdır. Zira diğer bazı Peygamberlerde sabır ve azim eksiktir. Örneğin Kur'an'da Hz. Adem'de azim (Taha Suresi/115), Hz. Yunus'da da sabır eksikliği olduğu vurgusu yapılmıştır (Kalem Suresi/48). (edt.)

231-Nahl Suresi/43.

ayetinden de anlaşıldığı üzere Peygamber olarak gönderilenler sadece erkeklerden seçilmiştir. Şeyh Hüseyin el-Haşn de aynı hususa işaret etmiş ve kadının her konuda aslında bir erkek kadar güçlü ve dirayetli olmasına rağmen toplumların genelinin ata erkil olmasından ötürü kadına Peygamberlik görevinin verilmesinin onu zor duruma sokacağını ifade etmiştir. Bu ayetten yola çıkarak, İslamiyet'in kadını aşağıladığını ve onu erkeklerden daha aşağı gördüğünü savunanlara karşı, bu ayette Peygamber olarak sadece erkeklerin zikredilmesinin kadınların erkeklerin ulaşacağı yüksek makamlara yükselmelerine engel teşkil edeceği anlamına gelmediğini savunmuştur. Aksine, Kur'an'da birçok kadın, Peygamberler kadar methedilmiş ve yüce kişiler oldukları zikredilmiştir. Bazı alimlerin kadın Peygamberler olarak gördükleri kadınlardır bunlar, Hz. Musa'nın annesi ve Hz. Meryem gibi. Bu kadınlara vahiy indiği zikredilse de, bu vahiy yeni bir din, ya da Peygamberlik vahyi değildir. Bu vahiy, Allah'ın bu kadınlarla konuştuğuna, irtibatta olduğuna ve onlara verdiği yüce vazife gereği onların yüce kişiler olduklarına delalet etmektedir.

Bu kadınlar o kadar yüce makama sahiplerdir ki, ayette de belirtildiği üzere melekler onların hizmetine sunulmuş, cennetten yiyecekler indirilmiştir:

"...Zekeriyya onun (Meryem'in) bulunduğu mabeddeki odasına her girdiğinde yanında yeni bir rızık bulur ve 'Ey Meryem, bu sana nereden-dir?' diye sorar, o da 'Allah tarafındandır, Şüp-hesiz Allah dilediğine sayısız rızık verir' diye ce-vap verirdi".[232]

Hz. Meryem için sıddıka sıfatı aynı zaman da Hz. İbrahim için ve başkaları için de kullanıl-mıştır: *"Bu Kitap'ta İbrahim'i de okuyup an. Kuşkusuz o, sıddık (dürüst ve inançlı) bir Pey-gamberdi"*;[233] *"Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdirler; bunlar ne güzel ar-kadaştırlar. Bu lütuf Allah'tandır. Bilen olarak Allah yeter."*[234]

Hz. Fatıma için de Peygamber efendimiz do-kuz isim kullanmış *Sıddıka* adı bunların başında gelmektedir: *"Fatıma'nın Allah katında dokuz adı vardır: Fatıma (Ateşin dokunmayacağı kişi), Sıddıka (asla yalan söylemeyen ve doğru olan), Mübareke (Allah tarafından hayatı bereketlendi-rilmiş ve kutsanmış olan kişi), Tahire (her türlü kirden arınmış), Zekiye (Pak, arınmış), Radiye (Allah'ın ona verdiklerine razı ve kanaatkar olan kişi), Merdiye, (Allah'ın razı olduğu kişi), Mu-*

232-Âl-i İmran/37.
233-Meryem Suresi/41.
234-Nisa Suresi/69-70.

haddese (Allah'ın kendisiyle konuştuğu kişi), Zehra (güzel yüzlü, parlak)".[235]

Şeyh Haşn, kadın Peygamberlerin gönderilmemesinin onun erkekten mertebe olarak daha düşük olduğundan değil, ata erkil bir toplumda kadınların Peygamber olarak gönderilmesinin mümkün olmadığını savunmuştur. Örneğin, Kur'an'da Hz. Meryem'in annesi hamile kaldığında karnındakini Allah'a adamış[236] ve onun erkek olduğunu düşünmüştür. Çünkü onun Mabed'de hizmet etmesini istemiştir, zira Mabed'de sadece erkekler kalmaktadır ve hepsi din adamlarıdır. Doğumunu yapıp, çocuğunun kız olduğunu görünce üzüntü ve burukluk ile: "*Onu doğurunca dedi ki: 'Rabbim, Onu kız doğurdum. Oysa Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilmekteydi ve erkek çocuğu (onun doğurduğu ve yüce bir makama gelecek olan) kız gibi değildir. Ben onun adını Meryem koydum, işte ben onu ve soyunu kovulmuş şeytana karşı senin korumana bırakıyorum*" demiştir.[237] Hz. Meryem'in annesi bir kızın erkek gibi dini görevi yerine getireme-

---

235-Muhammed b. Ali es-Saduk, *el-Hisâl,* edt. Ali Ekber el-Gaffari, Merkezu'l-menşûrâti'l-İslâmiyye, Kum 1403, s. 677.

236-"*Bir zamanlar İmran'ın karışı şöyle demişti: 'Rabbim, karnımdakini özgür birisi olarak sana adadım. Benden bunu kabul buyur. Doğrusu yalnız sen, herşeyi bilen ve duyansın*". Âl-i İmran Suresi/35.

237-Âl-i İmran/36.

yeceğini düşünerek üzülmüştür, ancak ayette de belirtildiği üzere Hz. Meryem'e verilecek olan ulvi ve yüce mertebe bir erkeğe değil bir kıza verilmiştir. Bunun yanı sıra, o bir Peygamber annesi olacak ve çocuğuna büyük bir mucize ile hamile kalarak onu doğuracaktır. Yahudi kavmi ise ataerkil bir toplumdur ve yeni bir Peygamber beklemektedirler. İronik olan işte budur; mucizenin bir kadına verilmesidir. Hz. Meryem bakiredir ve bekledikleri Peygamber mucizesinin ağırlığını tek başına bir kadın olarak taşıyacaktır.[238]

Hz. Meryem, güçlü bir kadın olmanın yanı sıra, takvalı, iffetli ve Rabbine bağlı bir kadındı. Doğumunda Allah onunla konuşmuş ve meleklerini ona göndermişti.[239] Peygamberler kadar yüce bir makama yükseltilmiş ve mucizelerle donatılmıştır. Ancak Peygamberlerin karşılaştığı dışlama, eziyet, ağır hakaret ve toplumsal baskıya hiçbir kadın bir erkek kadar donanımlı olamayacağı için Peygamberlik makamı erkeklere verilmiştir. Bu durum kadını Allah katındaki yüce makamından düşürmediği gibi, Kur'an'da geçen mübarek kadınların hayatlarından, onlar hakkında kullanılan ifadelerden ve onlara verilen mucize ve vahiyden de anlaşılacağı üzere, kadınların Allah'ın özel kulları olma ve kemâle ermiş-

---

238-(edt.)
239-Meryem Suresi/24-26.

lik hususunda bir erkekten hatta bir Peygamberden hiçbir farkları ve aşağı konumları olmadığına işaret etmektedir. Kadınlarla erkekler mucize ve kemale ermenin yanı sıra, Allah ile konuşma ve ondan vahiy alma hususunda İslamiyet'te eşit tutulmuşlardır.[240]

Özetlememiz gerekirse, Esbât'ı Hz. Yusuf'un kardeşleri olarak ve Peygamber makamında gören Sünni alimlerin aksine Şii alimler Kur'an'daki Esbât'ın tıpkı On İki İmam gibi İmamlar ve Vasîler olduklarını savunmuşlardır. Tevrat ve Kur'an arasında ortak paydalar bulan Kur'an metodunu biz de kullanarak Esbât kavramının eksik ve muğlak kalan hususlarına cevaplar vermeye çalıştık. İbranice ve başka dillerde yazılmış Tevratları inceleyerek Tevrat'taki Hakimlerin Kur'an'daki Esbât'ın ta kendisi olduğunu ortaya koyduk. Böylelikle, Hz. Muhammed'in neden torunlarının Esbât'tan olduğuna vurgu yapmasına Tevrat ve Kur'an ışığında açıklık getirmiş olduk. Rabbim "İşte *(hayır için) yarışanlar bunun için yarışsınlar*"[241] ayetine mazhar olanlardan eylesin.

Şükür ve Hamd ile…

240-el-Haşn, *el-Mer'etu fi'n-Nassi'd-Dînî,* s. 72-74.
241-Mutaffifin Suresi/26.

SONUÇ

Kur'an'da beş ayrı ayette geçen Esbât kelimesini Peygamber efendimiz hadisinde Hz. Hasan ve Hüseyin için kullanmasından ötürü Sünni ve Şii alimler bu kavram hakkında farklı görüşler bildirmişlerdir. Ehli Sünnet alimleri Kur'an'da geçen Esbât'ın Hz. Yakup'un on iki oğlu olduğunu ve hepsinin Peygamber olduğunu savunmuşlar ve bu ayetleri tefsir ederken Peygamber efendimizin Esbât hadisine rücu etmemişlerdir. Şii alimler ise Kur'an'ın Hz. Yusuf'un kardeşlerinin büyük günahlarına odaklanılmasından ötürü ve Peygamberlerin büyük günahlardan münezzeh olmalarından dolayı Esbât'ın bu kardeşler olamayacağını savunmuşlardır. Bunun yanı sıra, Esbât ayetleri ile Esbât hadisi arasında bir bağ olacağını düşünerek Esbât hadisini bu ayetleri tefsir ederken referans olarak kullanmışlardır.

Esbât kelimesi Kur'an'da dört ayette "elif-lam" artikeliyle zikredilmiş, sadece bir ayette "elif-lam" artikeli olmadan gelmiştir. Sünni alimler bu farklılığa değinmezken, Şii alimler bu

farklılığın getirdiği anlamlar üzerinden ayetleri yorumlayama çalışmışlardır. "Elif-lâm" artikeliyle gelen Esbât kelimesinin olduğu ayetlerin hepsi Medine'de inmiştir, ancak "elif-lâm" artikeli almayan Esbât kelimesi ise sadece Araf Suresi'nde yer almaktadır. Bu ayet ise Mekke'de inmiştir. Bu iki farklı kullanış, her iki guruptaki ayetlerin anlamlarının da birbirlerinden farklı olduğunu göstermektedir.

Şii alimler, Mekke'de inen Esbât ayetinin özel ve belirli isimler için kullanılan "elif-lam" artikeli almadan gelmesinin yanı sıra, ayette hiçbir Peygamber adıyla zikredilmeyerek İsrailoğullarının kabilelere ayrıldığından bahsetmesinin bu kelimenin özel bir anlama gelmediğine işaret ettiğini belirtmişlerdir. Ancak Medine'de inen Esbât ayetlerinin tamamında Esbât kelimesinin birtakım Peygamberlerle birlikte zikredilmesi ve ayrıca artikelli gelmesi Şii alimlerini Esbât'ın Peygamberlerle aynı statüde olan ancak Peygamber olmayan birilerine işaret ettiği düşüncesine sevk etmiştir. Zira, eğer bunlar Peygamberler olsalardı diğer Peygamberlerin adlarını teker teker saydığı gibi onları da sayardı ya da en azından Peygamberliklerine işaret ederdi. Ancak ayetlerde bunun yapılmamasının yanı sıra, Hz. Muhammed'in artikel almış Esbât kelimesini sadece torunları için kullanması da tesadüf olamazdı. Bu yüzden bazı Şii alimler, ayetlerdeki

Esbât'ın tıpkı Şii inancındaki On İki İmam gibi Peygamberler arası dönemde yaşamış olan Vasîler ve İmamlar olduklarını düşünmüşlerdir. Onlara göre Hz. Muhammed, kendisi ile Hz. Musa'yı ve Hz. Ali ile de Hz. Harun'u birbirine benzetmiş ancak kendisinden sonra Peygamber gelemeyeceğine işaret ederek, İmamet ve Vesâyet statüsüne dikkatleri çekmiştir. Diğer yandan, Gadir Hum hadisinin yanı sıra birçok hadis ile de Hz. Ali'nin kendisinin Vasî'si ve İmam'ı olduğunu ilan etmiştir. Dolayısıyla, ayetlerde artikelli olarak gelen Esbât kelimesini Hz. Muhammed'in sadece torunları için kullanması Esbât'ın İmamlar statüsünde olduğuna delalet eden en önemli işaret olmuştur.

Şii alimlere göre, Hz. Muhammed hadiste "*Hüseyin Esbât'tan bir Sıbtî'dir*" derken Hz. Hüseyin'in kendi torunlarından bir torun ya da kabilelerden bir kabile olduğunu ifade etmek istememiştir. Zira Esbât, İsrail kabilelerine verilen isimdir, Arap kabilelerine ise kabile denmektedir. Öyleyse Peygamber efendimiz torunu için neden kabile kelimesini değil de Esbât kelimesini kullanmıştır sorusu Sünni literatürde cevapsız kalmaktadır. Şii alimler bu yüzden bu hadisi Esbât ayetiyle birleştirmiş, Hz. Hasan ve Hüseyin'in tıpkı ayetlerdeki Esbât gibi özel statüye sahip İmamlar olduklarını savunmuşlardır. Diğer yandan, Hz. Hasan ve Hüseyin Peygamber ol-

madıkları için, Esbât'ın da Peygamber olmadığı kanaatine varmışlardır.

Şii alimler Esbât kavramı hakkındaki yorumları ancak bu aşamaya kadar getirmiş, bunların kimler olduğu sorusuna cevap geliştirmemişlerdir.

Biz Kur'an'daki Esbât'ın kimler olduğu hususunu ayetlerde bahsi geçen Peygamberlerin hayatlarını araştırarak bulmaya çalıştık. Zira Hz. Muhammed, sadece Yahudiler için kullanılan Esbât kelimesini torunları için kullanarak Müslümanların dikkatini Yahudilikte âşikar olan bir hususa çekmek için yapmış olduğu kanaatindeydik. Yıllarca yaptığımız Tevrat araştırması ile muğlak olan bu hususa sonunda mantıklı bir cevap bulmayı başardık. Tevrat'ta Hz. Musa'dan sonra onun yerine geçen Yeşu'nun Hz. Ali'ye olan büyük benzerliği ve onun ardından gelen On İki Hâkimin On İki İmam'a olan benzerliği oldukça dikkat çekiciydi. İbranice Tevrat'ı okuduğumuzda da Hakimler kelimesinin Esbât kelimesiyle birebir aynı benzerlikte olan bir kelime ile kullanılması, bu düşüncemizi desteklemiş, Esbât hakkında son noktayı koymamıza vesile olmuştur. Ulaştığımız sonuç, Tevrat'taki Hakimlerin Kur'an'daki Esbât'ın ta kendisi olduğu üzerineydi ki bu, Hz. Muhammed'in neden torunları için Esbât kavramını kullandığının da cevabını vermekteydi.

Hz. Musa ölmeden önce İsrailoğullarına bir konuşma yaparak Tevrat'ı ihmal etmemeleri gerektiğini ve kendisinden sonra Vasîsi Yeşu b. Nun'a itaat etmelerini emretmiştir. Yeşu b. Nun'un ardından sayıları on iki olan Hakimler gelmiştir ve Peygamberler arası dönemde İsrailoğullarını zalim hükümdarlardan korumuş, onları kölelikten kurtarmış ve toplumu şirkten uzaklaştırarak dini hayatlarını düzene sokmuşlardır. Bu Hakimlerin sayısına, misyonlarına ve hayatlarına baktığımızda Şiilikteki On İki İmam ile birebir örtüşmekte olduğu ortaya çıkmaktadır. Hz. Musa Hz. Muhammed'e tekabül ederken, Hz. Yeşu b. Nun Hz. Ali'ye, içlerindeki tek kadın Hâkim olan Debora ise Hz. Fatıma'ya ve kalan Esbât ise diğer İmamlara tekabül etmekteydi. Sayıları ve misyonları bakımından her iki gurup arasındaki benzerlik oldukça ilginçti.

Kanaatimizce, Kur'an'da geçen Esbât'a İbranice Tevrat hariç diğer bütün çeviri Tevratlarda Hakimler denmesinin nedeni, İbraniceden çevirisi yapılırken (bilinçli ya da bilinçsiz) zamanla değişme uğramasından dolayıdır. Zira Esbât sayılan kişilerin ana görevi hakimlik değildir. Bu kişiler, Peygamberlerden sonra onların mesajını zinde tutmakla mükellef olan, mucizelerle donatılmış askerler olmalarının yanı sıra, İslam toplumunu yöneterek dini ilimleri ve fıkhı izah etmekle mükellef şahıslardır. Onlar Hz. Musa'dan

sonra İsrailoğullarının dini ve siyasi hayatlarından sorumlu seçilmiş kişilerdir. Aynı zamanda İlahi güçlerle donatılmış cengâverlerdir. Hikmet sahibi olan bu kişiler kerametlerle donatılarak ulvi mertebelere yükseltilmişlerdir. Tevrat'ın tercümesinde Esbât yerine Hakimler kelimesi kullanıldığı için, Kur'an'daki Esbât'ın bu kişiler olduğu gerçeği günümüze kadar ortaya çıkamamıştır. Dolayısıyla, İslam literatürüne Kur'an'daki Esbât'ın Peygamberler olduğu düşüncesi hâkim olmuş, hadislerde Hz. Hasan ve Hüseyin için kullanılan Esbât kelimesi ile Kur'an'da geçen Esbât kelimesi arasındaki bağ da asırlarca göz ardı edilmiştir.

Hz. Muhammed, torunları hakkında Esbât kelimesini kullanırken elbette ki onların kendi torunları olduklarına vurgu yapmamıştır. Oradaki vurgu, onların ve diğer İmamların Kur'an'da geçen Esbât ile görevlerinin ve konumlarının aynı olduğuna vurgu yapmak içindir. Hz. Muhammed Esbât hadisiyle, Hz. Hüseyin ve diğer İmamların kendisinden sonra tıpkı Tevrat'taki Hakimlerin Hz. Musa'dan sonra oldukları gibi hidayete erdirici, dinin sorumluluklarını insanlara aktarmakla mükellef, cesur, cengâver ve korkusuz olmalarının yanı sıra, Allah'ın kerametleriyle donatılmış yüce kişiler olduklarına vurgu yapmak istemiştir. Bu hadisiyle Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin ve oğullarının tıpkı Esbât gibi kendisinden sonra

makamına nail olan kişiler olduğunu, dolayısıyla onların hem dini lider hem de siyasi başkanlar olduklarına işaret etmek istemiştir.

Elbette Tevrat'ta birçok husus tahrif olduğu gibi, Hakimlerin/Esbât'ın da hayatları hakkında birçok detay tahrif olmuştur. Kimi yerde adil olan bu Hakimlerin kimi yerde zalim ve Allah yolundan saptıkları dile getirilmiştir. Bu tahrif metodunu kendi Peygamberleri için hatta Allah için bile tatbik eden Yahudiler, Tevrat'ta Peygamberler hakkında çoğu yerde oldukça kötü ve acımasız dil kullanmışlardır. Ancak Kur'an'da da belirtildiği üzere, Tevrat'ta hala daha tahrif olmamış birçok husus olduğu için, tahrif olmuşlarla aralarındaki ayrışmayı Kur'an'a ve İslamî kaynaklara rücu ederek gerçeğini ortaya çıkarmak zor bir durum değildir. Biz de bu çalışmamız ile Kur'an'a, hadislere ve İslamî kaynaklara rücu ederek Hakimler ya da diğer adıyla Esbât hakkındaki bilinmeyen birçok detayı ortaya çıkarmaya ve muğlak kalmış hususları açıklamaya çalıştık.

Esbât meselesinde olduğu gibi, Kutsal Kitap ve Kur'an-ı Kerim üzerinde paralel çalışmalar yapılarak daha başka birçok hususun aydınlanacağı düşüncesindeyiz. Bu türden çalışmalar, Kur'an'daki ve genel olarak İslamiyet'teki birçok meseleye farklı yorumlar ve bakış açıları getireceği gibi, Kur'an'ın hayatımızdaki rolüne ve et-

kisine de katkı sağlayacaktır. Bu çalışmamızın, Kur'an ışığında Tevrat'ı çözümlemede ve Tevrat'taki bilgilerle de İslami kavramlardaki muğlak kalmış hususlara ışık tutmada yol gösterici olmasını temenni etmekteyiz.

KAYNAKÇA

Açıklamalı Kutsal Kitap, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2010.

Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hacer, *Fethu'l-Bârî,* Edt. Muhammed Abdulbaki, 15 Cilt, el-Mektebetu's-Selefiyye, Beyrut 1960.

Askerî, Ebî Muhammed el-Hasan b. Ali, *Tefsîru'l-Askerî,* Edt. Muhammed Bakır b. Murtaza el-İsfahanî, Muessesetu'l-İmâm el-Mehdî, Kum 2011.

Askerî, Murtaza, *Me'âlimu'l-Medreseteyn,* 3 Cilt, Muessesetu'n-Numan, Beyrut 1990.

Book Life, Tyndale House Publishers, USA 1986.

Buhari, Ebu Abdullah, *Sahîhu'l-Bukhari*, Edt. Badruddîn el-Aynî, 15 Cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995.

Bulut, Mehmet, "İsmet", *DİA*, (2001), 23/134-136.

Cevherî, İsmail b. Hammad, *es-Sihâh Tâcu'l-Lugat,* 7 Cilt, Dâru'l-ilm, Kahire 1956.

Chabad, *The Torah*. "Sefer Shoftim". Erişim 4 Aralık 2019.
https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1172711/jewish/Sefer-Shoftim.htm.

Coogan, Michael David, *A Brief Introduction To The Old Testament,* Oxford Press, London 2005.

Elbânî, Nasıruddin, *Sahîhu'l-edebi'l-müfred li'l-Buhârî,* Mektebetu'd-Delîl, Kahire 1994.

Elbânî, Nasıruddin, *Sahîhu ve Daîfu'l-câmi'i's-Sagîr ve Ziyâdetuhu,* el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1990.

Ensariyan, Hüseyin, "Nübüvveti'n-nisâ", *Erfan,* Erişim Tarihi: 20.05.2010,

https://www.erfan.ir/arabic/33727.html

Fadlallah, Muhammed Hüseyin, *Min Vahyi'l-Kur'an*, 24 Cilt, Dâru'l-Melâk, Lübnan 1985.

Fetûnî, Ebi'l-Hasan b. Muhammed Tahir, *Tefsîru'l-Burhân,* Muessesetu'l-Alemî, Beyrut 2006.

Feyyûmî, Ebu'l-Abbas Ahmed, *el-Misbâhu'l-Munîr,* Dâru'r-Risâle, Beyrut 2010.

Gesenius, William, *A Hebrew And English*

Lexicon Of The Old Testament, Oxford University Press, London 1952.

Güney, Zehra Betül, "Mefhûmu'l-Esbât İnde'ş-Şeyh Ali Hasan Galum", (Şeyh Ali Hasan Galum'a Göre Esbât Kavramı), *Amasya İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Haziran 2020, Vol.14, s. 325-347.

Güney, Zehra Betül, *Tarih Boyunca Mescidi Aksa ve Yahudiler*, Bir Yayıncılık, İstanbul 2019.

Habbâz, Munir, "Mâ Hiye'l-Alâka Beyne'l-Huseyn ve'l-Esbât fi'l-Kur'ân" *Almoneer.org.* https://www.almoneer.org/index.php?act=av&action=view&id=3029.

Erişim Tarihi: 02.Nisan.2020.

Han, Muhammed Kameruddin, "Maverdi", *İslam Düşüncesi Tarihi,* Edt. M. M. Şerif, Çevr. Yusuf Ziya Cömert, 2 Cilt, İnsan Yayınları, İstanbul 1990, s. 347-361.

Harman, Ömer Faruk, "Yeşu", *DİA,* (2013), 44:43-45.

Huveyzi, Ali b. Cuma, *Tefsîru Nûru's-Sekaleyn,* 2 Cilt, Muessesetu't-Târîh, Beyrut 1995.

İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir, *et-Tahrîru ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tûnisiyye li'n-Neşr, 30 Cilt, Tunus 1997.

İbn Habban, Muhammed, *Sahîhu ibni Habbân*, Dâru'l-Mearif, Kahire 1952.

İbn Hanbel, Ahmed. *al-Masnad,* Edt. Shoayb al-Arnaot, 50 Cilt, Muessesetu'l-Kurtuba,

İbn Kuleviyye, Cafer b. Muhammed b. Cafer, *Kâmilu'z-Ziyâret,* Muessesetu'n-Neşri'l-İslâmiyye, Lübnan 1997.

İbn Mace, Muhammed b. Yezid, *Sünen*, Edt. Muhammed Fuad Abdulbaki, 2 Cilt, Dâru İhyâu'l-Kutub, Beyrut 1990.

İbn Menzur Muhammed b. Mukrim el-Efrîkî, *Lisânu'l-Arab*, 15 Cilt, Dâru Sadr, Beyrut 1990.

İbn Sabbag, Ali b. Muhammed el-Mâliki, *el-Fusûlu'l-Muhimmeti fî Marifeti'l-Eimme*, Edt. Sami el-Garîrî, 2 Cilt, Dâru'l-Hadis, İran 1985.

İbni Fend, Muhammed b. Ali el-Sa'dî, *Meâsi-ru'l-Ebrâr fî Tafsîli Mucmelâti Cevâhiri'l-Ahbâr,* Edt. Halid Kasım Muhammed, 2 Cilt, Muessese-tu Zeyd b. Ali, Yemen 2002.

İbni Kesir, İmâdu'd-Dîn Ebi'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru ibni Kesîr,* 8 Cilt, Dâru İbni'l-Cevzî, Su-udi Arabistan 1990.

İbnu'l-Esîr, İzzeddin Ebi'l-Hasan el-Musulî, *en-Nihâye Fî Garîbi'l-Hadîs*, edt. Mahmud et-Tannâhî, 5 Cilt, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, Bey-rut 1963.

Kâdî, en-Numan el-Mağribî, *Şerhu'l-ahbâr*, 16 Cilt, Muessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, İran 1991.

Kandemir, M. Yaşar, "Nesâî", *DİA*, (2006), 32/563-565.

Kaşânî, Muhammed b. el-Murteda Muhsin, *es-Sâfî fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Tahkik. Muhsin el-Emîn, Dâru'l-Kutubi'l-İslâmiyye, Tahran 1998.

Kırşî, Hüseyin Abid, "el-Esbât", *Mecelletu'l-Kevser*, (2016), 34/2.

Kufi, Furat b. İbrahim, *Tefsîru Furât el-Kûfî*, et-Tabʿa'l-Hayderiyye, Necef 1985.

Kuleynî, Muhammed b. Yakup, *el-Kâfî*, 15 Cilt, Dâru'l-Advâ', Beyrut 1985.

Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmiʿ li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 24 Cilt, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1996.

Merâşî, Şihâbuddin en-Necefî, *Şerhu İhkâku'l-Hakk*, İran 2000.

Mevdudi, Ebu'l-alâ, "İslam'ın İlk Döneminde Siyasi Düşünce", *İslam Düşüncesi Tarihi*, Edt. M.M. Şerif, 2 Cilt, İnsan Yayınları, İstanbul 1990, s.283-301.

Mevdudi, Ebu'l-alâ, *Hilafet ve Saltanat*, Hilal Yayınları, İstanbul 2003.

Muderrisî, Muhammed Takî, *Min Hedyi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kârî, Bağdad 2008.

Muslim, Abu Hüseyin b. el-Haccac el-Nisâbûrî, *Sahih Muslim,* Edt. Merkezu'l-Buhûs, 7 Cilt, Dâru't-Ta'sil, Kahire 2004.

Mübarekfurî, Muhammed b. Abdurrahman, *Tuhfetu'l-Ehvezî fî Şerhi Süneni't-Tirmîzî,* Edt. Abdurrahman Muhammed Osman, 12 Cilt, Dâru'l-Fikr, Kahire 1993.

Nisaburi, el-Hâkim, e*l-Müstedrek ala's-Sahîhayn,* 5 Cilt, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Kahire 1980.

Nisâî, Ebi Abdullah Ahmed b. Şuayb, *Hasâis Ali b. Ebî Talib,* Tahkik. Ahmed el-Bellûşî, Mektebetu'l-Mali, Kuveyt 1986.

Öz, Mustafa, "İmamet", *DİA,* (2000), 22/201-203.

Saduk, Muhammed b. Ali, *el-Hisâl,* Edt. Ali Ekber el-Gaffari, Merkezu'l-menşûrâti'l-İslâmiyye, Kum 1403.

Samuel, Maksimus, *Dirâse fî Seferi'l-Kudât,* Meşrûʿi'l-Kunûzi'l-İlmiyye, Kahire 2000.

Seyyid Murtaza, eş-Şerîf Ebi'l-Kâsım Ali b. Tâhir, *el-Emâlî,* Edt. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, 2 Cilt, Basra 2008.

Şahin, M. Süreyya, "Esbât", *DİA*, (1995), 11:363.

Şirâzî, Nâsır Mekâri, *el-Emsel fî Tefsîri Kitâbillah,* 2 Cilt, Medresetu'l-İmâm Ali, Kum 1992.

Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, *Tefsîru Câmi'u'l-Beyân*, Edt. İsâm Fâris, 7 Cilt, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1998.

Tabersî, Fadl b. el-Hasan, *Mecmau'l-beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, 10 Cilt, Dâru'l-Marife, Beyrut 1999.

Tefsîru't-Tatbîkî Li'l-Kitâbi'l-Mukaddes, Master Media, Kahire 2008.

Tirmizi, Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa, *Sünenu't-Tirmîzî,* 6 Cilt, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1996.

Tûsî, Ebu Cafer Muhammed b. el-Hasan, *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, 12 Cilt, Dâru'l-İhyâ, Beyrut 2000.

Yavuz, Yusuf Şevki, "Peygamber", *DİA,* (2007), 34:257-262.

Zehebî, Muhammed Huseyn, *et-Tefsîru ve'l-Mufessirûn,* 3 Cilt, Mektebetu Vehbe, Kahire 1986.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmud, *Esâsu'l-Belâgat,* Dâruş-Şa'ab, Kahire 1960.

Zeyyât, Ahmed Hasan, *Mucemu'l-Vasît,* Dâru'd-Dave, Kahire 1960.

Zimmerli, Walther *The Law and The Prophets*, Wipf & Stock Publishers, USA 2010.

Zubeydi, Muhammed b. Muhammed, *Tâcu'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 40 Cilt, Matba'atu'l-Kuveyt, Kuveyt 2000.

www.miryayincilik.com

TEVRAT VE KUR'AN IŞIĞINDA

ESBÂT

Kur'an'da beş ayrı ayette geçen **Esbât** kelimesini, Hz. Muhammed'in sadece torunları **Hz. Hasan** ve **Hz. Hüseyin** için kullanması elinizde bulunan kitabın yazarı Kuveytli âlim Ali Hasan Galum'un dikkatini çekmiş, yıllarca bu husus üzerine detaylı araştırma yapmıştır. Yazar, **Kur'an** ve **Tevrat** çalışması yaparak Kur'an'da geçen **Esbât**'ın **Tevrat**'ta geçen **On İki Hâkimler** oldukları sonucuna ulaşmıştır. Hz. Musa ölmeden önce kendisinden sonra vasîsi Hz. Yeşû b. Nun'a itaat etmelerini emretmiş, Yeşu b. Nun'un ardından sayıları **on iki** olan **Hâkimler** gelmiştir.

Tevrat'taki **Hâkimler**, peygamberler arası dönemde İsrailoğullarını zalim hükümdarlardan korumuş, onları kölelikten kurtarmış ve toplumu şirkten uzaklaştırarak dinî hayatlarını yüz yıllar boyunca düzene sokmuşlardır. Bu **Hâkimlerin** sayısına, misyonlarına ve hayatlarına baktığımızda makam, misyon, amaç ve sayı bakımından Ehlibeyt mektebindeki **On İki İmam** ile birebir örtüşmekte olan büyük benzerlik ortaya çıkmaktadır. Bu benzerlikten yola çıkarak, Hz. Muhammed'in **Esbât** kavramını bir tek torunları için kullanmasının önemli bir hususa işaret ettiğini düşünen yazar, elinizde bulunan bu kitabı İslam dünyasına ilk defa kazandırmıştır.

Bu çalışmanın, **Kur'an** ışığında **Tevrat**'ı çözümlemede ve **Tevrat**'taki bilgilerle de İslamî kavramlardaki ve ayetlerdeki muğlak kalmış hususlara ışık tutmada yol gösterici olmasının yanı sıra, Ehlibeyt mektebindeki birtakım zenginliklerin ve farklılıkların mezhepler arası yakınlaşma, barış ve kardeşlik düşüncesine bir köprü oluşturmasını temenni etmekteyiz.

TEVHİD İSLAMİ BİLİMLER
VE EĞİTİM KURUMU

İSBN: 978-605-06837-4-5